

รายงานฉบับสมบูรณ์

การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย
และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม
กรณีการค้าปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

1. นายสันติ สมหาเฮะ	ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงอำเภอยะหริ่งฯ	หัวหน้าโครงการ
2. นายมาหามะปอไซ ลันจา	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตวาชฯ	เลขานุการ
3. นายหามะ สมหาเฮะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตวาชฯ	ทีมวิจัย
4. นายอดิพันธ์ สาขะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตตาแบละฯ	เลขานุการ
5. นายอับรอเอง คาเร็ง	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือปงมายอฯ	การเงิน
6. นายวามิน สาเมะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือปงมายอฯ	ทีมวิจัย
7. นายสุमित ตูแวลอ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเจาะฯ	การเงิน
8. นายสมจิตต์ ตูแวลอ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเจาะฯ	ประสานงาน
9. นายอาแว สามะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือมายฯ	ประสานงาน
10. นายกุติง ตูแวลอ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินซีแยฯ	ประสานงาน
11. นายอาแว สมแอล	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินซีแยฯ	ทีมวิจัย
12. นายมะ แวสาเมะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมมลายูฯ	ประสานงาน
13. น.ส.ซูฮายันงค์ สมหาเฮะ	เจ้าหน้าที่สำนักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้	เลขานุการ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

รายงานฉบับสมบูรณ์

การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย
และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม
กรณีการค้าปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

1. นายสันติ สมหาเฮะ	ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงอำเภอยะหริ่งฯ	หัวหน้าโครงการ
2. นายมาหามะปอไซ ลันจา	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตวาจาฯ	เลขานุการ
3. นายหามะ สมหาเฮะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตวาจาฯ	ทีมวิจัย
4. นายอดินันท์ สาพะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตตาบและฯ	เลขานุการ
5. นายอิบรอเฮง คาเร็ง	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือปงมายอฯ	การเงิน
6. นายวามิน สาพะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือปงมายอฯ	ทีมวิจัย
7. นายสุमित ตูแวลอ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเจาะฯ	การเงิน
8. นายสมจิตต์ ตูแวลอ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเจาะฯ	ประสานงาน
9. นายอาแว สามะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือมาฯ	ประสานงาน
10. นายกูติง ตูแวลอ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินซีแยฯ	ประสานงาน
11. นายอาแว สมแอล	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินซีแยฯ	ทีมวิจัย
12. นายมะ แวสาพะ	ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมมลายูฯ	ประสานงาน
13. น.ส.ซูฮายนงค์ สมหาเฮะ	เจ้าหน้าที่สำนักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้	เลขานุการ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ส่วนที่ 3 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	18
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปลากะพง	18
ความต้องการสารอาหารของปลากะพงขาว	18
ขั้นตอนการใช้พลังงานในสัตว์น้ำ	21
อาการโรคขาดธาตุอาหารและวิธีการรักษา	21
เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของอาหารปลากะพงขาว	22
อาหารปลากะพงขาวที่แนะนำ	22
ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัตว์น้ำและอาหาร	23
ข้อมูลเกี่ยวกับปลากะพงขาว	24
การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลากะพงขาว	24
การเลี้ยงปลากะพงในกระชัง	32
ตลาดการค้าปลากะพงในประเทศและต่างประเทศ	32
ไปบางปะกง ดูงานเลี้ยงปลากะพงในกระชัง สร้างงาน สร้างรายได้ให้ชาวบ้าน	32
การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชังที่เกาะยอ	35
คมสัน หนูวิน กับอาชีพเลี้ยงปลากะพง – เก๋า – หอยนางรม ที่ดอนสัก	36
เลี้ยงปลาด้วยเมล็ดปาล์ม ลดต้นทุนได้ดีที่ดอนสัก	39
ส่วนที่ 4 รายงานผลการดำเนินการ	43
ประชุมเชิงปฏิบัติการระบบข้อมูลชายแดนไทย – มาเลเซีย	43
การเสวนาเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยชุดชายแดนใต้	45
พัฒนาโจทย์โครงการวิจัยชุดชายแดนไทย – มาเลเซียจากฐานนักวิชาการ	47
เวทีพิจารณาขอบเขตการศึกษา (TOR) ปัญหาจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส	50
เริ่มพัฒนาโจทย์วิจัยท้องถิ่น	51
เตรียมความพร้อมทีมวิจัย	54
เปิดตัวโครงการวิจัยกับชาวบ้านในชุมชน	56
เก็บข้อมูลผู้เลี้ยงปลากะพงในพื้นที่ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี	58
ชี้แจงผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ประกอบการปลากะพง	58
แสวงหาความรู้เรื่องสูตรอาหารปลากะพงเพื่อลดต้นทุนการเพาะเลี้ยง	59
ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ผล	69
พัฒนาการระบบการเลี้ยงปลากะพง	69
ข้อมูลและสถิติสำคัญ	70
ขั้นตอนและระเบียบวิธีการทางการค้าปลากะพง	73

ส่วนที่ 6 บทเรียนที่ได้จากการวิจัย	74
ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน	74
สิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย	74
สิ่งที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย	75
ข้อค้นพบในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	75
ข้อเสนอแนะ	76
ส่วนที่ 6 ภาคผนวก	77
แผนที่พิกัดของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง	62
ประวัติทีมวิจัย	77
ตัวอย่างแบบสำรวจฐานข้อมูลผู้เลี้ยงปลากะพง ตำบลหนองแรด	90
แนวทางการจัดทำแผนที่	92
ข้อมูลผู้เลี้ยงปลากะพง ตำบลหนองแรด อำเภอชะหรั่ง จังหวัดปัตตานี	93
RE วิฤตปลากะพงกับการก้าวพ้นบททดสอบด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	96
บทความ ถอดประสบการณ์การเรียนรู้ปลากะพง	97
บทความ บททดสอบด้วยกระบวนการงานวิจัย	104
ภาพกิจกรรม	106

ส่วนที่ 1

สรุปโครงการโดยย่อ

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เมื่อสมัยโบราณ มีราษฎรอาศัยอยู่ไม่มากนัก เป็นป่าใหญ่ และมีหนองบึงอยู่กลางบ้านจำนวนหลายแห่ง ซึ่งได้มีแรดมาเล่นน้ำในบริเวณหนองบึงดังกล่าว ซึ่งต่อมาชาวบ้านก็เรียกกันติดปากว่า บ้านหนองแรดมาจนทุกวันนี้

สภาพทั่วไปของตำบลหนองแรด มีลักษณะภูมิประเทศที่ราบลุ่มตลอดทั้งตำบล มีคลองยามีและคลองตันหยงไหลผ่าน สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย มีพื้นที่ประมาณ 6,712 ไร่

อาณาเขตตำบลหนองแรด ทิศเหนือจรดตำบลตะโละกาโปรี อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทิศใต้จรดตำบลมะนังยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทิศตะวันออกจรดตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และทิศตะวันตกจรดตำบลปายามัง , ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ตำบลหนองแรดมีประชากรจำนวน 2,805 คน เป็นชาย 1,378 คน หญิง 1,427 คน อาชีพหลักของตำบลคืออาชีพเลี้ยงปลากะพงในกระชัง ทำนา และรับจ้าง

การเลี้ยงปลากะพงของตำบลหนองแรดในระยะแรกจะเป็นระบบการเลี้ยงในกระชัง อาศัยลำน้ำธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ จนกระทั่งเมื่อประมาณปี 2541 นายสันติ สมาชิกสภา อบต. ได้เป็นผู้ริเริ่มและบุกเบิกการเลี้ยงปลากะพงในระบบบ่อเป็นรายแรกในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยศึกษาเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงจากจังหวัดฉะเชิงเทรา เพชรบุรี และสมุทรสาคร ซึ่งสร้างรายได้ให้ผู้เลี้ยงปลากะพงในระบบบ่อเป็นอย่างดี จึงเริ่มศึกษาเทคนิคการเลี้ยงและซื้อพันธุ์ปลากะพงจากจังหวัดฉะเชิงเทรามาทดลองเพาะเลี้ยง ในระยะแรก ได้ทำการสำรวจพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่ามาทำการขุดเป็นบ่อดิน และพัฒนาเป็นบ่อซีเมนต์เพื่อการเพาะเลี้ยงปลากะพงเรื่อยมา

ลักษณะการจำหน่ายจะเป็นในรูปของปลาเนื้อ คือการเลี้ยงจนได้ขนาดที่จะบริโภคได้ กับลักษณะการจำหน่ายที่เป็นลูกพันธุ์ ซึ่งเริ่มเป็นที่นิยมในระยะหลัง ด้วยรายได้ที่สามารถถอนทุนคืนได้ภายในหนึ่งปี ทำให้มีผู้นิยมเพาะเลี้ยงปลากะพงในระบบบ่อเพิ่มขึ้น บางคนที่ร่วมบุกเบิกกันมา ก็แยกออกไปทำเอง ไม่ได้มองว่าเป็นการแข่งขันทางธุรกิจ แต่เป็นการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีการสั่งซื้อปลากะพงทั้งปลาเนื้อและลูกพันธุ์จำนวนมาก หากเจ้าใดที่มีไม่เพียงพอตามข้อตกลงจัดส่ง ก็จะใช้วิธีการรวบรวมปลากะพงภายในเครือข่ายด้วยความเอื้อเฟื้อทางธุรกิจต่อกัน โดยใช้ร้านน้ำชาเป็นสถานที่ปรึกษาหารือร่วมกัน

ตลาดของปลากะพงมีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลาดภายในประเทศที่ถือเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดคือเกาะยอ จังหวัดสงขลา แหล่งเลี้ยงปลาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแหล่งหนึ่งของประเทศ โดยจำหน่ายเป็นลูกพันธุ์ปลากะพงขนาด 1 นิ้ว ถึง 4.5 นิ้ว เพื่อนำไปเลี้ยงในกระชังจนได้ขนาดสำหรับบริโภค ส่วนตลาดต่างประเทศขนาดใหญ่อยู่ที่มาเลเซีย โดยจำหน่ายเป็นปลากะพงในขนาดบริโภคทั้งแช่น้ำแข็งและส่งจำหน่ายทั้งยังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อเทียบสัดส่วนแล้ว ตลาดต่างประเทศอย่างมาเลเซียถือเป็นตลาดที่สำคัญกว่า ฉะนั้น ผู้ค้าปลากะพงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระเบียบพิธีการส่งออก ซึ่งมีความซับซ้อนทั้งในแง่ระเบียบกฎหมายและหลักทรัพย์ทางการค้า ต้องรู้ขั้นตอนตั้งแต่การส่งตัวอย่างปลาให้ประมงจังหวัดตรวจรับรองเพื่อออกใบอนุญาตส่งออก การอนุญาตนำปลากะพงผ่านแดน ณ ที่ทำการด่านชายแดนของประเทศไทย การตรวจของเจ้าหน้าที่ด่านชายแดนของประเทศมาเลเซีย ก่อนนำส่งถึงมือผู้สั่งซื้อปลากะพงชาวมาเลเซีย ตลอดจนวิธีการชำระเงิน

กระนั้นก็ตาม บทเรียนที่ผ่านมาของกลุ่มก็ไม่ได้ราบรื่นและมีปัญหาอยู่หลายด้าน เช่น ปลาเหี่ยว (ปลาที่ใช้เป็นอาหารให้กับปลากะพง) ที่มีราคาแพง การค้าที่อาศัยความไว้วางใจกัน ไม่มีสัญญาเป็นหลักประกัน ทำให้เกิดการฉ้อโกงกันอยู่เนืองๆ ตลอดจนการจ่ายเงินนอกระบบให้กับเจ้าหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการตรวจผ่านด่าน อันเป็นภาวะจำยอมแลกกับความเสียหายที่จะเกิดกับปลากะพงที่รอนานไม่ได้ เป็นต้น ทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง

พยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง แสวงหาความรู้คิดค้นสูตรอาหารปลากะพงเพื่อลดต้นทุน หารูปแบบการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งเพื่อสร้างหลักประกันทางการค้าปลากะพง ตลอดจนติดตามสถานการณ์ตลาด ปลากะพงของมาเลเซียอย่างใกล้ชิดเพื่อการปรับตัว

ระยะหลังมานี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศมาเลเซีย นำเข้าปลากะพงในลักษณะของลูกพันธุ์มากขึ้น ทำให้คาดการณ์แนวโน้มได้ว่ารัฐบาลประเทศมาเลเซียเริ่มส่งเสริมให้เอกชนศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยี การเพาะเลี้ยงปลากะพง เพื่อค่อยๆ ลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ ส่งผลให้ผู้เลี้ยงปลากะพงในประเทศไทย ในฐานะคู่ค้ารายใหญ่ต้องเตรียมพร้อมในการปรับตัวบนฐานข้อมูลความรู้ที่เป็นระบบ ข้อมูลความรู้ซึ่งจำเป็นต้องประมวลจากประเทศไทยและประเทศมาเลเซียที่คู่ขนานกันไปอย่าง “รู้เขา รู้เรา”

นับเป็นโอกาสอันดีที่จะเกิดความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงปลากะพงในประเทศไทย กับสำนักงานการค้าไทยในประเทศมาเลเซีย โดยการสนับสนุนของเอกอัครราชทูตที่ปรึกษาฝ่ายพาณิชย์ ประจำกรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการค้าและการเพาะเลี้ยงปลากะพง ระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ด้วยความร่วมมือดังกล่าว จะได้ผลผลิตเป็นคู่มือที่สามารถบอก รายละเอียดด้านการเพาะเลี้ยง ระเบียบการค้าชายแดน ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการทางการค้า และ แนวโน้มในอนาคตของปลากะพงไทยในตลาดมาเลเซีย เพื่อประโยชน์สำหรับกลุ่มเป้าหมายสำคัญ ได้แก่ ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงปลากะพง ผู้ค้าปลากะพงส่งออก หน่วยงานของรัฐทั้งในประเทศไทยและประเทศ มาเลเซีย

คำถามวิจัย

การค้าข้ามชายแดนระหว่างไทย – มาเลเซีย ของปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัด ปัตตานี มีขั้นตอน ระเบียบพิธีการทางการค้า และสภาพปัญหาในกระบวนการเลี้ยงจนถึงการส่งออกปลากะพง อย่างไร?

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและระเบียบพิธีการทางการค้าปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จากไทยไปประเทศมาเลเซีย
2. เพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอน ระเบียบพิธีการ และปัญหาที่มักเกิดขึ้นกับการค้าปลากะพง ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จากไทยไปประเทศมาเลเซียให้กับผู้ค้าปลากะพงและผู้ที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่ดำเนินการ

1. ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. ด่านชายแดนอำเภอดากโบ จังหวัดนราธิวาส
3. รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

วิธีการดำเนินการ

1. ประชุมเตรียมความพร้อมด้านการจัดการโครงการวิจัย
2. สืบหาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ประกอบการปลากะพงในตำบลหนองแรด อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
3. จัดทำแผนที่การเพาะเลี้ยงปลากะพงในตำบลหนองแรด อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
4. เวทีประชุมถอดประสบการณ์การผลิต การค้าและการส่งออกปลากะพง ตลอดจนปัญหาที่มักเกิดขึ้น
5. เวทีประชุมวางแผนการผลิต การค้า และการส่งออกปลากะพง
6. ดำเนินการส่งออกปลากะพงไปมาเลเซีย

7. สรุปผลการดำเนินการส่งออกปลากะพงไปมาเลเซีย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีคู่มือรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและระเบียบพิธีการทางการค้าปลากะพงตำบลหนองแรต อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี จากไทยไปประเทศมาเลเซีย
2. ผู้ค้าปลากะพงและผู้สนใจ มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและระเบียบพิธีการทางการค้าปลากะพง ตำบลหนองแรต อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี จากไทยไปประเทศมาเลเซีย
3. ผู้ค้าปลากะพงได้รับทราบปัญหาและสามารถใช้กระบวนการกลุ่มแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาเบื้องต้นได้

ทีมวิจัย

1. นายสันติ สมหาเฮะ ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพง อ.ชะอวด จ.ปัตตานี หัวหน้าโครงการ
2. นายมาหะมอด ปอไซ ลันจา ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตควาจา ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี เลขานุการ
3. นายหามะ สมหาเฮะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตควาจา ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
4. นายอดิพันธ์ สาหะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตควาจาและ ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี เลขานุการ
5. นายอิบรอฮิม คาเร็ง ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือปงมายอ ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี การเงิน
6. นายวามิน สาหะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือปงมายอ ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
7. นายสุमित ตูแวลลือ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเงาะ ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี การเงิน
8. นายสมจิตต์ ตูแวลลือ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเงาะ ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ประสานงาน
9. นายอาแว สาหะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือมา ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ประสานงาน
10. นายกุญิง ตูแวลลือ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินชัย ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ประสานงาน
11. นายอาแว สماعيل ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินชัย ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
12. นายมะ แวสาหะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมมลายู ต.หนองแรต อ.ชะอวด จ.ปัตตานี ประสานงาน
13. น.ส.ซูฮายนงค์ สมหาเฮะ เจ้าหน้าที่โครงการศึกษาพัฒนาระบบคุ้มครองสิทธิฯ เลขานุการ

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นายอดุลย์ โชตินิสากร อัครราชทูตที่ปรึกษาฝ่ายพาณิชย์ ประจำกรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย
2. นายแวดาโอ๊ะ แวดอเลาะ หัวหน้าหน่วยส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์เขตพื้นที่ ที่ 1 จังหวัดปัตตานี
3. นายมุสตอปา ดาโอ๊ะ พ่อค้าขนส่งปลากะพงไปมาเลเซีย ต.บางปู อ.ชะอวด จ.ปัตตานี
4. นายกุมะ อับดุลบุตร พ่อค้าขนส่งปลากะพงไปมาเลเซีย ต.ตะไละกาโปร์ อ.ชะอวด จ.ปัตตานี
5. นายยูโซะ อีโป๊ะ พ่อค้าขนส่งปลากะพงไปมาเลเซีย อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

ระยะเวลา

12 เดือน (1 กันยายน 2547 – 31 สิงหาคม 2548)

ส่วนที่ 2

บริบทชุมชน

สภาพพื้นที่

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุใน ตำบลหนองแรตได้เล่าให้ฟังว่าเดิมเมื่อสมัยโบราณ มีราษฎรอาศัยอยู่ไม่มากนัก และมีป่าใหญ่อยู่มาก และมีหนองบึงอยู่กลางบ้านจำนวนหลายแห่ง ซึ่งได้มีแรตมาแช่น้ำในบริเวณหนองน้ำใหญ่ ปัจจุบันหนองน้ำนั้นอยู่ใกล้ทางโค้งเลยสถานีอนามัยหนองแรตไปร้อยเมตร ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่าบ้านหนองแรตมาจนทุกวันนี้ แต่เขียนคำว่า "แรต" เขียนไปเป็น "เรต"

ชุมชนตำบลหนองแรตก่อตั้งมากกว่า 100 ปีแล้ว กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งรกรากส่วนหนึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เทียบเคียงได้จากสายสกุล "อับดุลบุตร" ผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมืองยะหริ่งมาแต่เก่าก่อน ผู้สูงอายุของตระกูลนี้ได้เล่าความหลังเล่าให้ฟังว่า "ตระกูลของผมอยู่ที่ยะหริ่ง เป็นญาติห่างๆ กับเจ้าเมืองยะหริ่ง และกลายเป็นตระกูลสำคัญในอำเภอยะหริ่งอีกหลายตระกูล" สายสกุล "ตูแวลอ" เป็นอีกตระกูลหนึ่งที่ย้ายมาจากตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง เช่นกัน จากการสอบถามได้ความว่า "คนสมัยก่อนในตระกูลตูแวลอ มีสรรพนามนำหน้าว่า ฎู ซึ่งบ่งบอกถึงการเป็นลูกหลานผู้มีตำแหน่งเจ้าเมือง เช่น กำนันท่านหนึ่งของตระกูลนี้ มีชื่อว่า ฎูเซะ ตูแวลอ" ส่วนตระกูลในยุคหลังๆ ประมาณ 50 ปีมานี้ ก็เป็นคนจากที่อื่น เช่น คนตำบลท่าด่าน คนตำบลจะรัง ซึ่งมาแต่งงานกับคนหนองแรตและอาศัยอยู่ที่หนองแรตมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

ภาพที่ 1 เส้นทางไปมากลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง ตำบลหนองแรต

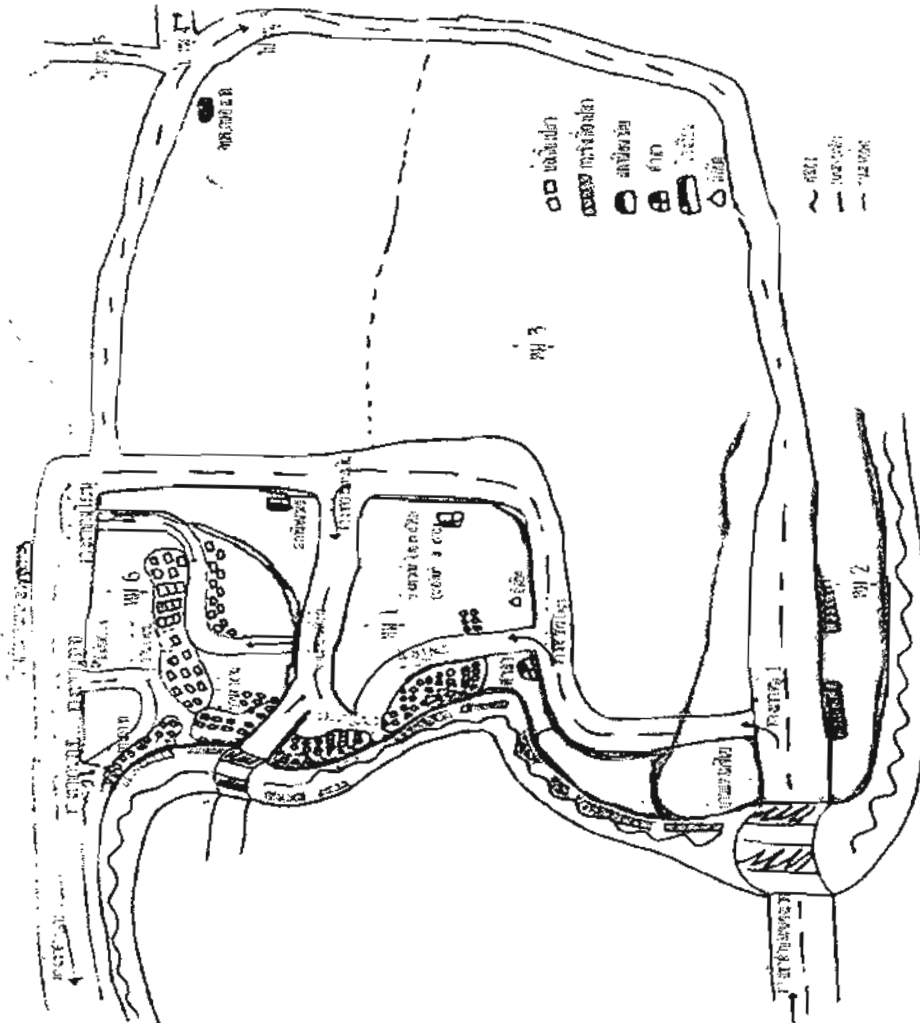
ไม่เฉพาะผู้นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้นที่อยู่บริเวณนี้ ชุมชนไทยพุทธก็ได้อาศัยอยู่ร่วมกับมุสลิมมานานพอๆ กัน โดยปัจจุบันที่ตั้งชุมชนอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านแหลม คนมุสลิมสมัยก่อนจึงเรียกบ้านแหลมว่า "แหลมซีแย" หมายถึง แหลมคนไทย (ซีแย = สยาม) คนบ้านแหลมที่เป็นไทยพุทธนั้นโดยมากเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ที่อพยพมาจากตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ตั้งแต่สมัยของญะฮ์อี๊ด คนเก่าแก่ของหมู่บ้านนี้ และเป็นทวดของ

ยายเก๋า ยายอดยิ่ง ซึ่งปัจจุบันยายเก๋ามีอายุถึง 80 กว่าปีแล้ว ยายเก๋าส่งให้ฟังว่าเหตุที่ต้องอพยพมาจากตำบลยามู เป็นเพราะว่าพื้นที่ตำบลหนองแรตมีวัดวาอารามให้เป็นที่พักคือวัดโพธิ์ และวัดร้าง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ป่าวัด ส่วนสาเหตุที่วัดร้างนั้น ยายเก๋าก็ไม่ทราบเช่นกัน เพราะตั้งแต่ยายเก๋ามีอายุได้ วัดก็ร้างไปแล้ว พ่อแม่เล่าให้ ฟังแต่เพียงว่าเคยมีวัดอยู่บริเวณนี้ และจะไปทำบุญในเดือน 5 ของทุกปี ชาวบ้านที่นี่ได้รวมใจกันสร้างเจดีย์หรือบ้าน หุ้มอิฐของหลวงพ่อด่าง อิฐโร เอาไว้ ชาวบ้านเรียกเจดีย์นั้นว่า บ้า พอถึงช่วง 12 ค่ำ เดือน 5 จะมีการมาสรงน้ำพระ นิมนต์พระมาทำบุญที่นี่ ถือเป็นงานประเพณีของคนไทยพุทธที่บ้านแหลมแห่งนี้

2. ที่ตั้ง – อาณาเขต

ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีที่ตั้งห่างจากตัวเมืองปัตตานีประมาณ 22 กิโลเมตร

ทิศเหนือ	จรดตำบลตะโละกาโปร อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	จรดตำบลมะนังยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	จรดตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันตก	จรดตำบลปายามัง , ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 2 แผนที่กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง ตำบลหนองแรต อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ตำบลหนองแรด มีเนื้อที่ประมาณ 6.712 ไร่ หรือประมาณ 10.74 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ 1 บ้านหนองแรด

หมู่ 2 บ้านแหลม

หมู่ 3 บ้านแบริ

หมู่ 4 บ้านบือแนลัว

หมู่ 5 บ้านลางา

หมู่ 6 บ้านอจา

3. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลหนองแรด เป็นที่ราบติดลำคลองรายรอบเสมือนเป็นเกาะ ความยาวของคลองรวมได้ประมาณ 8 กิโลเมตร ปากคลองด้านหนึ่งหันออกสู่อ่าวปัตตานี จึงมีน้ำทะเลหนุนเข้ามา ทำให้ลำคลองตลอดสายมีสภาพเป็นน้ำกร่อย รวมทั้งมีคลองขามูและคลองตันหยงไหลพัดพาเอาตะกอนทับถมเป็นที่ดินงอกขึ้นอยู่ตลอดสำหรับพื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณกึ่งกลางและทางทิศตะวันตกของตำบลหนองแรด มีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย

ตำบลหนองแรดมี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูฝนเริ่มในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม และฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม อากาศในตำบลหนองแรดจะไม่ร้อนมากนัก ทั้งนี้เพราะมีพื้นที่ติดกับตำบลท่าด่านซึ่งไม่ไกลจากชายหาดปะนาเระมากนัก ทำให้มีลมทะเลพัดพาเอาความเย็นเข้ามาตลอด

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ประชากร

ในปี 2546 ตำบลหนองแรดมีจำนวนบ้านเรือน 427 หลังคาเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 3,095 คน เป็นชาย 1,544 คน คิดเป็นร้อยละ 49.89 เป็นหญิง 1,551 คน คิดเป็นร้อยละ 50.11 มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 288 คน/ตารางกิโลเมตร เป็นประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม 2,935 คน คิดเป็นร้อยละ 94.83 นับถือศาสนาพุทธ 160 คน คิดเป็นร้อยละ 5.17 โดยประชากรชาวไทยพุทธส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่หมู่ที่ 2 บ้านแหลม และมีเพียง 7 คนเท่านั้นที่อาศัยอยู่หมู่ที่ 4 บ้านบือแนลัว

2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

รูปแบบดั้งเดิม

ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีลำคลองล้อมรอบ การคมนาคมทางเรือจึงเป็นความสะดวกที่สุดของคนในยุคนั้น การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านตำบลหนองแรดในอดีตจึงเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณริมลำคลอง

รูปแบบใหม่

ปัจจุบัน ตำบลหนองแรดมีถนนสายหลักและถนนสายย่อยเป็นจำนวนมาก ทำให้การคมนาคมทางบกสะดวกกว่าทางน้ำ การตั้งบ้านเรือนในระยะหลังมานี้จึงขยับเข้ามาชิดตามแนวถนนมากขึ้น

3. เส้นทางคมนาคม และการติดต่อกับภายนอก

ตำบลหนองแรตมีระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอยะหริ่ง ประมาณ 8 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนในการสัญจรไปมา การคมนาคมสะดวก การสัญจรใช้เส้นทางสายปัตตานี - นราธิวาส(ทางหลวงสาย 42) แยกตรงทางสายทุ่งคา - บ้านสำเภายะ (จากปากทางสายทุ่งคา ถึง อบต.หนองแรต ประมาณ 6 ก.ม.)

ภาพที่ 3 เส้นทางไปมาหาสู่ตำบลหนองแรต

4. การศึกษา

ตำบลหนองแรตมีโรงเรียนในสายสามัญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่เขตการศึกษาปัตตานี เขต 1 อยู่ 3 แห่ง คือโรงเรียนบ้านหนองแรต โรงเรียนบ้านแบร่อ และโรงเรียนบ้านลางา

5. สาธารณสุข

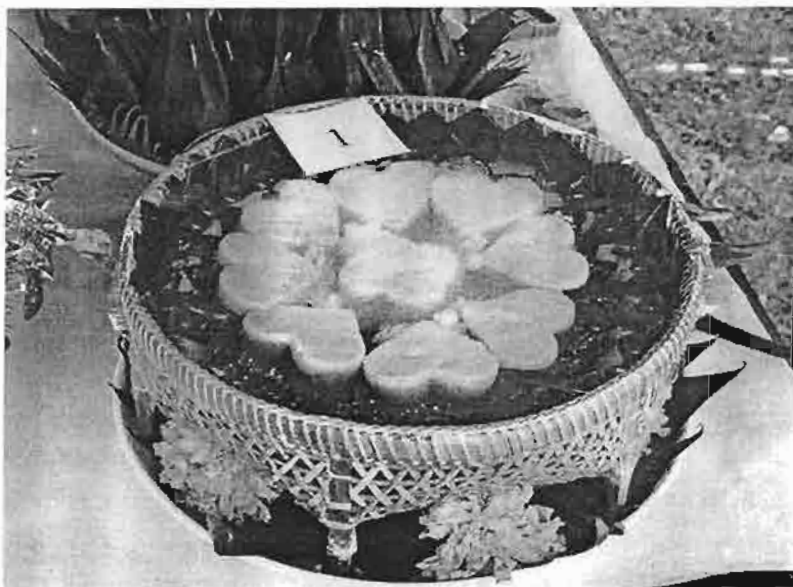
มีทางเลือกในการใช้บริการจากโรงพยาบาลอำเภอยะหริ่ง โรงพยาบาลปัตตานี ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดได้อย่างสะดวก ด้วยระยะทางที่ใกล้ต่อการเข้าถึง และคนในตำบลกะมียอด่างอยู่ในโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคทุกคน

6. วัฒนธรรมและประเพณี

การแห่นก เป็นประเพณีดั้งเดิม เพื่อแสดงออกถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในศิลปะผสมผสานระหว่างอินเดีย ชวา และไทย เป็นพิธีที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามโอกาส เพื่อเป็นการแสดงการคารวะหรือจงรักภักดีแก่ผู้ใหญ่ที่ควรเคารพนับถือมาเยือน เช่น เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรภาคใต้เมื่อปี พ.ศ.2502 เป็นต้น สำหรับชาวตำบลหนองแรตแล้ว ได้นำพิธีการแห่นกมาเป็นส่วนหนึ่งของงานวันปลากะพงที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยถือว่านกที่จะใช้แห่นั้นต้องมีการประกอบพิธีกรรมก่อนนำมาแห่ เมื่อไม่มีงานแล้ว นกที่ใช้แห่จะถูกเก็บรักษาเป็นอย่างดี นำมาจับเล่นพรว้าเพื่อไม่ให้เด็ดขาด

งานเมาลิดหรือเมาลุด โดยภาษาแล้ว แปลว่า "การเกิด" แต่ได้นำมาใช้เพื่อหมายถึงวันคล้ายวันเกิดของท่านนบีมุฮัมมัด ซึ่งตรงกับวันที่ 12 เดือนเราะบีอุลเอาวัล ตามปฏิทินจันทรคติของอิสลาม เป็นวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

งานวันปลากระพง โดยการริเริ่มต้นคิดิ ของชุมชนผู้เลี้ยงปลากระพงแทบคลองอำเภอยะหริ่ง และกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงตำบลหนองแรต ตั้งแต่ พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบัน จะจัดเป็นช่วงเทศกาลของตำบลยะหริ่ง ซึ่งมีการจัดทุกปี และมีการแข่งขันการทำอาหารในวันปลากระพง เช่น แข่งทำต้มยำปลากระพงรสเด็ด ขนมพื้นบ้าน บุนนาคีระ เป็นต้น

ภาพที่ 4 รูปการแข่งขันประกวดการทำอาหารจากปลากระพง ปี 2549

7. ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ตำบลหนองแตรเป็นชุมชนที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่ง มีมัสยิดที่ใช้ประกอบศาสนกิจถึง 6 แห่ง สุเหร่า 1 แห่ง มีร่องรอยของวัดร้าง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนในอดีตที่เคยอาศัยอยู่ร่วมกันของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

มัสยิด : สถาบันทางศาสนาอิสลาม

ในตำบลหนองแตรมีมัสยิดทุกหมู่ ยกเว้นหมู่ที่ 2 ที่มีเพียงสุเหร่า หมู่ที่ 1 มีมัสยิดถึง 2 แห่ง ซึ่งเป็นไปตามความหนาแน่นของประชากร มีการเล่ากันว่าสมัยก่อนตำบลหนองแตรมีมัสยิดไม่มากนัก จะมีบาราเซาะหรือสุเหร่ากระจายอยู่เป็นจำนวนมากเท่านั้น เนื่องจากผู้คนในหมู่บ้านยังมีไม่มาก มัสยิดเก่าแก่ของตำบลจะอยู่ในหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5

โต๊ะอิหม่ามสมาแอ อาบู อายุเกือบ 70 ปี เล่าให้ฟังว่ามีมัสยิดแบบรวมหมู่ที่ 3 สร้างมานานกว่าร้อยปีแล้ว เดิมทีอาคารมัสยิดทำด้วยไม้ มีโต๊ะอิหม่ามมาจนถึงปัจจุบันนี้ 4 รุ่น มีการดัดแปลงมัสยิดเป็นปูนแทนไม้ในช่วงโต๊ะอิหม่ามรุ่นที่ 3 คนสมัยก่อนจะให้ความนับถือโต๊ะอิหม่ามมาก เนื่องจากเป็นผู้เฒ่าละหมาด หมู่ที่บ้านนี้มีโต๊ะอิหม่ามที่คนให้ความนับถือมากที่สุด ฮาญมุสตาฟา ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคงเชื่อฟังผู้นำศาสนาอยู่แต่น้อยลงกว่าอดีต

มัสยิดบือแนลว้า หมู่ที่ 4 มีดอเลาะ กาจิ อายุ 40 กว่าปี เป็นโต๊ะอิหม่าม ท่านเล่าให้ฟังว่า เดิมที่ยังไม่มีมัสยิดนี้ ชาวบ้านต้องไปละหมาดที่มัสยิดบรอนในหมู่ที่ 3 มัสยิดบือแนลว้าเพิ่งสร้างได้เพียง 20 ปีนี้เอง โดยความร่วมมือของชาวบ้านช่วยกันสร้าง พ่อของโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้บริจาคที่ดินให้ ถ้าหากชาวบ้านมีปัญหาโต๊ะอิหม่ามจะเข้าไปไกลเกลี่ยไปพูดคุยให้ โดยใช้หลักศาสนา

ภาพที่ 5 มัสยิดที่ประกอบศาสนกิจศาสนาอิสลาม

มัสยิดกลางหมู่ที่ 5 มีลาโต๊ะ มามะ อายุ 68 ปี เป็นโต๊ะอิหม่าม ซึ่งท่านได้เล่าให้ฟังว่า มัสยิดกลางสร้างมาประมาณร้อยกว่าปีแล้ว สมัยก่อนสร้างด้วยไม้ มาสร้างเป็นปูนในปี 2539 ที่ผ่านมานี้เอง มัสยิดที่กลางจะจัดตั้งโรงเรียนตาติกาเพื่อทำหน้าที่สอนเด็ก ๆ ด้วย โดยรับตั้งแต่เด็กอนุบาลไปจนถึงประถมศึกษาปีที่ 4 ทำการเรียนการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ชาวบ้านจะมาละหมาดที่มัสยิดตอนวันศุกร์ทุกคน วันปกติจะมาเหมือนกันแต่น้อยกว่า

วันศุกร์ งานในมัสยิดจะมีงานเมาลิด คือ งานวันครบรอบการประสูติของนบี กับงานอสุรอจะหาชนมกัน เมื่อมีใครตาย ในหมู่บ้านจะทำละหมาดที่กูโบร์ (สุสาน) โดยชาวบ้านมุสลิมเชิญโต๊ะอิหม่ามไปทำพิธี

ชาวบ้านหมู่ที่ 5 บ้านลางจะทำนากันมาก ชาวบ้านก็จะเอาข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ไปบริจาคตามหลักชะกาต (ทานบริจาคที่ต้องจ่ายตามหลักอิสลาม) ให้กับโต๊ะอิหม่ามในมัสยิด โดยโต๊ะอิหม่ามก็จะเอาไปขายเพื่อให้ได้เป็นเงินสำหรับบริจาคให้คนยากจน สมัยก่อน ชาวบ้านจะบริจาคกันเยอะ ปัจจุบันยังคงมีอยู่แต่น้อยกว่าเดิมเพราะคนทำนาลดลงและต้องเอาข้าวไปขายเพื่อเลี้ยงครอบครัวบ้าง

มัสยิดดารุลอิสลาม หมู่ที่ 6 เป็นมัสยิดแห่งแรกในหมู่ที่ 6 สร้างขึ้นเมื่อประมาณ 95 ปีมาแล้ว โต๊ะอิหม่าม อิสมาแอ หมะ เล่าให้ฟังว่า สร้างสมัยรุ่นพ่อเป็นโต๊ะอิหม่าม เมื่อก่อนสร้างเป็นไม้ ปัจจุบันสร้างเป็นปูนเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง สมัยที่ยังไม่มีมัสยิดดารุลอิสลามแห่งนี้ นายเจมูด ลันจา อายุ 72 ปี คนเก่าแก่ได้เล่าให้ฟังว่าเขาไปละหมาดที่บาราเซาะ ในหมู่ที่ 1 สมัยนั้นชาวบ้านยังมีกันน้อยคน ละหมาดไม่ถึง 40 คน จึงไม่เข้าเกณฑ์ที่จะสร้างมัสยิดได้

มัสยิดดารุลซาลามเป็นมัสยิดอีกแห่งหนึ่งในหมู่ที่ 6 บ้านวอจา มีนายยาแซ หะยือฮัน บูละ เป็นโต๊ะอิหม่าม ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนชาวบ้านละหมาดที่สุเหร่าใกล้คลอง ต่อมาไปละหมาดที่มัสยิดหมู่ที่ 6 ตั้งอยู่ที่บ้านบวรค์ มัสยิดดารุลซาลามแยกออกมาจากมัสยิดบวรค์ เป็นมัสยิดเพิ่งสร้างและได้ใช้มาประมาณ 20 กว่าปี โดยยาแซ หะยือฮัน บูละ เป็นโต๊ะอิหม่ามคนแรก ตอนนี้มีอายุ 76 ปีแล้ว สมัยก่อน ชาวบ้านที่นี้ไม่ค่อยรู้หลักศาสนา มีการละเล่น เช่น ลิเกฮูลู มโนราห์ ในหมู่บ้านเยอะ ต่อมาเมื่อได้เรียนหลักศาสนามากขึ้น จึงเริ่มรู้หลักศาสนาและค่อยๆ ละทิ้งสิ่งที่ขัดกับบทบัญญัติอิสลามไปมากแล้ว

วัด : ศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยพุทธ

ปัจจุบันวัดที่ในพื้นที่ตำบลหนองแรดไม่มีอยู่แล้ว กลายเป็นวัดร้าง แต่สมัยก่อนตำบลหนองแรดมีวัดอยู่ถึง 2 แห่งคือ วัดโพธิ์ ตั้งอยู่หลังบ้านของตาช่วย สภาพตอนนี้มีต้นมะขามขึ้นอยู่ เดิมเป็นดินคนไทยพุทธ แต่ปัจจุบันขายให้คนไทยมุสลิมแล้ว อีกวัดหนึ่งไม่ทราบชื่อ แต่ชาวบ้านไทยพุทธเรียกว่า “ป่าวัด” และยังประกอบพิธีทำบุญสงฆ์พระที่บริเวณวัดเก่าทุกปี ชาวบ้านที่อยู่หนองแรด เมื่อออกไปทำงานที่ไหนอยู่ที่อื่น มักจะกลับเข้ามาทรงน้ำพระที่นี้ โดยจะนิมนต์พระมาด้วย วัดนี้มีซากเจดีย์ที่ชาวบ้านเรียกว่า “บัว” อยู่ในปัจจุบัน สมัยก่อนเมื่อมีคนไทยพุทธเสียชีวิตจะนำเอามาทำพิธีศพนำมาเผาที่วัดร้าง หรือ ป่าวัดแห่งนี้

8. การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ

ตำบลหนองแรด มีองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันและใหญ่บ้านรับผิดชอบดูแลและปกครองลูกบ้าน ซึ่งปัจจุบันมีผู้นำตามตำแหน่ง ดังนี้

นายอิสมาแอ สนิ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด
นายอภิสิทธิ์ ตูแวลอ	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด
นายมาโนชนัน ลันจา	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด
นายสุริยา บากา	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด
นายสยามพร พักตร์จันทร์	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด
นายสมจิตต์ ตูแวลอ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านหนองแรด
นางสุทิน คงมาก	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านแหลม
นายมะดารี ลาแม็ง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านแบรอ และ กำนันตำบลหนองแรด
นายสมาแอ มูซอ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านบือแนลูลา
นายฮามิ ตูแวลอราแม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านลางา
นายมะลาเบ็ง แซร์โงะ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านวอจา

นอกจากผู้นำตามตำแหน่งแล้ว ผู้นำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือคือโต๊ะอิหม่ามซึ่งให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักการศาสนาอิสลาม เป็นผู้นำทางความคิดด้านจริยธรรมของชุมชน เป็นผู้สอนให้ชุมชนรู้จักปฏิบัติศาสนกิจ และใช้ชีวิตตามแบบอย่างอิสลามได้อย่างถูกต้อง

9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน

คนไทยมุสลิมในตำบลหนองแรด โดยส่วนใหญ่จะเป็นญาติกันทั้งตำบล ด้วยการแต่งงานกันในตำบลแบบข้ามหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 แต่งงานกับผู้ใหญ่ไทยมุสลิมหมู่ที่ 4 , ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 แต่งงานกับผู้ใหญ่ไทยมุสลิมหมู่ที่ 5 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 5 แต่งงานกับผู้ใหญ่หมู่ที่ 1 (แบบมะ) , สารวัตรกำนันอยู่หมู่ที่ 6 แต่งงานกับผู้ใหญ่คนไทยมุสลิมหมู่ที่ 1 เป็นต้น การแต่งงานข้ามบ้านดังกล่าวจึงทำให้ในตำบลมีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติกันเกือบทั้งหมด ไม่ญาติโดยตรงก็เป็นญาติห่าง ๆ

การแต่งงานของคนไทยมุสลิมสมัยก่อน พ่อแม่จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ คือ เป็นผู้จัดการเรื่องการแต่งงานให้ลูก แต่สมัยปัจจุบันบทบาทของพ่อแม่ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการเลือกคู่ครองน้อยลงกว่าอดีตมาก แต่ยังคงมีส่วนเกี่ยวข้องในการแนะนำหลักการเลือกคู่ครองบ้าง

10. ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

กฎเกณฑ์ของชุมชนจะสอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลาม มีการมาร่วมกันประกอบศาสนกิจที่มีสยิดทุกวันศุกร์ ร่วมรับฟังหลักการศาสนาอิสลามที่โต๊ะอิหม่ามให้ความรู้ ทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความสามัคคีและเข้าใจกัน มีหลักการทางศาสนาอิสลามเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนอย่างสอดคล้องและประสานกันอย่างลงตัว

11. การจัดการความขัดแย้ง ความผิด บทลงโทษ การปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

กรณีขัดแย้งเรื่องครอบครัวและมรดกจะให้โต๊ะอิหม่ามเป็นผู้ตัดสินความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินทำกิน จะให้โต๊ะอิหม่ามร่วมกับผู้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสิน

ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

1. พื้นดิน

พื้นที่โดยส่วนใหญ่ของตำบลหนองแรดเป็นดินร่วนปนทราย บางส่วนเป็นดินเหนียวปนทราย ชาวบ้านจะใช้พื้นที่เพาะปลูกข้าวมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว ในส่วนพื้นที่หนองน้ำ ชาวบ้านจะตักปลาทอดแห จับปลามาทำเป็นอาหาร ส่วนพื้นที่ดินทรายจะปลูกมะพร้าว ขุดบ่อเลี้ยงปลาบ้าง ปัจจุบันพื้นที่ดินทรายในหนองแรดส่วนหนึ่งได้ขุดเพื่อขายจนกลายเป็นบ่อน้ำ พื้นที่ของหลวงที่เป็นป่าเสม็ดบริเวณรอยต่อระหว่างหมู่ที่ 6 กับหมู่ที่ 5 เดิมชาวบ้านจะตัดไม้ทำโรงเลี้ยงสัตว์บ้าง และใช้ประโยชน์อย่างอื่น แต่ปัจจุบัน รัฐได้ให้ชาวบ้านเข้าไปสร้างโรงเลี้ยงเพาะในโครงการหนึ่งฟาร์มหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล

2. พื้นน้ำ

ตำบลหนองแรดมีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นคลองอยู่ 2 สาย คือ คลองขามูกับคลองตันหยง โดยน้ำในคลองโดยปกติจะเป็นน้ำกร่อยเกือบเต็ม จะมีในช่วงเดือน 11 และ 12 เท่านั้นที่น้ำในคลองจะเป็นน้ำจืด ด้วยความเป็นคลองที่มีทั้งสองน้ำนี้เอง ชาวบ้านจึงบอกว่าหน้าน้ำจืดจะมีกุ้งก้ามกราม ส่วนหน้าน้ำเค็ม จะมีกุ้งขาว มีปู มีกุ้งกุลาดำ

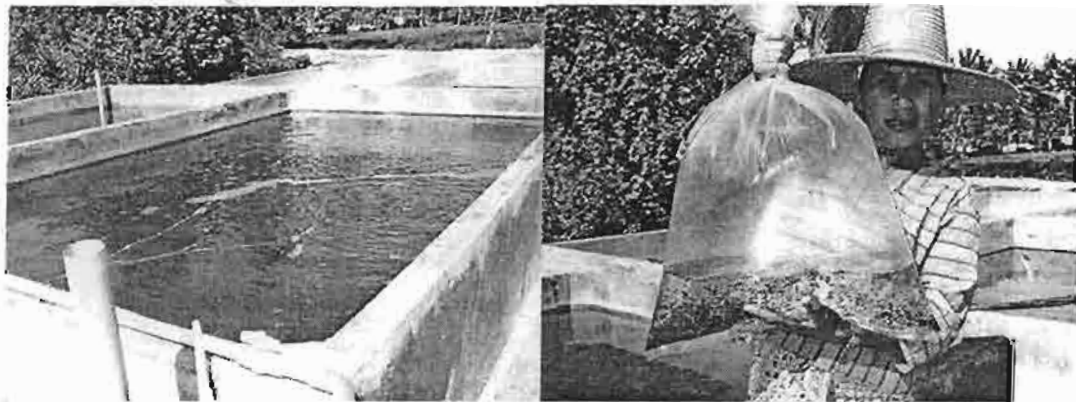
สายน้ำในลำคลองสมัยก่อนจะสะอาดมาก แต่ปัจจุบันสภาพน้ำไม่ค่อยจะดีเท่าไร เพราะมีการทำนาทุ่ง และมีการเลี้ยงปลากะพงมากขึ้น มีการปล่อยน้ำเสียจากการเพาะเลี้ยงลงสู่ลำคลอง แต่สภาพน้ำก็ยังดีพอสำหรับการอาศัยของสัตว์น้ำอย่างปลากะบอก ปลากด ที่ออกเรือครั้งใดก็ได้มาเต็มลำเรือ แม้จะไม่มากเท่าในอดีตก็ตาม

สำหรับแหล่งน้ำกินน้ำใช้ ในอดีตชาวบ้านจะใช้น้ำจากบ่อดิน แต่ปัจจุบันจะใช้น้ำประปา ที่สูบขึ้นมาจากบ่อน้ำขนาดใหญ่เพื่อผลิตน้ำประปาของหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บริเวณหลังโรงเรียนบ้านหนองแรด นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำบาดาลที่สามารถนำมาใช้ได้อีกด้วย แต่มักจะมีปัญหาการปนเปื้อนของธาตุเหล็ก ทำให้น้ำมีสีเหลือง หากต้องการใช้ควรกรองน้ำด้วยผ้า เพื่อให้น้ำสะอาดพอที่จะอุปโภคบริโภค

สภาพทางเศรษฐกิจ

เลี้ยงปลากะพงในกระชังและบ่อดิน

ชาวบ้านในตำบลหนองแรดหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 มีอาชีพเลี้ยงปลากะพงกันมากเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่อยู่ติดกับลำคลอง เดิมชาวบ้านจะเลี้ยงปลากะพงในกระชังตามริมคลอง ต่อมามีการเริ่มเลี้ยงปลากะพงในบ่อดินเมื่อไม่นานมานี้เอง โดยคุณสันติ สมาชิก เป็นผู้ริเริ่มเลี้ยงเป็นรายแรกในตำบลหนองแรด

ภาพที่ 6 การเลี้ยงปลากะพงในบ่อปูนและบ่อดิน

ลักษณะของการเลี้ยงเพื่อขายของชาวบ้านผู้เลี้ยงปลากะพงมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก ชื่อพันธุ์ลูกปลามาเลี้ยงจนโตเป็นปลาเนื้อและจับขาย โดยมีตลาดอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย อีกลักษณะหนึ่งคือซื้อพันธุ์ลูกปลามาอนุบาลให้ได้ขนาดแล้วจับเอาไปขายเพื่อให้ผู้ที่ซื้อปลากะพงนำเอาไปเลี้ยงต่อ แหล่งตลาดของปลาที่ขายเพื่อนำไปเลี้ยงต่อ จะเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับตำบลหนองแรด คือ ตำบลขามู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง ขายให้พ่อค้าคนกลางที่อำเภอสายบุรีด้วย โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านตำบลหนองแรดนิยมเลี้ยงปลากะพงในลักษณะหลังคือเลี้ยงอนุบาลปลาเพื่อให้คนไปเลี้ยงต่อ เพราะขายได้ง่ายกว่า มีตลาดรองรับที่อยู่ใกล้ ในขณะที่การเลี้ยงปลาเนื้อที่มีตลาดอยู่ที่มาเลเซีย แม้จะขายได้มากกว่าปลาอนุบาล แต่ต้องใช้เวลานานในการเลี้ยงนาน นอกจากนี้แล้วยังต้องรอพ่อค้าคนกลางมาซื้อ ถ้าพ่อค้าคนกลางมาซื้อช้า ก็เปลืองค่าอาหารปลาไปทุกๆ วัน ทำให้เวลาขายมักได้กำไรน้อยหรือไม่ค่อยมีกำไร ปัจจุบันกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงมีปัญหาคือ เลี้ยงปลาขายแล้วได้กำไรน้อย เนื่องจากต้นทุนการผลิต อันได้แก่ค่าเหยื่อปลา (อาหารปลา) ที่ราคาสูงขึ้น แต่ราคาที่ขาย ชาวบ้านมิได้เป็นผู้กำหนดราคา

ทำนา

ชาวบ้านที่นี้จะทำนากับทุกหมู่บ้าน นาผืนใหญ่จะอยู่ในหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 การทำนาได้สืบทอดต่อกันมาหลายรุ่น โดยที่นากับบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่คนละแห่งแต่ก็อยู่ไม่ไกลกันมากนัก บางคนมีนาถึง 3 แห่ง อยู่ต่างที่กัน ถัดจากการทำนาก็จะเริ่มมีการไถเตรียมดินในเดือนสิงหาคม ล่วงเดือนกันยายนก็จะเริ่มดำนา หลังจากนั้นก็จะเก็บเกี่ยวประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน สมัยก่อนการไถนาจะอาศัยแรงวัวแรงควาย แต่ปัจจุบันใช้รถไถกันแล้ว การดำนาและการเก็บเกี่ยวข้าวจะใช้แรงงานภายในครัวเรือน โดยผู้ชายจะเป็นคนไถนา ส่วนการดำนาจะช่วยกันทั้งหญิงชาย คราวเก็บเกี่ยวก็จะเป็นหน้าที่ผู้หญิงเสียเป็นส่วนใหญ่ หากแรงงานภายในครัวเรือนเก็บเกี่ยวไม่ทันก็จะจ้างคนภายนอกมาช่วยเก็บเกี่ยว โดยคิดค่าจ้าง 3 มัด 10 บาท หรือแบ่งข้าวบางส่วนให้ ซึ่งปกติวันหนึ่งๆ คนจ้างเก็บเกี่ยวข้าวจะได้เงินค่าจ้างประมาณ 100 – 150 บาท มีบ้างเหมือนกันที่พอนาของตนเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว นาข้าวของญาติยังเก็บเกี่ยวไม่เสร็จก็จะมาช่วยกันเก็บเกี่ยวข้าว

ภาพที่ 7 สภาพที่ทำนาของชุมชนตำบลหนองแรด

สังเกตได้ว่า ในปัจจุบันชาวบ้านตำบลหนองแรดที่ยังคงทำนาจะอยู่ในช่วงวัย 45-60 ปี คนวัยหนุ่มสาวน้อยคนที่จะมาทำนา เนื่องจากหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้างทำงานที่โรงงานปลากระป๋องในตัวจังหวัดปัตตานี บางคนถ้าว่างก็จะมาช่วยทางบ้านเก็บเกี่ยวข้าว 2 – 3 วัน แล้วก็กลับไปทำงานในโรงงานต่อ

เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว จะเก็บไว้ในยุ้งข้าวเปลือก โดยปกติข้าวก็เก็บได้จะไม่ขาย เพราะปลูกไว้พอกับการบริโภคในครอบครัว นอกจากคนที่มิขายเยอะ ถึงจะขายให้คนในหมู่บ้านที่ทำอาชีพอื่นๆ เช่น กลุ่มอาชีพเลี้ยงปลากระพง เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวมีอยู่ 2 วิธี คือการใช้ “ดาแม” หรือภาษาถิ่นใต้เรียกว่า “แกะ” อีกวิธีหนึ่งคือใช้เคียวเกี่ยวข้าว การจะใช้เคียวเกี่ยวหรือดาแมเกี่ยวข้าวขึ้นขึ้นอยู่กับพันธุ์ข้าวที่ปลูก ถ้าหากพันธุ์ข้าวที่เมื่อเกี่ยวแล้วออกแรงฟาดข้าวเปลือกไม่ได้ จะใช้ดาแม แต่หากพันธุ์ข้าวที่เมื่อเกี่ยวแล้วสามารถฟาดข้าวเปลือกได้มาก

จะใช้เคียว ส่วนใหญ่แล้ว ชาวนาที่ตำบลหนองแรตแห่งนี้จะใช้ตาแมในการเก็บเกี่ยวข้าว โดยเริ่มเก็บเกี่ยวตั้งแต่ 6.30 – 12.45 น. หลังจากนั้นจะพัก พอถึงเวลา 14.00 น. ก็จะเก็บข้าวอีกครั้งจนถึงเวลา 18.00 น. โดยประมาณ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าถ้าปลูกด้วยพันธุ์ข้าวสมัยโบราณจะใช้เวลาปลูกนาน แต่พันธุ์ข้าวในปัจจุบันจะใช้เวลาเพาะปลูกเพียง 4 เดือน ปุ๋ยที่ใช้ใส่ในนาข้าวในสมัยก่อนใช้ปุ๋ยที่เอามาจากภูเขาในยะลา ซึ่งลักษณะปุ๋ยจะเป็นสีแดง (คาดว่าปุ๋ยจากมูลควาคว) ปัจจุบันใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งราคาแพงมาก กระสอบละประมาณ 500 บาท นาผืนหนึ่งจะกินได้ทั้งปี นาชาวนามี 3 ไร่ ชาวนาบอกว่า ชาวนี้นักได้เก็บ 4 ปี บางคนก็ทำนาเพื่อเก็บข้าวให้ญาติได้กินด้วย

นางรอยะ ชาวบ้านหมู่ที่ 5 บ้านลางา มีพื้นที่นาประมาณ 3 ไร่ อยู่หลังบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแปลงหนึ่ง อยู่หลังบ้านของนางรอยะเองแปลงหนึ่ง และอีกแปลงหนึ่งอยู่ใกล้โรงเรียนพะ นางรอยะเล่าให้ฟังว่า ตอนเด็ก ๆ ช่วยพ่อแม่ทำนา เก็บข้าว นาที่ทำอยู่เป็นของพ่อ ทำนามาเกือบ 40 ปี เมื่อก่อนใช้ควายไถนา แต่ปัจจุบันใช้รถไถนา โดยสามีเป็นคนขับรถไถ บางครั้งก็ให้ลูกเขยเป็นคนไถ นางรอยะยังได้บอกอีกว่าผลผลิตข้าวที่ได้ จะเลี้ยงลูกได้หมดทุกคนมีข้าวกินอิ่ม นางรอยะมีลูกทั้งหมด 7 คน ข้าวที่เก็บเกี่ยวฤดูกาลหนึ่งสามารถกินได้ถึง 3 ปี พยายามเอาข้าวที่เก็บในยุ้งมาเหยียบให้ไ้ได้เมล็ดไปสีที่โรงสี สมัยก่อนทำนาโดยไม่ขายข้าวก็สามารถอยู่ได้สบาย กับข้าวก็หาผักตามบ้าน หาปลาในลำคลอง แต่ปัจจุบัน แม้จะทำนาเอาข้าวเก็บไว้กินได้ แต่ก็ไม่ค่อยมีกับข้าวกิน มีแต่ผักที่ปลูกในสวน เช่น พริกทอง ถั่ว บางครั้งสามีจึงต้องทำอาชีพเสริมหลังหนานา ดังได้รับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์ส่วนลูกๆ ก็ไม่ได้ยึดอาชีพทำนาแล้ว ลูกชายคนหนึ่งไปเป็นกระเป๋ารถเมล์สายปัตตานี - นราธิวาส ลูกสาวคนหนึ่งไปแต่งงานที่ยะลา ลูกสาวอีกคนก็แต่งงานไปเป็นแม่บ้าน

นายมะ แบร์ลาเซ็ง อายุ 39 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 5 อยู่ตรงข้ามบ้านผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ใกล้ๆ โรงเรียนบ้านลางา มะบอกว่าทำนามาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย จนถึงรุ่นพ่อ รุ่นแม่ ปีหนึ่งจะทำนา 1 ครั้ง โดยจะไถนาประมาณเดือนมิถุนายน จากนั้นจะหว่านบ้างทำต้นกล้าแล้วมาดำนาบ้าง และจะเก็บเกี่ยวอีกครั้งในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ผลผลิตที่ได้มาจะไม่ขาย แต่จะเอาเก็บไว้ให้ตัวเองและครอบครัว มะเล่าให้ฟังอีกว่าเมื่อเสร็จจากการทำนา เขาจะไปทำงานที่มาเลเซีย ไปตัดอ้อยเป็นเวลา 3 เดือน ถึงจะกลับมาบ้านครั้งหนึ่ง เพราะถ้าอยู่ที่หนองแรตไม่มีงานทำหลังหนานา และบางปีน้ำในนาข้าวน้อย ฝนไม่ตก ข้าวที่เก็บได้น้อย พอเพียงสำหรับเอาไว้กินเท่านั้น จึงต้องออกไปหางานทำที่มาเลเซีย

นางแวตีเมาะ สามแม บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทำนาโดยเช่าที่นาของคนอื่นทำ มีนา 2 ฝน คือนาของครูแก้วกับนาหลังมัสยิดหมู่ที่ 4 เมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว ข้าวที่ได้มาจะแบ่งกับเจ้าของนาคนละครึ่ง รายได้เลี้ยงครอบครัวส่วนหนึ่งจะมาจากสามีที่ไปทำงานรับจ้างในมาเลเซีย บ้างครั้งก็รับจ้างเลี้ยงไก่ให้กับน้องชายยายชิน (คนไทยพุทธหมู่ที่ 4 บ้านบือแนลวู) แต่รายได้อาจไม่พอเพราะลูกต้องเรียน

นางติเยาะ ภรรยา นายบาราเซ็ง บ้านอยู่ตรงข้ามกับบ้านแวตีเมาะ สามแม เช่าที่นาของครูแก้วทำนาเหมือนกัน เพราะไม่มีที่นาเป็นของตนเอง เช่าของครูแก้ว (คนไทยพุทธที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 4 ตำบลหนองแรต) มา 15-16 ปีแล้ว พ่อของยายชิน เมียครูแก้ว เป็นเพื่อนกับพ่อของติเยาะ และตัวติเยาะเองก็เป็นลูกพี่ลูกน้องกับแวตีเมาะ สามแมด้วย นางติเยาะเล่าว่าบางปีข้าวไม่สวย ได้ข้าวน้อย ก็อยู่ลำบากเหมือนกัน แต่ปีนี้ดี ข้าวที่ได้สวยคนที่มาช่วยติเยาะเก็บข้าวก็เป็นญาติๆ กัน แต่อยู่หมู่ที่ 6 บ้านอูซา ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เมื่อทำนาเสร็จก็ว่างงานมีรายได้จากลูกๆ ที่ทำงานในตัวเมืองปัตตานี

นางรอมละ สามาเฮาะ บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี อายุ 43 ปี สมัยก่อนช่วยพ่อทำนา ตอนนี้ทำนาของคุณสันติ สามาเฮาะ ข้าวที่ได้จะแบ่งกิน นาที่เก็บข้าวอยู่นี้คุณสันติจะเป็นคนไถนา ส่วนรอมละเป็นคนดำนา

พอถึงเวลาเก็บเกี่ยว น้องสาวและลูกของรอมละจะมาช่วยเก็บเกี่ยวข้าว นางรอมละเล่าอีกว่า ข้าวที่ทำได้จะเอาไปแบ่งกับเจ้าของนา เสร็จจากการทำนาก็จะลงคลองไปหาปลาขาย ปลาที่ได้ส่วนใหญ่จะเป็นปลากด ปลากะบอก วันหนึ่งตกปลาจับปลาขายได้ประมาณ 150 บาท ส่วนหนึ่งเอามาทำกับข้าวกิน วันไหนไม่ได้ไป

จับปลาที่คลองก็จะปอกใบจากหาเงินให้ลูกไปโรงเรียน ตอนนั้นลูกสาวเรียนอยู่ ม.2 โรงเรียนบ้านหนองแรต นางรอมละมีลูก 3 คน คนหนึ่งยังเด็กอยู่ ส่วนลูกชายคนกลางจะช่วยนางรอมละเลี้ยงแพะ

ตาช่วย ชาวบ้านหมู่ที่ 2 บ้านแหลม ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ตาช่วยอายุ 78 ปี เป็นคนไทยพุทธ เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนทำอาชีพเลี้ยงไหม พอไม้เริ่มหมดก็หันมาทำนา คนไทยพุทธจะทำนากันเกือบทุกหลังคาเรือน พอเสร็จจากนาก็จะทำน้ำตาลโตนด สมัยเด็กถ้าอยากได้เงินก็ต้องทำน้ำตาลโตนด ตำบลหนองแรตสมัยก่อนอุดมสมบูรณ์มาก ทำนาได้ข้าวมาก กินอ้อม เหลือกก็เอาไปแบ่งคนอื่น ๆ บ้านใกล้เคียงในคลองก็มี กุ้ง หอย ปลา ให้จับกินเยอะ ออกเรือนไปไม่ต้องแย่งกัน พอได้มาก็เอามาแบ่งปัน บางทีล้มแพะสักตัวก็แบ่งกันกินได้หลายครอบครัว สัตว์ป่าก็มีมาก อยู่หนองแรตไม่รวยแต่ก็มีกิน ตอนนั้นตาช่วยไม่ได้ทำนาแล้ว เลิกทำนามาประมาณ 4-5 ปีแล้ว เพราะทำไม่ไหว ลูก ๆ ก็ออกเรือนไปอยู่ที่อื่น ไม่มีใครช่วยทำนา ตอนนั้นหารายได้โดยออกไปหาปลาในคลอง เอาไปขายได้เงินพออยู่ได้ มีหลานปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ ช่วยกันช่วยดูแล

นางฮาดีหมี เจมะ อายุประมาณ 30 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี นางฮาดีหมี เจมะ เป็นภรรยานายมาโนช ลันจา รองนายก อบต.หนองแรต มีอาชีพรับจ้างเก็บข้าวและปอกใบจาก นายฮาดีหมี เล่าว่าพอถึงเวลาเก็บข้าวก็จะไปช่วยแม่เก็บข้าว โดยจะออกไปเก็บข้าวตั้งแต่เวลา 06.30 น. บางทีก็ไปรับจ้างเก็บข้าวที่หมู่บ้านอื่น วันหนึ่งได้ร้อยกว่าบาท หลังจากรับจ้างเก็บข้าวก็จะปอกใบจาก มีรายได้ก็มีพอกิน

นายอับลอรอฮามาน สماعيل อายุ 65 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เดิมเป็นคนตำบลปายมูมั่ง แต่มาซื้อที่ดินเพื่อทำนาที่ตำบลหนองแรต หมู่ที่ 5 ทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้กิน รายได้อีกส่วนหนึ่งได้มาจากการทำน้ำตาลหรือตูเวาะ โดยจะขึ้นต้นตาลไปเอาน้ำตาลแล้วเอามาต้มเคี่ยวจนได้เป็นน้ำตาล เอาใส่ปี๊บ ขาย ได้ปี๊บละ 790 บาท โดยมีคนมารับซื้อถึงบ้าน วันหนึ่งมีรายได้ประมาณ 200 บาท ก็ได้ลูกๆ มาคอยช่วยเคี่ยวน้ำตาล

อาชีพปอกใบจาก

สมัยก่อนชาวบ้านในตำบลหนองแรตมีการปอกใบจากกันมานานแล้ว เป็นการปอกใบจากนำมาตากเพื่อมวนยาเส้นไว้สูบกินเองในหมู่บ้าน ไม่ได้ทำมากมายเพื่อขายอย่างเช่นปัจจุบันนี้ ต่อมาชาวบ้านตำบลจะรังไปซื้อใบจากมาจากจังหวัดสตูล นครศรีธรรมราช ราคาต้นละ 5-7 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดของลำต้นเล็กหรือใหญ่ นำมาปอกและตากขายจนทำเป็นอาชีพ ชาวบ้านตำบลหนองแรตที่อยู่ติดกับเขตจะรังจึงเริ่มหันมาทำอาชีพปอกใบจากบ้าง แต่สาเหตุที่ไม่ไปตัดต้นใบจากในคลองตำบลหนองแรต เพราะต้นใบจากในพื้นที่หนองแรตมีขนาดเล็ก ไม่เหมาะสำหรับปอกขาย เพราะได้ราคาไม่ดี แต่ชาวบ้านก็ยังคงนำมาปอกเพื่อใช้สูบในชุมชนได้ แต่ตอนนี้ต้นใบจากในคลองก็เริ่มหมดแล้ว ชาวบ้านจึงต้องไปตัดต้นใบจากมาจากแหล่งอื่น

การปอกใบจากนั้น ผู้หญิงจะเป็นคนปอก โดยส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุที่ว่างงาน สำหรับขั้นตอนการปอกใบจาก คือ เมื่อตัดต้นใบจากได้แล้วก็จะสับเพื่อริดเอาเยื่อออก หลังจากนั้นจะตากแดด 1 วัน ก็จะนำเอาไปเก็บเพื่อรอคนมารับซื้อ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า ถ้าใบจากขนาดกลางปอกได้ 1,000 ใบ จะได้เงิน 50 - 70 บาท ชาวบ้านหมู่ที่ 1 และ ชาวบ้านหมู่ที่ 6 จะทำอาชีพปอกใบจากกันมากกว่าพื้นที่หมู่บ้านอื่น

นางชีเยาะ คอเลาะ อายุประมาณ 50-60 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี นางชีเยาะได้เล่าว่า ลูกชายจะเป็นซื้อต้นใบจากมาจากนครศรีธรรมราช ต้นหนึ่งราคา 5 - 7 บาท เมื่อได้แล้ว นางชีเยาะจะเป็นคนปอกใบจากเป็นหลัก ลูกก็มาช่วยปอกบ้าง แต่ช่วยได้ไม่เต็มที่ เพราะต้องไปโรงเรียน นางชีเยาะจะปอกใบจากหลังจากทำงานบ้านเสร็จ นั่งปอกเวลาว่างๆ ตกกลางคืนก็ปอกใบจาก หลังจากปอกใบจากเสร็จจะเอาไปตาก 1 วัน ตอนเย็นก็เก็บเข้าบ้าน วันหนึ่งปอกใบจากได้ประมาณ 1,000 - 2,000 ใบ มีรายได้

ประมาณ 500 – 750 บาทต่อวัน มีพ่อค้าคนกลางมาซื้อเพื่อนำไปขายที่โรงงานใบจากจังหวัดยะลา นางชีเยาะเล่าต่ออีกว่าเริ่มทำอาชีพปอกใบจากเมื่อปี 2544 นับเป็นรายแรกของตำบลหนองแรดที่ยึดอาชีพปอกใบจากอย่างเป็นจริงเป็นจัง เรียกได้ว่ารายได้จากการปอกใบจากสามารถส่งลูกเรียนได้ครบทุกคน นอกจากนางชีเยาะจะทำอาชีพปอกใบจากแล้วยังทำนาอีกด้วย โดยมีที่นาอยู่หมู่ที่ 5 บ้านลางา เวลาหน้านาจึงปอกใบจากได้น้อยเพราะต้องปอกตอนกลางคืน ตอนกลางวันไปเก็บข้าว

นางเจมีเดาะ ลันจา ชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านปือโค เป็นประธานกลุ่มปอกใบจากในตำบลหนองแรด คนที่ทำอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นคนมีอายุมากที่ว่างงานอยู่กับบ้านเฉยๆ ครอบครัวของเจมีเดาะปอกใบจากกันทั้งครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นแม่ สามี หรือแม้แต่ลูกๆ อายุประมาณ 10 ขวบ ก็ยังปอกใบจากเป็น รายได้จากการปอกใบจากก็พอกินพอใช้ นอกจากปอกใบจากแล้ว ยังรับจ้างทำความสะอาดสถานที่อื่นด้วย

อาชีพขึ้นต้นตาล ทำน้ำตาลโตนด

อาชีพการทำน้ำตาลโตนดจะพบมากในหมู่ที่ 4 บ้านมือแนลัว และหมู่ที่ 5 บ้านลางา เนื่องจากมีนาข้าวมีต้นตาลอยู่เป็นจำนวนมาก ในหมู่ที่ 2 บ้านแหลม ในสมัยก่อนก็มีคนนิยมทำน้ำตาลโตนดกันมาก แต่ปัจจุบันไม่มีการทำอีกแล้ว เนื่องจากคนที่เคยทำอายุมาก ขึ้นต้นตาลไม่ไหว คนรุ่นลูกรุ่นหลานก็ออกไปศึกษาต่อยังที่อื่นๆ ไม่มีใครรับช่วงอาชีพต่อ

วิธีการทำน้ำตาลโตนดจะไปเก็บน้ำหวานจากบนต้นตาล ซึ่งคนขึ้นต้นตาลจะใช้กระบอกลังน้ำซึ่งหาได้จากท้องถื่น ตัดทำเป็นภาชนะรองรับน้ำหวานจากต้นตาล โดยเขาจะรองไม้ไผ่ไว้ตั้งแต่ตอนเย็น ถึงเวลาเช้าก็มาเก็บน้ำหวาน แล้วก็เอากะบอกลังน้ำไผ่ไปเปลี่ยน ร่อนน้ำหวานจากต้นตาลตั้งแต่เช้าแล้วจะมาเก็บอีกครั้งในตอนเย็น เมื่อเก็บได้แล้วจะเอาไปเคี่ยวในกระทะจนเหนียวแล้วเอาใส่ปีบร่อให้ตกผลึกเป็นน้ำตาล หลังจากนั้นจะรอฟพ่อค้ามารับซื้อ

ภาพที่ 8 การทำตาลโตนดของชุมชน

สมัยก่อนชาวบ้านจะทำน้ำตาลโตนดกันมาก แม่ค้าที่รับซื้อน้ำตาลคนสำคัญเป็นคนไทยพุทธ อยู่หมู่ที่ 4 บ้านบือแนลัว คือยายชิน ช่องอนิล ยายชินได้เล่าว่าสมัยก่อนอาหารการกินค่อนข้างสมบูรณ์ ไม่ต้องใช้เงินมาก ทำนาข้าวเอาไว้กิน ได้เงินมาจากการทำน้ำตาลโตนดให้ลูกไปโรงเรียนหนังสือ พอมาถึงปัจจุบัน สังคมเริ่มใช้เงินมากขึ้น นิยมส่งลูกเรียนในระดับที่สูงขึ้นกว่าสมัยก่อน ใช้เงินซื้อสินค้าอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรศัพท์, มอเตอร์ไซด์ ทำให้บางครั้งรอบครัวมีรายได้ไม่พอใช้จ่าย ยังดีที่ไม่อดเพราะมีข้าวกิน กับข้าวก็หาได้ตามลำคลอง ผักก็มีปลูกไว้หลังบ้าน ได้ลูกตาลมาทำอาหารได้หลายอย่าง เช่น แกงกะทิตาล มะพร้าวก็เยอะ

ส่วนที่ 3

บททวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปลากะพง -

ปลากะพงขาวเป็นปลาที่สามารถอาศัยอยู่ได้ทั้งในน้ำจืดและน้ำทะเล มีถิ่นอาศัยอยู่ในแถบมหาสมุทรแปซิฟิก มหาสมุทรอินเดีย เป็นปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อประเทศในภูมิภาคนี้ ทั้งในแง่การใช้อาหาร และในการกีฬาตกปลา เนื่องจากปลากะพงขาวมีลักษณะเด่นหลายประการ อาทิเช่น เป็นปลาที่เจริญเติบโตได้เร็ว ใช้เวลาเลี้ยง 6 – 8 เดือน ก็สามารถขายได้ สามารถเลี้ยงได้ในบริเวณที่น้ำขุ่น และในบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงความเค็มในช่วงกว้าง และเป็นปลาเนื้อขาวจึงเป็นที่นิยมของผู้บริโภค ประกอบกับความต้องการบริโภคเนื้อปลามีสูงขึ้น เนื่องจากเป็นแหล่งโปรตีนคุณภาพดี การเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวจึงคงเป็นอาชีพที่น่าสนใจ

การเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวในประเทศไทยนั้นมีมานาน โดยระยะแรกเป็นการรวบรวมพันธุ์ปลาที่ได้จากธรรมชาติมาใช้ในการเลี้ยง จนกระทั่งปี 2516 ประเทศไทยเป็นประเทศแรกที่เพาะพันธุ์ปลากะพงขาวสำเร็จเป็นแห่งแรกของโลก จึงทำให้การเลี้ยงปลากะพงขาวในประเทศไทยแพร่หลายมากขึ้น แต่ก็ยังจำกัดการเลี้ยงอยู่ในบริเวณจังหวัดที่มีพื้นที่ติดทะเลหรือมีน้ำทะเลแพร่กระจายไปถึง รูปแบบการเลี้ยงนั้นมีทั้งการเลี้ยงในบ่อดินและในกระชัง สำหรับอาหารที่ใช้เลี้ยงปลานั้น เกษตรกรยังคงใช้ปลาเป็ด เป็นอาหารในการเลี้ยงปลากะพงขาวตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ทรัพยากรประมงมีความเสื่อมโทรมลงมาก การใช้ปลาเป็ดเป็นอาหารสัตว์น้ำเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่าเนื่องจากต้องใช้เวลาสดจำนวนถึง 6 – 7 กิโลกรัม เพื่อการผลิตปลากะพงขาว 1 กิโลกรัม ซึ่งบางครั้งปลาเป็ดที่ใช้เลี้ยงปลา อาจจะเป็นลูกปลาเศรษฐกิจที่ยังไม่โตเต็มที่ การใช้ปลาเป็ดจึงอาจเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรประมงลดลง ประกอบกับการใช้ปลาเป็ดเป็นอาหารเพียงอย่างเดียว อาจทำให้ปลาได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ปลาไม่แข็งแรง ความต้านทานโรคต่ำ อาจชักนำให้เกิดความสูญเสียต่อการเลี้ยงปลาได้ การให้อาหารที่มีสารอาหารครบถ้วนและให้อย่างถูกวิธี จึงน่าจะเป็นวิธีการเลี้ยงปลาที่ให้ผลตอบแทนสูงและค่อนข้างแน่นอนกว่า

กรมประมง โดยสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ได้รับเงินอุดหนุนจากประเทศแคนาดา ให้ทำการศึกษาวิจัยอาหารปลากะพงขาวในช่วงปี 2530 – 2534 โดย ดร.มะลิ บุญยรัตผลิน และคณะ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบความต้องการสารอาหารของปลากะพงขาวในระดับหนึ่ง หลังจากนั้นก็ได้มีการวิจัยต่อเนื่องเรื่อยมา เมื่อรวมกับข้อมูลที่ทำการศึกษาโดยนักวิจัยท่านอื่นในภูมิภาคนี้ ทำให้กล่าวได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับอาหารของปลากะพงขาวนั้น มีความสมบูรณ์ในระดับที่สามารถนำไปใช้ได้

ความต้องการสารอาหารของปลากะพงขาว

ปลากะพงขาวมีความต้องการสารอาหารหลัก 5 หมู่ ได้แก่ โปรตีน ไขมัน พลังงาน วิตามิน และเกลือแร่ เช่นเดียวกับสัตว์อื่นๆ ซึ่งถ้าจะเปรียบกับคนเราก็คือการที่คนต้องกินเนื้อปลา, เนื้อวัว หรือเนื้อสัตว์อื่นๆ เพื่อให้ได้โปรตีนไปใช้ กินของทอดที่มีน้ำมันหรือกินแกงกะทิที่มีน้ำมันเยิ้ม เพื่อให้ได้ไขมันไปใช้ กินข้าวหรือกล้วยเตี๋ยรรวมทั้งขนมจีน (เฉพาะเส้น) เพื่อให้ได้คาร์โบไฮเดรตหรือแป้งไปใช้เป็นพลังงาน และกินผักและผลไม้เพื่อให้ได้วิตามินและเกลือแร่สำหรับให้ร่างกายนำไปใช้ แต่อย่างไรก็ตาม ความต้องการสารอาหารสำหรับสัตว์แต่ละชนิดนั้นแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายวิภาคของระบบทางเดินอาหาร ซึ่งมีผลไปกำหนดพฤติกรรมการกินอาหารจากการศึกษาพบว่าปลากะพงขาวเป็นปลาที่มีกระเพาะอาหารที่สามารถผลิตน้ำย่อยชนิดที่เป็นกรด สามารถย่อยสารอาหารจำพวกโปรตีนได้ ซึ่งคล้ายกับคนเราก็คือการที่กระเพาะอาหารที่สามารถผลิตน้ำย่อยที่ค่อนข้างเป็นกรดได้เช่นกัน

ระบบทางเดินอาหารส่วนต่อไปคือลำไส้ พบว่า ปลากระพงขาวมีลำไส้สั้นกว่าความยาวลำตัว ขณะที่คนเรามีทั้งลำไส้เล็กและลำไส้ใหญ่ ซึ่งมีความยาวมากมายชดเชยไปจนมาอยู่ในช่องท้องมีการศึกษาพบว่าลำไส้สั้นมีหน้าที่หลักในการดูดซึมสารอาหารต่างๆ ได้หลายชนิดรวมทั้งน้ำตาลซึ่งได้จากการย่อยคาร์โบไฮเดรตหรือแป้ง ซึ่งอาจชี้ให้เห็นถึงลักษณะอาหารที่เหมาะสมกับปลากระพงขาวว่าน่าจะเป็นอาหารจำพวกโปรตีนมากกว่าอาหารที่เป็นแป้ง ขณะที่คนเรามีทั้งกระเพาะและลำไส้ที่ยาว จึงสามารถกินอาหารได้หลากหลาย ทั้งเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ ข้าวเจ้า ขนปัง เป็นต้น ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเลือกกินอะไร

โปรตีน เป็นสารอาหารที่มีความสำคัญมากอันดับหนึ่งสำหรับปลา คือ ประมาณ 30 – 50% ในอาหาร ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการสร้างเนื้อหนัง อวัยวะต่างๆ เอนไซม์ ฮอร์โมน หน่วยย่อยของโปรตีน คือ กรดอะมิโน โดยแท้จริงแล้ว สัตว์น้ำต้องการหน่วยย่อยเหล่านี้มากกว่า เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างเป็นเนื้อเยื่อหรือเอนไซม์ต่างๆ ซึ่งส่วนที่เป็นหน่วยย่อยเล็กๆ ที่สัตว์น้ำต้องการมีทั้งหมด 20 ชนิด โดยชนิดที่สัตว์น้ำต้องการจริงๆ เนื่องจากผลิตไม่ได้ มีอยู่ด้วยกัน 10 ชนิด จึงจำเป็นต้องได้รับจากอาหาร และต้องได้รับในปริมาณที่สมดุล เพื่อนำไปใช้ในการสร้างโปรตีนอีกทอดหนึ่ง ถ้าหากได้รับตัวใดตัวหนึ่งไม่ครบ ก็จะทำให้ร่างกายหยุดสร้างโปรตีน ซึ่งหมายถึงการหยุดการเจริญเติบโตด้วย ถ้าหากเปรียบเทียบการกินอาหารเข้าไปของสัตว์น้ำเพื่อนำสารอาหารไปใช้ประโยชน์นั้น เหมือนการสร้างบ้านหลังหนึ่ง ก็อาจจะเปรียบส่วนซึ่งโปรตีนเหมือนกับผนังปูนซีเมนต์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบส่วนใหญ่ของบ้าน และเปรียบเทียบ หิน ดิน ทราย และปูนซีเมนต์เหมือนกรดอะมิโนชนิดที่จำเป็น ซึ่งต้องมีสัดส่วนในการผสมที่พอเหมาะจึงจะก่ออู่ก่อปูนสร้างขึ้นมาเป็นผนังบ้าน การที่กรดอะมิโน มีความสำคัญเช่นนี้เองจึงถูกใช้เป็นตัวที่บ่งบอกถึงคุณภาพของวัตถุดิบ โปรตีนที่มีคุณภาพดี มักมีกรดอะมิโนชนิดที่จำเป็นอยู่ในปริมาณที่สมดุล ซึ่งมักจะพบได้ในปลาปนคุณภาพดี

ตารางที่ 1 ระดับโปรตีนในอาหารปลากระพงขาว

ชนิดสัตว์น้ำ	ระดับความต้องการโปรตีน (%)	อ้างอิง
ปลากระพงขาว	45 – 55	Cuzon,1988
Lates calcarifer	50 ที่ระดับไขมัน 15%	วิเชียร,2531;
	45 ที่ระดับไขมัน 18%	วิเชียร,2532;
	45 ไขมัน 12% สำหรับระยะปลารุ่น	Wong และ Chou,1989
	45 ไขมัน 15%	Viyakam et al,2000

ตารางที่ 2 แสดงความต้องการโปรตีนในอาหารของสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ

ชนิดสัตว์น้ำ	ความต้องการโปรตีน (%)
ปลานิล	34±8
ปลาไน	35±2
ปลาสวาย	27±2
ปลาดุกดำน	30±2
ปลาดุกลูกผสม	35±5
ปลาช่อน	48±5
ปลาจีน	27±3
ปลานวลจันทร์ทะเล	40
ปลากระพงขาว	48±2
กุ้งก้ามกราม	34±5
กุ้งกุลาดำ	43±7

ไขมันและกรดไขมัน ไขมันเป็นสารอาหารที่จำเป็นสำหรับสัตว์น้ำอีกกลุ่มหนึ่ง โดยสิ่งที่สัตว์น้ำนำไปใช้คือ ไขมันที่ย่อยให้เป็นหน่วยย่อยๆ แล้วจึงนำไปใช้ เช่น ฟอสโฟลิปิด ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของเยื่อหุ้มเซลล์ นอกจากนี้ หน่วยย่อยที่เล็กลงไปอีกของไขมัน คือ กรดไขมัน โดยในปลาทะเลนั้น มีความต้องการกรดไขมันในกลุ่มที่เรียกว่าโอเมก้า 3 เนื่องจากไม่สามารถผลิตได้เอง จึงต้องได้รับจากอาหารในระดับที่เพียงพอ ถ้าหากปลากระพงขาวได้รับในปริมาณที่ไม่เพียงพอนั้น จะทำให้ปลาแสดงอาการขาดกรดไขมัน โดยมีลักษณะสีแดงอมชมพูบริเวณปากและครีบ พบว่าปลากระพงขาววัยรุ่นต้องการกรดไขมันกลุ่มนี้ในระดับ 1 ถึง 1.7% ของอาหาร เมื่ออาหารมีระดับไขมัน 13%

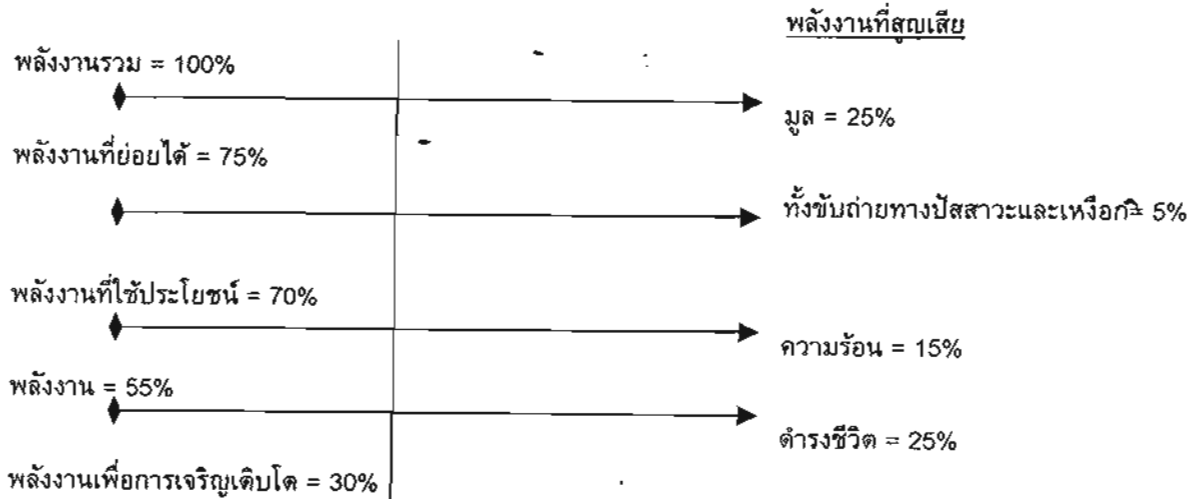
ตารางที่ 3 ความต้องการสารอาหารในกลุ่มไขมันของสัตว์น้ำ

สัตว์น้ำ	กรดไขมันที่จำเป็น	ฟอสโฟลิปิด	คลอเรสเตอรอล
ปลานิล	1% w6 (=2% น้ำมันพืช)	0.05%	-
ปลาน้ำจืดทั่วไป	1% w3 + 1% w6 (=4% น้ำมันปลา + 2% น้ำมันพืช)	0.05%	-
ปลาทะเลและน้ำกร่อย	1% w3 (=4% น้ำมันปลา)	3%	-
กุ้งน้ำจืด	0.75% w3 (=3% น้ำมันปลา)	ไม่ต้องการ	0.5% (3% ปลาหมึกป่นหรือ 5% หัวกุ้งป่น)
กุ้งทะเล	1% w3 (=4% น้ำมันปลา)	3%	0.5% (3% ปลาหมึกป่นหรือ 5% หัวกุ้งป่น)

พลังงาน พลังงานเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด โดยทุกกิจกรรมในการดำรงชีวิตมีพลังงานเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น การว่ายน้ำ การหายใจ การกินอาหาร การสืบพันธุ์ หรือแม้แต่การขับถ่าย ล้วนแล้วแต่ต้องใช้พลังงานทั้งสิ้น โดยพลังงานที่เหลือจากกิจกรรมต่างๆ จึงจะนำไปใช้ในการเจริญเติบโต

พลังงานที่ได้จากการกินอาหารนั้นได้มาจากโปรตีน ไขมัน และคาร์โบไฮเดรต โดยที่ไขมันจะให้พลังงานต่อหน่วยมากที่สุด ขณะที่โปรตีนและเป็นแหล่งพลังงานที่แพงที่สุด และพลังงานจากคาร์โบไฮเดรตมีราคาถูกที่สุด ซึ่งในทางทฤษฎีแล้วจึงควรมีการบริโภคคาร์โบไฮเดรตในอาหารให้มากที่สุด แต่เนื่องจากปลากินเนื้อมีความสามารถในการใช้คาร์โบไฮเดรตจำกัด จากการศึกษาพบว่าปริมาณคาร์โบไฮเดรตทั้งหมดในอาหารปลากระพงขาวไม่ควรเกิน 20%

ขั้นตอนการใช้พลังงานในสัตว์น้ำ

วิตามินและแร่ธาตุ วิตามินและแร่ธาตุเป็นสารอาหารที่สิ่งมีชีวิตต้องการในปริมาณน้อย แต่จำเป็นต้องได้รับ โดยทำหน้าที่ร่วมในการทำปฏิกิริยาในขบวนการต่างๆ ของร่างกาย ถ้าจะเปรียบก็อาจจะเปรียบได้กับน้ำมันหล่อลื่นที่คอยทำให้กลไกต่างๆ ทำงานได้คล่องตัว หรือวิตามินและแร่ธาตุบางตัวอาจจะเหมือนไม้ขีดไฟหรือไฟแช็คที่คอยจุดระเบิดเพื่อให้เครื่องยนต์เริ่มต้นทำงานก็ได้ ซึ่งถ้าขาดไม้ขีดหรือขาดน้ำมันหล่อลื่นก็ทำให้เครื่องยนต์ไม่สามารถทำงานได้ หรือถ้าทำงานได้ก็อาจทำงานได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ

วิตามินที่สัตว์น้ำต้องการมีด้วยกัน 15 ชนิด โดยเป็นวิตามินที่ละลายน้ำ 11 ชนิด และวิตามินที่ไม่ละลายน้ำจำนวน 4 ชนิด สำหรับแร่ธาตุที่สัตว์น้ำต้องการนั้น มีอยู่ด้วยกัน 10 ชนิด โดยแร่ธาตุหลักๆ ได้แก่ แคลเซียม ฟอสฟอรัส ซึ่งเป็นส่วนประกอบหลักของกระดูกและเกล็ดปลา

อาการโรคขาดธาตุอาหารและวิธีการรักษา

อาการ	สารอาหารที่ขาด	วิธีการรักษา
ตัวดำ	วิตามินซีหรือ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
ครีบหางแหง	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
เลือดออกตามช่องเหงือก	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
กระดูกอ่อนที่ปลาย	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
กะพุกแฉกและไตคางขาด	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
กระดูกลำตัวคดงอ	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
ชอบหลบรวมกลุ่มอยู่กันบ่อย	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
นอนเอียงข้างหรือ	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
หงายท้องอยู่กันบ่อย	วิตามินซี	เติมวิตามินซี 1 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม
ปากเป็นแผลถลอก	วิตามินบี 6	เติมวิตามินบี 6 50 มิลลิกรัม/อาหาร 1 ก.ก.
ชอบลอยตัวบนผิวน้ำ	วิตามินบี 6	เติมวิตามินบี 6 50 มิลลิกรัม/อาหาร 1 ก.ก.
ว่ายน้ำพุ่งสู้แบบไร้ทิศทาง	วิตามินบี 6	เติมวิตามินบี 6 50 มิลลิกรัม/อาหาร 1 ก.ก.
เบื่ออาหาร	วิตามินซี, วิตามินบี 6, กรดไขมัน	เติมวิตามินรวม 0.5%
ตัวเกร็งงอ	วิตามินบี 8	เติมวิตามินบี 8 50 มิลลิกรัม/อาหาร 1 ก.ก.

อาการ	สารอาหารที่ขาด	วิธีรักษา
ตาถั่ว	วิตามินบี 2	เติมวิตามินบี 2 200 มิลลิกรัม/อาหาร 1 ก.ก.
ตัวแดง หาง และครีบแดง	กรดไขมันที่จำเป็น	เติมน้ำมันตับปลา 15 กรัม/อาหาร 1 ก.ก.
หายใจถี่	กรดไขมันที่จำเป็น	เติมน้ำมันตับปลา 15 กรัม/อาหาร 1 ก.ก.
ตัวพองลึบ	วิตามินอี	เติมวิตามินอี 400 มิลลิกรัม/อาหาร 1 ก.ก.

เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของอาหารปลากะพงขาว

ข้อเสียของปลาเปิด

1. มีคุณค่าทางโภชนาการไม่สมดุล กล่าวคือ มีปริมาณโปรตีนสูง แต่ขาดวิตามิน โดยเฉพาะวิตามินซี และขาดเกลือแร่บางชนิด โดยเฉพาะเมื่อใช้เฉพาะเนื้อปลาที่ไม่มีกระดูกมาอนุบาลลูกปลา ส่วนปริมาณไขมันขึ้นกับชนิดปลาเปิดหรือฤดูกาล

2. ถ้าปลาเปิดที่ใช้ไม่สดโปรตีนบางส่วนจะถูกย่อยสลายไป ก่อให้เกิดสารฮิสตามีน แอมโมเนีย และไฮโดรเจนซัลไฟด์ ไขมันบางส่วนจะเกิดการหืน และวิตามินบางตัว เช่น บี 1 เอ ดี อี เค โคลีน ในอาซิท และซี จะเสื่อม

3. คุณภาพปลาเปิดผันแปรตามฤดูกาล และบางฤดูกาลขาดแคลน

ข้อดีของการใช้อาหารสำเร็จเป็นอาหารปลากะพงขาว

1. มีคุณค่าทางอาหารครบตามที่ปลากะพงขาวต้องการ และคุณภาพดีสม่ำเสมอ ไม่ผันแปร
2. สะดวก ซื้อง่ายใช้ได้ยาวนาน
3. ผสมยาได้ง่าย และให้ผลดีในการรักษา

อาหารปลากะพงขาวที่แนะนำให้ใช้แบ่งเป็น 3 แบบ คือ

1. ปลาเปิดผสมวิตามินและเกลือแร่

อาหารแบบนี้เหมาะกับแหล่งเลี้ยงปลาที่หาปลาเปิดสดได้ง่าย ราคาไม่แพง และผู้เลี้ยงต้องการให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นและกำไรมากขึ้น วิธีทำโดยใช้ปลาเปิด 100 กิโลกรัม ผสมกับวิตามินและเกลือแร่ 0.5 กิโลกรัม เพื่อให้วิตามินและเกลือแร่กระจายทั่ว ควรนำวิตามินและเกลือแร่มาผสมกับสื่อก่อน เช่น รำ หรือแป้ง ในอัตราส่วน 1:10 ให้เข้ากันดีเสียก่อน หลังจากนั้นจึงนำไปคลุกเคล้ากับปลาเปิดให้เข้ากันดีแล้วจึงนำไปเลี้ยงปลา ถ้าสังเกตเห็นว่าปลาเปิดที่ใช้เลี้ยงปลากะพงขาวพอง มีไขมันดำ และปลากะพงขาวกินอาหารลดลงบริเวณปากและครีบแดง ควรเสริมน้ำมันตับปลา 0.5% เป็นเวลาอย่างน้อย 1 อาทิตย์ หรือจนกว่าอาการดังกล่าวจะหายไป

2. ปลาเปิดผสมอาหารผงสำเร็จ

อาหารแบบนี้เหมาะกับแหล่งเลี้ยงปลาที่หาปลาเปิดได้ง่าย ราคาถูก แต่ปริมาณไม่เพียงพอ วิธีทำโดยเมื่อต้องการใช้ให้นำอาหารผงสำเร็จมาผสมวิตามินซีแล้วจึงนำไปผสมกับปลาเปิดในอัตราส่วน 3:2 ผสมจนเข้ากันดีแล้วอัดเป็นเส้นและเกลี่ยให้หักออกเป็นท่อนสั้นๆ ให้มีขนาดเหมาะสมกับขนาดปลา

3. อาหารสำเร็จ

อาหารแบบนี้เหมาะสำหรับแหล่งเลี้ยงปลาที่หาซื้อปลาเปิดได้ยาก หรือเลี้ยงเป็นปริมาณมาก อาหารสำเร็จมีส่วนประกอบคล้ายแบบที่ 2 ต่างกันตรงที่ไม่ใช้ปลาเปิด จึงต้องมีแป้งเหนียวหรือแป้งสุก เพื่อช่วยให้อาหารเกาะตัวกันดี และเพิ่มปริมาณปลาปนเพื่อให้ได้ระดับโปรตีนตามที่ต้องการ เสร็จแล้วผสมวัสดุที่มีปริมาณน้อยให้เข้ากันดีเสียก่อน เช่น วิตามิน เกลือแร่ และแป้งเหนียว จากนั้นจึงนำไปผสมกับปลาปน จนเห็นว่าเข้ากันดี แล้วค่อยๆ ใส่น้ำมันทีละน้อย จนกระทั่งผสมเข้ากันดีแล้วจึงใส่ถุงพลาสติก เก็บไว้ในที่แห้ง เย็น อากาศถ่ายเทดี และปราศจาก

สัตว์บกบน เมื่อต้องการใช้ ให้ให้อาหารสำเร็จมาผสมน้ำในอัตราส่วน 100:35 นวดให้เข้ากันดี แล้วอัดเป็นเส้นและเกลี่ยให้หักออกเป็นท่อนสั้นๆ ให้มีขนาดที่เหมาะสมกับขนาดปากของปลา อาหารสำเร็จที่ผสมน้ำแล้วควรใช้ให้หมดภายใน 1 วัน เพราะถ้าเก็บไว้นานแห้งจะคิ่นตัว ทำให้อาหารไม่เกาะกันและอาจบูดเหม็นเปรี้ยวด้วย

สูตรอาหารปลากระพงขาวที่แนะนำ

วัสดุอาหาร	ปริมาณในอาหาร 1 กิโลกรัม
ปลาป่นอย่างดี	490
กากถั่วเหลือง	150
หัวกุ้งป่น	80
สารเหนียว (แอลฟาสตาร์ช)	60
แป้งสาลี	70
แป้งข้าวเจ้า	24
น้ำมันปลาทะเล	30
น้ำมันพืช	85
วิตามินรวมและแร่ธาตุรวม	10
วิตามินซี	1

ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสัตว์น้ำและอาหาร

ประเภทสัตว์น้ำ	อาหารที่เหมาะสม
1. ปลากินเนื้อ - มีกระเพาะเดี่ยว - ลำไส้เล็กสั้น - ความยาวของระบบย่อยอาหารสั้นกว่าความยาวของตัวปลา - ปลาชอบ กะพง เนื้ออ่อน	1. ปลากินเนื้อ - อาหารที่ย่อยง่าย - มีโปรตีน , ไขมันสูง - แป้งน้อย
2. ปลากินพืช - ความยาวของระบบย่อยอาหารประมาณ 6 – 8 เท่าของความยาวตัวปลา - ประสิทธิภาพในการย่อยอาหารดีกว่าปลากินเนื้อ - ปลานิล, นวลจันทร์	2. ปลากินพืช - กินอาหารไม่เลือกชนิด
3. ปลากินเนื้อและพืช (กระเพาะจริง) - ความยาวของระบบย่อยอาหารประมาณ 1.8 – 2 เท่า - ปลาดุก	3. ปลากินเนื้อและพืช (กระเพาะจริง) - มีโปรตีน, ไขมัน, ค่อนข้างสูง
4. ปลากินเนื้อและพืช (กระเพาะเทียม) - ส่วนของลำไส้เล็กขยายใหญ่ขึ้น ทำหน้าที่เป็นกระเพาะ จึงมีน้ำย่อยที่เป็นกรดน้อย - ความยาวของระบบย่อยอาหารประมาณ 3 เท่า - ปลาดูบ, ปลานิล, คาร์พ	4. ปลากินเนื้อและพืช (กระเพาะเทียม) - โปรตีนจากพืชใช้ได้ดี

บรรณานุกรม

มะลิ บุณยรัตมลีน, ธิดา เพชรมณี, สุพจน์ จีงรัมย์ปิ่น และ จารุรัตน์ บุรณะพาณิชย์กิจ. 2532. อาหาร การให้อาหารและอาหารขาดธาตุอาหารของปลากะพงขาว. เอกสารคำแนะนำฉบับที่ 1/2532 สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง, สงขลา 12 หน้า.

วิมล จันทรโรทัย. 2537. อาหารและการให้อาหารสัตว์น้ำ สำคัญโดยสรุป. เอกสารเผยแพร่ฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยประมงน้ำจืด, กรุงเทพฯ 37 หน้า.

Boonyaratpalin M. 1989. Seabass Culture and Nuytrition, p 43 – 91. In D.M. Akiyama (e.d.) Procendings of the People's Republic of China. Aquaculture and Feed Workshop. America Soybean Association, Singapore.

ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว

ในการเลี้ยงปลากะพงขาวมีการเลี้ยงปลากะพงดังนี้

1. การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลากะพงขาว
2. การอนุบาลลูกปลากะพงขาว
3. การเลี้ยงปลากะพงในบ่อดิน
4. การเลี้ยงปลากะพงในกระชัง

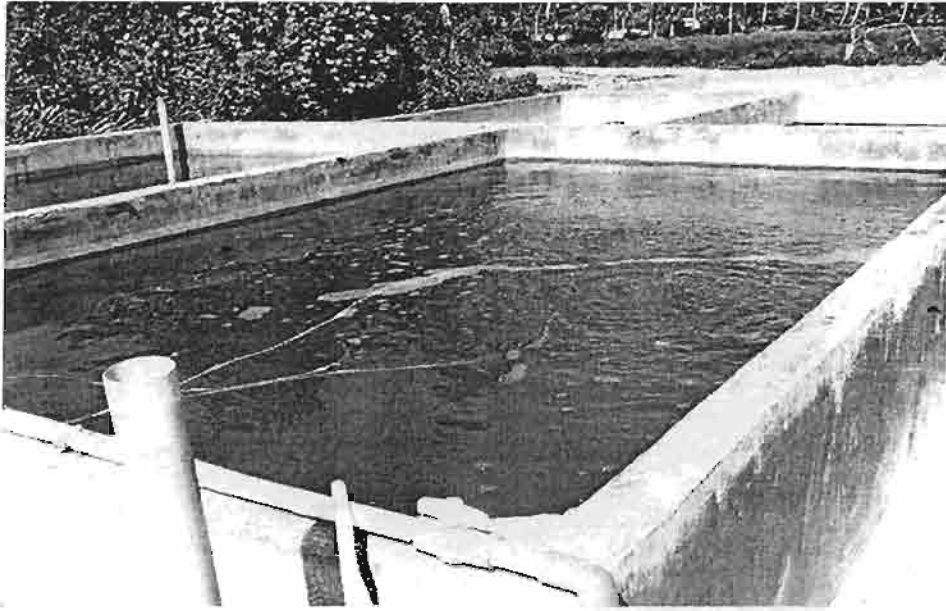
การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลากะพงขาว

ในการเลี้ยงปลากะพงขาว ส่วนแรกต้องมีแม่พันธุ์ปลากะพงขาว ในการคัดเลือกแม่พันธุ์ต้องคัดเลือกแม่พันธุ์ที่มีความสมบูรณ์ แข็งแรง ในการเลี้ยงแม่พันธุ์ เลี้ยงในบ่อปูน ขนาด 20 X 40 เมตร (โดยประมาณ) ความลึกของน้ำประมาณ 1.5 เมตร อายุของแม่พันธุ์ 3-4 ปี ขึ้นไป โดยมีวิธีการสังเกตการออกไข่ในเวลา กลางคืน ช่วงขึ้นค่ำแรม 12-14 ค่ำ โดยสังเกตบนผิวหนัง ถ้าปลาได้วางไข่ ไข่ก็ลอยบนผิวน้ำ

วิธีการเลี้ยงตัวอ่อน

เมื่อแยกตัวอ่อนออกจากถุงฟักไข่แล้ว นำตัวอ่อนลงในบ่อเลี้ยง

1. เตรียมบ่อปูน
2. เตรียมน้ำ
3. นำตัวอ่อน ลงในบ่อเลี้ยงและพร้อมกับการเตรียมออกซิเจน
4. นำตัวอ่อนลงในบ่อปูน

ภาพที่ 9 การปักบ่อปูน

ภาพที่ 10 การเตรียมบ่อดิน

การปักน้ำในบ่อปูน

การเตรียมบ่อเลี้ยงปลากระพง ต้องเอาซีเมนต์ในบ่อดินออกให้หมดก่อน แล้วตากบ่อให้แห้งสนิท ชนิดที่ไม่ติดเท้า เพราะถ้าเรตากบ่อให้สนิทก็จะเป็นการระเหย แก๊สพิษต่างๆออกจากบ่อ ตากให้ดินสูง นอกจากจะระเหย แก๊สพิษ เรายังได้กำจัดปลาหรือสัตว์น้ำ พืชน้ำ ที่เราไม่ต้องการให้หมดไปจากบ่อเราด้วย แต่ถ้าเราปล่อยให้มีน้ำอยู่ในบ่อ แก๊สพิษต่างๆ ก็จะไม่ได้ระเหยออกไป ลูกปลาอื่นๆ สัตว์น้ำ พืชน้ำ ที่เราไม่ต้องการก็จะมีมาก จะเป็นปัญหาต่อ

การเลี้ยงได้ การตากบ่อเลี้ยงให้แห้งสนิทเป็นการทำให้ดินสูกจากก้นเหมันมีก๊าซพิษพองแห้งสนิทก็เป็นดินสูกไม่มีแก๊สพิษและควรเก็บหญ้าเก่าหญ้าแก่เผาให้หมด (ถ้ามี) เพราะว่าหญ้าใหม่จะขึ้นใหม่ ให้แห้งให้สะอาดจะทำให้การเลี้ยงฟักลูกปลากระพงไม่มีปัญหาระหว่างการเลี้ยง

ภาพที่ 11 บ่อฟักไข่

การเพาะฟักลูกปลากระพงจะเตรียมบ่อฟักไข่ เตรียมพันธุ์ไข่ไว้ให้พร้อม แล้วเอาพันธุ์ที่เราต้องการเข้าบ่อปูน และเมื่อน้ำในลำคลองธรรมชาติเปิดระบายไม่เข้าบ่อ ผมก็จะสูบน้ำเข้าโดยการกรองน้ำ โดยOWNเขียวเข้าไปอีก หลังจากฟักไข่ได้ประมาณ 5 ถึง 7 วัน ก็จะเห็นเป็นลูกปลากระพง ว่ายเลาะตามขอบบ่อ พอลูกปลาอายุได้ 15 วัน ก็จะลงในบ่ออีกขนาดหนึ่ง แล้วทำการคัดปลากระพงให้มีขนาดที่เท่ากัน หลังจากนั้นได้อีก 7 วัน ก็คัดปล่อีกจนได้ขนาดที่พอจะลงบ่อดินได้ ประมาณ 4-5 ครั้ง ปลาที่มีขนาดลงบ่อดินได้มีขนาด 1-2 นิ้ว ลงบ่อดินที่มีขนาดเล็ก พอได้ขนาด 3-4 นิ้ว ลงบ่ออีกขนาดหนึ่ง พอได้ขนาด 4.5-5 นิ้ว สามารถลงกระชังได้

การให้อาหารตัวอ่อน

ชนิดของอาหารของตัวอ่อนของปลากระพงขาว ที่มีชื่อว่า "โรทีเฟอร์" ซึ่งมีลักษณะของโรทีเฟอร์ โรทีเฟอร์เป็นอาหารของปลาชนิดหนึ่งซึ่งอยู่ในน้ำ โดยจำพวกปลาที่เอามาบดและหมักมารวมกับ โรทีเฟอร์ หมักประมาณ 12 ชั่วโมง

วิธีการทำความสะอาดของตัวโรทีเฟอร์ ก่อนที่จะให้ปลากระพงซึ่งยังเป็นตัวอ่อนกิน

ขั้นตอนแรก ต้มตัวโรทีเฟอร์แล้วล้างด้วยน้ำสะอาด และแช่ไฟโมรินอย่างเจือจางและเก็บพักไว้ เพื่อเตรียมให้ปลากระพงตัวอ่อนกิน ในการให้อาหารปลากระพงตัวอ่อน จำนวนมือที่ให้อาหาร ทั้งหมด 4 มือต่อวัน โดยจะมีการสังเกตโดยใช้วิธีการสุ่มตักตัวปลา ว่าตัวปลาได้กินอาหารทุกตัวหรือไม่ แต่ถ้าปลาบางตัวไม่ได้กิน ก็ให้เพิ่มปริมาณอาหารอีก จนกว่าที่จะได้กินทุกตัว ให้อาหารชนิดนี้ติดต่อกัน เจ็ด ถึง แปด สัปดาห์ แล้วเปลี่ยนการให้อาหารเป็นชนิดอื่นต่อ เช่น อะทีเมียวัยอ่อน

วิธีการให้อาหารลูกปลาวัยอ่อนกินอะทีเมียวัยอ่อน

เมื่อทำการแยกอะทีเมียวัยอ่อนเสร็จแล้ว ก็นำตัวอะทีเมียให้ลูกปลาวัยอ่อนกิน โดยสังเกตการกิน ทุกๆ 2 ชั่วโมง เพื่อไม่ให้ลูกปลาขาดอาหาร

ระยะเวลาในการให้อาหารโดยให้กับอะทีเมียวัยอ่อน แก่ลูกปลาวัยอ่อน นับจากการหยุดให้ไรทีเฟอร์ คือ อายุลูกปลา เลขวันที่เจ็ดหรือแปดวันขึ้นไป คือ อายุสิบห้าวัน คือประมาณ แปดวันหรือเก้าวันที่ต้องให้อาหาร อะทีเมีย คือต้องมีอายุของลูกปลา 15 วัน หลังจาก 15 วันแล้ว ต้องให้อาหารชนิดอื่นอีก ที่เรียกว่าไรแดง

ระยะเวลาการให้ไรแดงแก่ลูกปลาวัยอ่อน นับจากการหยุดให้อาหารอะทีเมียวัยอ่อน เมื่ออนุบาลลูกปลาวัยอ่อน ถึงอายุ 20 วันแล้ว ปลาจะเปลี่ยนขนาด จำเป็นต้องทำการคัดปลาที่มีขนาดที่เท่ากันให้อยู่รวมกัน (คัดแยกขนาดของปลากระพง) โดยขนาดของลูกปลาดอนนี้จะอยู่ที่ประมาณ 2 เซนติเมตร - 1 นิ้ว ซึ่งยังคงอนุบาลลูกปลาเหล่านี้ในบ่อปูน

ภาพที่ 12 อะทีเมียสำเร็จรูป

อะทีเมียสำเร็จรูป

ภาพที่ 13 อะทีเมียช่วงการฟักไข่

อะทีเมียช่วงการฟักไข่

ภาพที่ 14 อะทีเมียที่สามารถให้อาหารปลา

อะทีเมียที่สามารถให้อาหารปลา

การอนุบาลลูกปลากระพงขาว

การอนุบาลปลากระพงจะเริ่มเลี้ยงในบ่อดิน เมื่อลูกปลามีขนาด 1-4.5 นิ้ว จะมีการเลี้ยงบ่อจะมี หลายขนาด 8*4 เมตร จะเลี้ยงปลาที่มีขนาด 1-2 นิ้ว บ่อขนาด 26*8 จะเลี้ยงปลาที่มีขนาด 3-4.5 นิ้ว ในการให้อาหารจะให้อาหารปลาเปิดที่ผสมวิตามินและเกลือแร่ อาหารแบบนี้จะเหมาะสมกับการเลี้ยงปลาเปิดที่สด ราคาไม่แพง และผู้เลี้ยงต้องการให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น

ภาพที่ 15 อนุบาลปลากระพงขาว

การคัดปลาระพงขาว

ขั้นตอนที่ 1 คัดขนาดปลาที่ต้องการ

ภาพที่ 16 วิธีการคัดปลาระพงขาว ขั้นที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 ลากปลาระพงที่ต้องการคัดขนาด

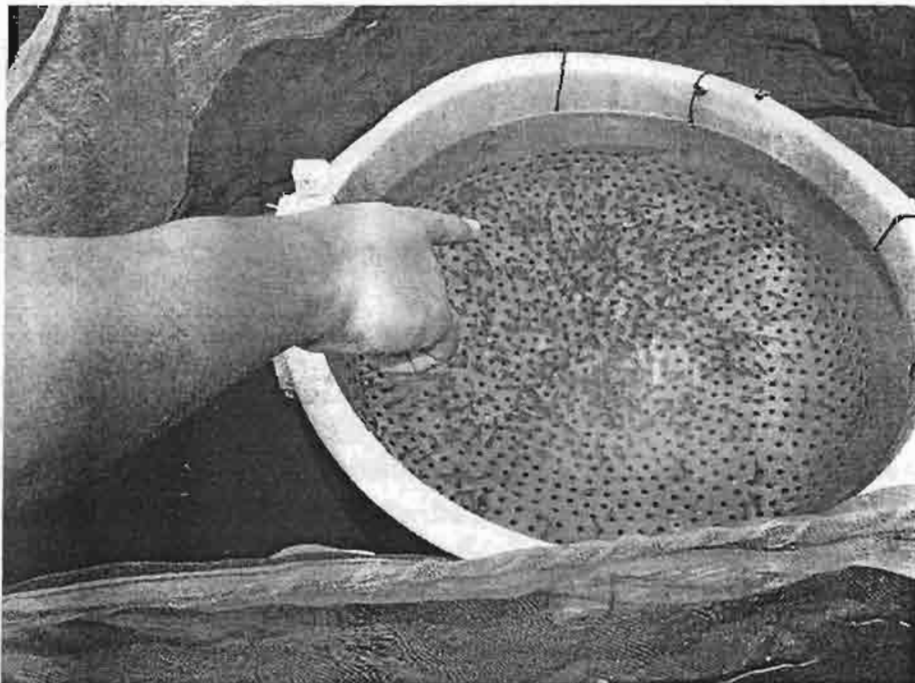
ภาพที่ 17 วิธีการลากปลา ขั้นที่ 2

ขั้นตอนที่ 3 จัดปลาให้อยู่ในที่เดียวกันเพื่อสะดวกในการคัด

ภาพที่ 18 จัดปลาให้อยู่ที่เดียวกัน ขั้นที่ 3

ขั้นตอนที่ 4 คัดขนาดของลูกปลาให้อยู่ในขนาดเดียวกัน

ภาพที่ 19 คัดขนาดปลา ขั้นที่ 4

ขั้นตอนที่ 5 ปล่อยขนาดปลาที่ต้องการลงในบ่อดินหรือบ่อปูน

ภาพที่ 20 ปล่อยขนาดบ่อที่ต้องการ ขั้นที่ 5

วิธีการทำ

การให้อาหารปลาสด

โดยใช้ปลาเป็ด 100 กิโลกรัม ผสมกับวิตามินและเกลือแร่ 0.5 กิโลกรัม เพื่อให้วิตามินและเกลือแร่กระจายตัวทั่ว ควรนำวิตามินและเกลือแร่มาผสม เช่น รำ หรือแป้ง ในอัตรา 1:10 ให้เข้ากันดี หลังจากนั้นจึงนำไปคลุกเคล้ากับปลาเป็ดให้เข้ากันดีแล้วจึงนำไปให้อาหารปลา ถ้าสังเกตเห็นว่าปลาเป็ดที่ใช้เลี้ยงปลากระพงขาวมีไขมันต่ำ และปลากระพงขาวกินอาหารลดลงบริเวณปากและครีบแดง ควรเสริมน้ำมันตับปลา 0.5% เป็นเวลาอย่างน้อย 1 อาทิตย์ หรือจนกว่าอาการดังกล่าวจะหายไป

การให้อาหารสำเร็จรูป

อาหารแบบนี้เหมาะสำหรับแหล่งที่เลี้ยงปลากระพงที่หาอาหารสดได้ยาก หรือเลี้ยงเป็นปริมาณมาก อาหารสำเร็จรูป โดยวิธีการทำดังนี้

โดยต้องการใช้ให้น้ำอาหารสำเร็จรูปมาผสมวิตามินซีแล้ว จึงนำไปผสมกับกับแป้งเหนียวหรือแป้งสุก ผสมให้เข้ากัน เพื่อให้อาหารเกาะตัวกันดี และเพิ่มปริมาณปลาป่นเพื่อให้ได้ระดับโปรตีนตามที่ต้องการเสร็จแล้ว ผสมวัสดุที่มีปริมาณน้อยให้เข้ากันดีเสียก่อน เช่น วิตามิน เกลือแร่ และแป้งเหนียว จากนั้นจึงนำไปผสมกับปลาป่นจนเห็นว่าเข้ากันดี แล้วค่อย ๆ ใส่น้ำมันที่ละน้อยจนกระทั่งผสมเข้ากันดีแล้วจึงใส่ถุงพลาสติก เก็บไว้ในที่แห้ง เย็น อากาศถ่ายเทได้ดี และปราศจากสัตว์รบกวน เมื่อต้องการใช้ให้น้ำอาหารสำเร็จรูปมาผสมน้ำในอัตราส่วน 100: 35 นวดให้เข้ากันดี แล้วอัดเป็นเส้นและเกลี่ยให้ให้หักเป็นท่อน ๆ สั้น ให้มีขนาดที่เหมาะสมกับปากของปลา อาหารสำเร็จรูปที่ผสมน้ำแล้วควรใช้ให้หมดภายใน 1 วัน เพราะถ้าเก็บไว้นานจะคิ่นตัว ทำให้อาหารไม่เกาะกันและอาจบูดเหม็นเปรี้ยวได้

การเลี้ยงปลากะพงในกระชัง

การเลี้ยงปลากะพงในกระชังจะเลี้ยงปลากะพงขาวที่ขนาด 4.5 นิ้ว เริ่มปล่อยในกระชังแล้วให้อาหาร ในช่วงแรก 1-2 เดือนแรกจะให้ปลาบดหรือปลาสำเร็จรูปที่กลั้วมาแล้วในชั้นต้น และจะเลี้ยงต่อ 3-4 จะให้ปลาสด ซึ่งปลาสดนี้มีลักษณะ ปลา 1 ตัว จะสับได้ 3 ทอน ปลาจะเริ่มมีขนาดใหญ่ 4-5 ชีด ในระยะเวลาต่อมา 5-6 เดือน จะให้ปลาสด ช่วงนี้จะสับปลา ซึ่งจะสับ เป็น 2 ทอน ตามขนาดของปลา ซึ่งหลังจาก 8-9 เดือนขึ้นไป จะเริ่มขายปลาได้แล้ว และปลาจะมีขนาด 4 ชีด (มีประมาณ) ถึง 1 กิโลกรัมขึ้นไปและเริ่มได้จำหน่ายได้ ถ้าสนใจที่จะเลี้ยงปลาขนาดจัมโบ้ จะเลี้ยงตั้งแต่ 9 เดือน - 3 ปี ขึ้นไป อาหารในการเลี้ยงปลาจัมโบ้จะให้อาหารปลาสด จะให้เป็นตัวๆ จะไม่สับแล้วเพราะปลาจะมีขนาดใหญ่ ปลาจะอยู่ในขนาด 2-5 กิโลกรัม

ตลาดการค้าปลากะพง ในประเทศและต่างประเทศ

ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าหรือการจำหน่ายปลากะพงขาวในประเทศ จะจำหน่ายทั้งปลาขนาดเล็ก 1 นิ้ว ถึง 4.5 นิ้ว ซึ่งขนาด 4.5 นิ้วขึ้นไปจะเริ่มเลี้ยงในกระชัง เส้นทางทางการจำหน่ายจะมีพ่อค้าคนกลางมารับที่บ่อ ถ้าพื้นที่ใกล้ที่รู้จัก เช่น เกาะยอ (จ.สงขลา) ตะโกลาปรี (อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี) เป็นต้น จะจัดส่งเอง โดยทำการลากปลากะพงเก็บไว้ในกระชังเล็ก (สีฟ้า) โดยส่วนมากจะจำหน่ายในขนาด 4.5 นิ้วเพราะจะเลี้ยงในกระชัง มีการจำหน่ายในราคา 8.5 - 9 บาท (โดยประมาณ) ถ้าจัดส่งเอง ต้องเตรียมถังใส่ปลา ซึ่งบรรจุปลา 200 ตัว ต่อ 1 ถัง และต้องมีออกซิเจน ทุกถัง ในถังต้องมีตัวระบายออกซิเจน อย่างน้อย 2 ลูก

ในการจำหน่ายในต่างประเทศประเทศมาเลเซีย ในการจำหน่ายประเทศมาเลเซียจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ โดยมารับที่ซื้อที่บ่อ โดยจะทำเช่นเดียวกับการจำหน่ายในประเทศแต่จะแตกต่างที่ ในการบรรจุจะบรรจุปลาในถังน้อยกว่าจำหน่ายในประเทศ จะบรรจุ 100 ตัว ต่อ 1 ถัง (โดยประมาณ) เส้นทางการค้า เส้นทางการค้าไปแถว อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และ อำเภอปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา

ไปบางปะกง ดูงานเลี้ยงปลากะพงในกระชัง สร้างงาน สร้างรายได้ ให้ชาวบ้าน

ปากน้ำบางปะกง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำน้อยใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นหอย ปู ปลา ต่างแย่งอาศัยอยู่บริเวณนี้ ด้วยว่ามีแหล่งกอนหรือสาหร่าย ซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำเกิดขึ้นอยู่ปริมาณค่อนข้างมาก มีแปลง ที่ปลาโลมาเข้ามาโฉบเป็นประจำ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมกันอย่างต่อเนื่อง

ณ ที่แห่งนี้ มีผู้คนอาศัยอยู่หลายพันครัวเรือน และส่วนใหญ่ยึดอาชีพประมง ทั้งทำประมงชายฝั่งและบนฝั่ง ประมงชายฝั่ง ออกเรือหากุ้ง ปู ปลา และเลี้ยงปลาในกระชัง

ประมงบนฝั่ง คือ เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปู และเลี้ยงปลาในบ่อดิน โดยตูดน้ำจากทะเลมาเก็บไว้ในบ่อ เลี้ยงสัตว์น้ำหรือบ่อเก็บกักน้ำภายในฟาร์ม กล่าวสำหรับการเลี้ยงปลาในกระชังที่ปากน้ำบางปะกงนั้น ส่วนใหญ่เน้นปลากะพงขาวเป็นหลัก ด้วยว่าเป็นปลาที่สามารถปรับตัวกับสภาพน้ำได้เป็นอย่างดี อีกทั้งมีตลาดรับซื้อแน่นอน

เมื่อปลาเจริญเติบโตได้ 7-8 ชีด หรือ อายุ 8-12 เดือน ผู้เลี้ยงปลาจะติดต่อพ่อค้าแม่ค้าเข้ามารับซื้อถึงฟาร์มเลี้ยงปลาเลยทีเดียว

พ่อค้าแม่ค้าจะจับปลาเป็นๆ ใส่ถังน้ำ เปิดออกซิเจน บรรทุกรถยนต์วิ่งส่งตามร้านอาหาร กัดตาการ ตลาดสดในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ปลาเป็นๆ จะนำมาเลี้ยงไว้ในตู้ปลา บ่อปูนซีเมนต์หรือบ่อผ้า เพื่อรอให้ผู้คนที่มาเลือกซื้อบริโภคต่อไป สำหรับราคาซื้อขายปลาหน้ากระชังนั้น อยู่ระหว่าง 90-120 บาท ต่อกิโลกรัม ขึ้นอยู่กับฤดูกาล พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อนำไปขายต่อ โดยเฉลี่ยได้กำไร 20 บาท ต่อกิโลกรัม

ร้านอาหาร หรือภัตตาคาร แปรรูปขายให้กับลูกค้าหรือผู้บริโภคได้กำไร 50-150 บาท ต่อ กิโลกรัม ขึ้นอยู่กับทำเลหรือความนิยมของผู้บริโภค

ปลากะพงเป็นปลาน้ำกร่อย ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษคือสามารถอาศัยอยู่ได้ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม เนื้อมีรสชาติดี ยกเว้นปลาที่เลี้ยงในบ่อดิน อาจมีกลิ่นโคลนติดอยู่บ้าง

ที่ปากน้ำบางปะกง มีชาวบ้านเลี้ยงปลากะพงในกระชังอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ที่ตำบลบางปะกง กับที่ตำบลท่าสะอ้าน ทั้ง 2 แห่ง มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีกระชังเลี้ยงปลากะพง ที่ริมแม่น้ำบางปะกงรวมๆ แล้วนับพันกระชัง ซึ่งผลผลิตส่วนใหญ่จะป้อนตลาดในกรุงเทพฯ

คุณปัญญา เรืองสวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โทร. (09) 602-3614 ก็เป็นอีกรายหนึ่งรายที่เลี้ยงปลากะพงในกระชัง สร้างงาน สร้างรายได้ เลี้ยงครอบครัวมานาน เกือบ 4 ปีแล้ว ก่อนหน้านี้เขายึดอาชีพเพาะพันธุ์ลูกกุ้งกุลาดำขาย แต่ระยะหลังๆ ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากราคาลูกกุ้งตกต่ำ จึงเปลี่ยนอาชีพใหม่

"เมื่อ 10 ปีก่อน ราคารับซื้อลูกกุ้ง ตัวละ 11 สตางค์ แต่ระยะ 3-4 ปี ที่ผ่านมา เหลือเพียงตัวละ 3-5 สตางค์ เท่านั้น ซึ่งเป็นราคาพอๆ กับต้นทุนการผลิต ผมจึงเปลี่ยนเป็นอาชีพเลี้ยงปลากะพงในกระชังตามเพื่อนๆ บ้าน" ผู้ใหญ่ปัญญา เล่าถึงเหตุผลในการเปลี่ยนอาชีพใหม่

พร้อมกับบอกย้อนกลับว่า "เหตุที่ราคารับซื้อผลผลิตลูกกุ้งต่ำนั้น เนื่องจากมีการแข่งขันกันประกอบอาชีพ นี้น่าขึ้น อีกทั้งมีปัญหาเรื่องโรคระบาด นอกจากนี้ มาจากปัจจัยกุ้งใหญ่ราคาตกต่ำด้วย"

เขามองไม่เห็นอนาคตในการเพาะพันธุ์ลูกกุ้งขาย จึงหันหลังให้กับอาชีพดังกล่าว

"อาชีพใหม่ของผมนั้น ไม่ได้เตรียมตัวอะไรมากนัก เพราะว่ามีบ้านอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง และเห็นเพื่อน บ้านยึดอาชีพเลี้ยงปลากะพงมานานแล้ว จึงทำตามพวกเขา โดยเริ่มตั้งแต่สร้างกระชัง จากนั้นก็ซื้อลูกปลามาปล่อย เลี้ยง และให้อาหารทุกวัน เมื่อปลาโต หรือมีขนาด 6-7 ชีด ขึ้นไป ก็จับขายได้แล้ว" ผู้ใหญ่ปัญญา กล่าว

สร้างกระชัง งานที่ต้องลงทุน

การสร้างกระชังเลี้ยงปลากะพงนั้น เขาจะไม่ใช้ทุ่นหรือกังนํ้ามันอะไรเลย แต่ใช้ไม้ไผ่แทน โดยการปักลงในดินเลน เพื่อให้เป็นเสาหลัก นอกจากนี้ ยังใช้ไม้ไผ่ทำเป็นโครงหรือขอบกระชังด้วย แต่เสาห่างกัน 6 เมตร เนื่องจากอวนที่นำมาเย็บเป็นกระชังมีความกว้าง 6 เมตร ยาว 6 เมตร ลึก 4 เมตร

"ไม้ไผ่ที่ผมนำมาทำเป็นเสานั้น จะเป็นไม้เลื้อย ซึ่งมีลักษณะเป็นลำใหญ่ และแข็งแรง มีอายุใช้งานนาน ถึง 2 ปี โดยซื้อมาสละ 250 บาท"

"เมื่อเลี้ยงปลาได้ 2 ปี หรือ 2 รุ่น ผมจะเปลี่ยนใหม่ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นกระชังหรือไม้ไผ่ เพราะว่า กลัวมันจะหักพังตอนที่กำลังเลี้ยงปลา อาจทำให้ปลาหนีออกนอกกระชังได้ ซึ่งเป็นการเสี่ยงเกินไป"

เขาจะสร้างกระชังคู่กันขนานกับชายฝั่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดเสาไม้ไผ่นั้นเอง ทุกๆ กระชัง ผู้ใหญ่ ปัญญาจะหาไม้เนื้อแข็งมาวางบนขอบกระชัง เพื่อสะดวกในการดูแลหรือให้อาหาร

"เราใช้ไม้เนื้อแข็งทำเป็นสะพานเดินได้รอบกระชัง ถึงแม้ว่ามันเป็นการลงทุนค่อนข้างมาก แต่ก็มีความ ใช้งานนานหลายปีทีเดียว เพราะว่าเป็นไม้เนื้อแข็ง"

เขามองว่า ในการทำกระชังแต่ละครั้งจะใช้เงินหลายหมื่นบาท เพราะว่าเราสร้างแบบที่แข็งแรง โดยเฉพาะ ไม้ไผ่นี้นี้ ซื้อเฉพาะลำโตๆ เท่านั้น

ซื้อพันธุ์ปลามาเลี้ยง

พันธุ์ปลากะพงที่เขาซื้อมาเลี้ยงนั้น มาจากฟาร์มเพาะลูกพันธุ์ปลาในบ่อดิน จังหวัดฉะเชิงเทรานั้นเอง ซึ่งผู้ใหญ่ปัญญา บอกว่า ส่วนใหญ่ผมจะซื้อลูกปลามาเลี้ยงในกระชัง ช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน เพราะว่า

เป็นฤดูร้อน ทำให้น้ำในบ่ออนุบาลลูกปลาแห้ง ส่งผลให้เจ้าของฟาร์มเพาะพันธุ์เร่งจำหน่ายพันธุ์ปลาในราคาถูกกว่าช่วงอื่นๆ

"ผมจะซื้อลูกปลา ขนาด 4 นิ้ว มาปล่อยเลี้ยงในกระชัง ซึ่งปลาขนาดดังกล่าวราคาอยู่ที่ตัวละ 3 บาท แต่ถ้าช่วงอื่นๆ ราคาอาจเพิ่มถึง 5 บาท ต่อตัว ก็ได้" แต่ละกระชังเขาจะปล่อยลูกปลาลงเลี้ยง ประมาณ 8,000 ตัว

"ส่วนใหญ่ผมจะปล่อยลูกปลาลงเลี้ยงในช่วงเช้าหรือช่วงเย็นๆ หากนำลูกปลามาปล่อยตอนเที่ยงๆ อุณหภูมิของน้ำจะไม่แน่นอน เมื่อปล่อยปลาลงเลี้ยงอาจช็อกน้ำตายได้"

หลังจากปล่อยลูกปลาลงเลี้ยงในกระชังแล้ว เขาไม่ให้อาหารหรือไปรบกวนอะไรเลย ปล่อยให้ปลาปรับตัวเข้ากับสถานที่ใหม่ประมาณ 1 คืน จากนั้นก็เริ่มให้อาหาร

ซื้ออาหารปลาทะเลให้กินทุกวัน

เขาจะซื้อปลาทะเล พวกปลาทุ ปลาข้างเหลือง มาเข้าเครื่องบด 2-3 ครั้ง เมื่อได้เนื้อปลาค่อนข้างละเอียดแล้ว ก็นำไปหว่านให้ลูกปลากินเป็นอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่จะกินช่วงบ่าย 3 โมงเย็น

"แรกๆ ลูกปลาจะไม่ค่อยกินอาหารมากนัก เพราะว่ายตื้นอยู่ แต่เมื่อคุ้นเคยกับสถานที่ใหม่แล้ว จะกินอาหารเก่งมากเลย"

"พวกปลาทะเลนี้ เราต้องเลือกปลาสดมาเป็นอาหารของปลากระพง หากไม่สด มันก็เสี่ยงต่อการเป็นโรคได้เหมือนกัน"

เขาบอกว่า เมื่อก่อนต้องเดินทางไปซื้อปลาทะเลหรือปลาเหยื่อที่จังหวัดสมุทรปราการ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องแล้ว เพราะว่ามีพ่อค้าเข้ามาบริการส่งปลาเหยื่อถึงหน้ากระชังเลี้ยงปลาเลยก็เดียว

ผู้ใหญ่ปัญญา จะให้อาหารปลาวันละ 1 ครั้ง โดยมีปริมาณดังนี้ หากเลี้ยงปลาได้ 1-2 เดือน จะให้อาหารวันละ 3-4 กิโลกรัม ต่อกระชัง ถ้าปลาอายุ 2-4 เดือน ก็ให้วันละ 60 กิโลกรัม ต่อกระชัง

ปลาอายุระหว่าง 5-6 เดือน ก็ให้อาหารวันละ 100 กิโลกรัม ต่อกระชัง ปลาอายุระหว่าง 7-8 เดือน ก็ให้อาหารวันละ 150 กิโลกรัม ต่อกระชัง

"ปลากระพงนี้มันกินอาหารเก่งมาก เราเลี้ยงปลา 14 กระชัง นี่มีต้นทุนค่าอาหารเมื่อคิดรวมกันแล้ว ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านบาท โดยเฉพาะช่วงนี้น้ำมันราคาแพง ปลาเหยื่อก็กแพงไปด้วย จากราคากิโลกรัมละ 7 บาท เดิวนั้น กระโดดสูงถึง 12 บาท เลยทีเดียว"

เขาพูดว่า บอกกันตรงๆ เลยว่า ขณะนี้การเลี้ยงปลากระพงเป็นอาชีพเริ่มมีกำไรน้อยลงเรื่อยๆ แล้วเนื่องจากปลาเหยื่อแพง ขณะเดียวกันราคารับซื้อผลผลิตปลายังทรงตัวอยู่ที่ 100 บาท ต่อกิโลกรัม

"เรายังมีกำไรอยู่บ้าง แต่ไม่เหมือนเมื่อก่อนหรือ 1-2 ปี ที่ผ่านมามาเพราะว่าราคาปลาเหยื่อกิโลกรัมละ 7 บาท เท่านั้นเอง ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ ขายปลาแต่ละครั้งได้กำไรค่อนข้างมาก" ผู้ใหญ่ปัญญา กล่าว

ในการเลี้ยงปลาแต่ละรุ่นนั้นก็จะใช้ระยะเวลาขุนปลานานถึง 8-11 เดือน ถึงจะได้ผลผลิตปลา 6-7 ชีด ซึ่งเป็นขนาดที่ตลาดต้องการ

"เราปล่อยปลาลงเลี้ยงกระชังละ 8,000 ตัว เหลือรอดชีวิตอยู่ได้จนมีอายุ 8 เดือน โดยเฉลี่ย 5,000 ตัว แต่ในจำนวนนั้น ประมาณ 50 เปอร์เซนต์ เราต้องเลี้ยงต่อไปอีก 2-3 เดือน เพราะว่าเป็นปลาตกไซซ์ จำเป็นต้องซื้ออาหารมาขุนต่อจนกว่าปลาได้น้ำหนัก 6-7 ชีด"

เขาบอกว่า ปัจจุบันนี้ อาชีพการเลี้ยงปลากระพงในกระชัง เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วมีกำไรเพียงเล็กน้อย แต่ยังคงถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่เสี่ยงมากนัก เพราะว่ามันไม่ค่อยมีโรคระบาดเกิดขึ้น อีกทั้งมีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามารับซื้อตลอดทั้งปีด้วย

"เหตุที่ปลาแต่ละกระชังเหลือเพียง 5,000 ตัว จาก 8,000 ตัว ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะว่าการนำลูกปลาจากบ่อดินมาเลี้ยงในกระชัง ระยะเดือนแรกๆ จะเสียหายมาก สาเหตุมาจากปลาบางตัวไม่สามารถ

ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ แต่หลังจากนั้นก็เสียน้อยมาก ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นเกือบทุกกระชัง" ผู้ใหญ่ปัญญา กล่าวทิ้งท้าย

ดวงอาทิตย์ใกล้ตกขอบฟ้า หน้าที่ประจำวันของผู้ใหญ่ปัญญาและชาวบ้านที่ปากน้ำบางปะกงก็เบาบางลง และพักผ่อนในยามค่ำคืน คอยวันรุ่งขึ้นคอยต่อสู้ชีวิตกันใหม่ :

ที่มา : ศุภชัย นิลวานิช วารสาร "เทคโนโลยีชาวบ้าน" วันที่ 01 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 17 ฉบับที่ 348 หน้า 66

การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง ที่เกาะยอ

"เกาะยอ" จังหวัดสงขลา ไม่เพียงมีจุดชมวิวยาวๆ รอบๆ เกาะเท่านั้น ยังมีร้านอาหารที่ตั้งบนเนินเขา เทห์ไม่เหมือนใครอีกด้วย

ร้านอาหารทะเลสดๆ หลายร้านตั้งเรียงรายกันอยู่หลายแห่ง เหมือนเกาะฮ่องกง ซึ่งส่วนใหญ่วัตถุดิบของอาหารมาจากท้องทะเลไทย และส่วนหนึ่งในกระชังเลี้ยงปลาของชาวบ้าน ในธรรมชาติ ปลากะพงขาวเป็นปลาเศรษฐกิจของชาวบ้านที่นิยมเลี้ยงในกระชัง เพื่อส่งขายให้กับร้านอาหารบนเกาะยอ ปลากะพงชอบอาศัยอยู่ในบริเวณน้ำกร่อยตามปากแม่น้ำที่ติดกับทะเล และสามารถอาศัยอยู่ในน้ำจืดของแม่น้ำสาครลงได้

ปลาชนิดนี้มีลักษณะตัวแบนยาว ตรงกลางนูนเล็กน้อย ปากกว้าง ฟันคมเล็กละเอียด ริมฝีปากล่างยื่นยาวกว่าริมฝีปากบนเล็กน้อย กระดุกแก้มมีขอบเป็นหยักละเอียด ลำตัวคอนบนสีฟ้าอมเขียว ด้านข้างและส่วนท้องสีขาวเงิน ครีบทองสีดํา

ผู้เขียนได้รับการแนะนำให้รู้จักกับคุณจำลอง เครือวัลย์ อายุ 39 ปี เป็นชาวเกาะยอ จังหวัดสงขลา ผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากะพงขาวมา 10 กว่าปีแล้ว โดยมี คุณกรองแก้ว เครือวัลย์ ภรรยาผู้ชีวิตเป็นผู้ช่วย ทั้งสองคนได้นำผู้เขียนผ่านวัดแหลมพ้อเพื่อลงเรือหางยาวที่ใช้เครื่องยนต์ขับเคลื่อนไปจากชายฝั่งของเกาะยอ สักประมาณ 400 เมตร เพื่อขึ้นที่พัก ซึ่งภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "หนา" ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้นอนพักค้างคืนได้รอบๆ บริเวณหนาจะมีกระชังเลี้ยงปลาขนาดต่างๆ กัน

คุณจำลองเล่าว่า "ผมลาออกจากชีวิตราชการมานานแล้วครับ อาชีพต่อมาคือ ออกทะเลหาปลา ขั้บรดสองแถว เมื่อเจอกับปัญหาน้ำมันแพงจึงขายรถสองแถวแล้วเอามาใช้เป็นทุนในการเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง พร้อมกับหาปลาอย่างอื่นโดยใช้เครื่องมือเล็กๆ ประเภท กัด เบ็ด ไซ ทำควบคู่กัน ปัจจุบันผมเลี้ยงทั้งหมดจำนวน 10 กระชัง ครับ"

สำหรับการเลี้ยงปลากะพงเป็นอาชีพนั้นคุณจำลองเล่าถึงการเตรียมความพร้อมและมีขั้นตอนการเลี้ยงดังนี้

1. หาสถานที่ที่เหมาะสมกับการสร้างหนาเพื่อวางกระชัง

2. ต้องมีเรือหางยาวพร้อมเครื่องยนต์ขับเคลื่อน

3. ติดต่อซื้อลูกพันธุ์ปลา ซึ่งมีขายทั้งของกรมประมงและของเอกชน หรือจะซื้อวางลากไปหาตามแหล่งน้ำตามธรรมชาติก็ได้ เอามาพักฟื้นไว้ในบ่ออนุบาล ประมาณ 1-2 เดือน โดยให้อาหารที่เป็นเนื้อปลาสดหรือเนื้อหั่นชิ้นเล็กๆ หรือกุ้งขนาดเล็กมาให้กิน สำหรับคุณจำลองได้สั่งซื้อจากบ่ออนุบาลของเอกชน ในราคานี้ละ 3 บาท และเริ่มต้นเลี้ยงที่ขนาด 6 นิ้ว

4. การทำกระชังทำเป็นกระชังลอยซ้อนกันสองชั้น โดยไม่ให้ติดกัน ใช้ไม้หลาโอนซึ่งเป็นไม้ท่อนกลมๆ ทั้งต้น สำหรับ 1 กระชัง ใช้ไม้หลาโอนประมาณ 5-6 ท่อน มีกล้อมเป็นวงกลมลงในน้ำ แล้วใช้ตาข่ายในลอนตาถี่ที่มีสีแตกต่างกัน 2 สี ซึ่งยึดกับเสาไม้หลาโอนให้ขึงซ้อนกันเป็น 2 ชั้น เช่น ชั้นในซึ่งในลอนสีขาวผูกยึดกับไม้เสาด้านบน กระชังด้านล่างมาให้อาหาร ซึ่งยึดในลอนสีน้ำเงินเป็นกระชังด้านนอก ขนาดกว้างยาวประมาณ 5 เมตรครึ่ง ลึก 2 เมตรครึ่ง ความลึกของระดับน้ำในกระชังลึกประมาณ 1 เมตรครึ่ง สามารถเลี้ยงปลาได้ประมาณ 500-600 ตัว

5. อาหารปลาที่ใช้ได้ซื้อจากท่าเรือประมงเป็นลูกปลาลูกๆ ชนิดต่างๆ ที่ผสมปนเปกัน ถ้าเป็นอาหารของปลาน้ำจืดที่เลี้ยงต้องบดเสียก่อนและให้อาหารกินทุกวัน สำหรับปลาน้ำเค็มไม่ต้องบด แต่ให้อาหารกินวันเว้นวัน และทุกขนาดที่เลี้ยงให้กินวันละครั้งเท่านั้น ปริมาณที่ให้กินจะต้องกะให้พอดีกับจำนวนปลา เช่น ปลา 400 ตัว ต่ออาหารปลา 60 – 70 กิโลกรัม และไม่ควรให้เหลือเป็นเศษอาหารหลงเหลืออยู่ในกระชัง เพราะจะทำให้บูได้กลิ่นแล้วใช้ก้ามหนีบตาข่ายในลอนขาดได้ หลังจากจับปลาแต่ละครั้งให้ล้างกระชังและตากแดดให้แห้ง จึงจะเอาไปใช้ใหม่ได้

6. จากธรรมชาติที่เอื้ออำนวยในการเลี้ยงปลากะพงขาวแห่งนี้ ปลาที่ได้นั้นเรียกได้ว่าเป็นปลาสดน้ำ หมายถึง ในช่วงที่มีฝนตกชุกประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมเป็นช่วงที่มีน้ำกร่อย และเมื่อถึงเดือนกุมภาพันธ์และเดือนมีนาคมฝนหยุดตก น้ำจะเริ่มเค็มมากขึ้นเรื่อยๆ จนมีความเค็มสูงสุด 23 ppt ซึ่งในช่วงต่อการเปลี่ยนน้ำตามธรรมชาตินี้เองต้องปรับลดการให้อาหารปลาลงเหลือแค่ 70% เพราะถ้าหากให้กินมากในช่วงนั้นปลาจะท้องอืดตายได้

7. การไหลเวียนของน้ำมีความสำคัญมาก เพราะหากน้ำไม่ไหลเวียนจะทำให้ปลามีกลิ่นสาบ ดังนั้น ผู้เลี้ยงจะต้องคอยดูว่า หากเกิดน้ำนิ่งนานๆ ให้ใช้ใบพัดของเครื่องเรือหางยาวติดเครื่องหมุนพัดน้ำให้เกิดการไหลเวียนผ่านเข้ากระชังที่เลี้ยงปลา

8. ให้คอยระวังไม่ให้มีไรน้ำเกาะเหงือกปลา ซึ่งจะทำให้ปลาตายได้ การฆ่าไรน้ำ ให้ใช้ปูนขาว ขนาด 10 กิโลกรัม ใส่ลงไปในกระชัง กระชังละ 2 กุ้ง

9. ระยะเวลาของการเลี้ยงนั้นขึ้นอยู่กับผู้เลี้ยง หากเลี้ยงนานต้นทุนจะสูงขึ้นตามอาหารปลา ถ้าต้องการแค่ปลาจาน ซึ่งมีน้ำหนักประมาณ 6 ชีด - 1 กิโลกรัม จะใช้เวลาเลี้ยงแค่ 10 เดือน สำหรับฟาร์มของคุณจำลองจะจับเมื่อปลาเมื่ออายุ 20 เดือน ขึ้นไป เพราะจะได้ปลากะพงขาวที่มีเนื้อเป็นแก้วและมีรสชาติที่อร่อยกว่า

10. ควรจับปลาในช่วงน้ำเค็ม เพราะขณะที่จับนั้นปลาจะเกิดชกกัน ซึ่งความเค็มของน้ำนี้เองจะช่วยรักษาเนื้อปลาไม่ให้เกิดรอยชำรุดได้

11. ตามกระชังด้านนอกจะมีหอยแมลงภู่เกาะเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถเก็บเอาไปขายเป็นรายได้ อีกทางหนึ่งด้วย

นี่ก็เป็นข้อมูลที่ได้จากผู้ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากะพงขาวมานาน ซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งที่น่าสนใจในยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำอย่างนี้ เนื่องจากปลาน้ำจืดนี้ยังเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งคุณจำลองบอกว่า “เลี้ยงได้เท่าไร ก็ขายได้หมด โดยมีพ่อค้ามารับซื้อถึงฟาร์ม ถ้าเป็นปลาที่มีอายุ 20 เดือน จะขายได้ราคากิโลกรัมละ 120-125 บาท การเริ่มต้นเลี้ยงต้นทุนจะสูง ต่อมาก็อยู่ที่ราคาของอาหารปลา แต่ถ้าจ้างคนเลี้ยงจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนั้นด้วย สำหรับฟาร์มของผมทำกันเองภายในครอบครัวครับ”

หากผู้อ่านท่านใดต้องการข้อมูลเพิ่มเติม สามารถติดต่อโดยตรงกับ คุณจำลอง เครือวัลย์ บ้านเลขที่ 2/1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โทรศัพท์ (074) 450-029 (09) 977-4414

ที่มา : จันทรเพ็ญ โทร. (04) 750-4704 วารสาร “เทคโนโลยีชาวบ้าน” วันที่ 01 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ปีที่ 17

ฉบับที่ 346 เทคโนโลยีการประมง หน้า 105

คมสัน หนูวิน กับอาชีพเลี้ยงปลากะพง-เก๋า-หอยนางรม ที่คอนสีก

ปากน้ำคอนสีก ผู้คนอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ด้วยว่าเป็นอำเภอที่อยู่ติดกับเกาะสมุย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะสัตว์น้ำชุมชุม จึงทำให้เกิดชุมชนขนาดใหญ่

ที่นั่นนอกจากอยู่กับชายทะเลแล้ว ยังมีคลองขนาดใหญ่ให้น้ำจืดจากเทือกเขาไหลผ่านไร่นาและตัวเมืองดอนสักสู่ทะเล มีปลากุ้งมีอาชีพการประมงเกิดขึ้นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ปลากระพง ปลาเก๋า หอยนางรม และหอยแมลงภู่ รวมทั้งออกเรือจับปลาในทะเลอีกด้วย

นั่งเรือจากตัวเมืองดอนสักทวนกระแสน้ำไปตามคลองเกือบ 2 กิโลเมตร มองบนฝั่งเห็นบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำในลำคลองเป็นกระชังเลี้ยงปลาของชาวบ้านหลายราย แต่ไม่ใหญ่นัก ยกเว้นของ คุณคมสัน หนูวิน เลขที่ 39 หมู่ 9 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี โทร. (01) 396-0859 มีมากเกือบ 100 กระชัง เลย์ทีเดียว

เรือจอดสนิทที่ซ้านหน้าบ้านริมฝั่งคลอง ห่างจากกระชังเลี้ยงปลาราว 20 เมตร บนบ้านร่มเย็นยิ่งนัก ด้วยเหตุโอ่งน้ำ และต้นไม้ปกคลุม

คุณคมสัน มองไปที่กระชังเลี้ยงปลาแล้วบอกว่า "อาชีพนี้ทำรายได้ให้ผมเกือบ 20 ปีแล้ว ผมเริ่มจากทดลองเลี้ยงปลาเก๋า 4 กระชัง เมื่ออายุได้ 22 ปี ขายปลาเลี้ยงครบคร้วมาตลอด"

จาก 4 กระชัง ก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้วยว่าประสบความสำเร็จกับการเลี้ยงปลาเกือบทุกรุ่น ทำให้มีเงินและกำลังใจขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้น

"ช่วงที่ยึดอาชีพนี้ใหม่ๆ ผมเลี้ยงปลาเก๋อย่างเดียว ต่อมาก็ทดลองเลี้ยงปลากระพงไปด้วย ซึ่งส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จทั้งนั้น นอกจากนี้ ยังมีรายได้จากผลพลอยได้ของหอยนางรมและหอยแมลงภู่ เพราะสัตว์น้ำพวกนี้มันชอบมาอาศัยตามขอบกระชังและทุ่น รวมทั้งก้อนอิฐที่ใช้ถ่วงกระชังด้วย"

ตอนนี้เขามีกระชังเลี้ยงปลาเก๋า 14 กระชัง ปลากระพง 76 กระชัง

"ในอดีตนั้นในลำคลองแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำกร่อยนานาชนิด เพราะว่าใกล้ๆ กับทะเล ดังนั้นลูกปลาเก๋าและปลากระพงมีจำนวนมาก ซึ่งสามารถเพาะหรือรับซื้อจากชาวบ้านแถวนี้ได้ แต่ปัจจุบันนี้หายากมาก ผมต้องไปซื้อมาจากแถวๆ จังหวัดสตูล และปัตตานี ยกเว้นพวกหอยนางรม และหอยแมลงภู่ ส่วนใหญ่ไม่ต้องหาที่ไหนเลย โดยเฉพาะหอยนางรมนั้น แถวนี้มีมากเป็นพิเศษ สัตว์พวกนี้กินแพลงก์ตอนเป็นอาหารและขยายพันธุ์กันเร็วมาก" คุณคมสัน กล่าว

เขาใช้ระยะเลี้ยงปลากระพง โดยประมาณ 10 เดือน ก็ได้ไซส์ปลาตามที่ตลาดต้องการแล้ว คือปลา 7-8 ชีด จำหน่าย 100-110 บาท ต่อ กิโลกรัม ส่วนปลาเก๋านั้นจะเลี้ยงนานถึง 18 เดือน ถึงจะจับปลาขายได้ เพราะว่าตลาดชอบปลาใหญ่ขนาดระหว่าง 1.1-1.2 กิโลกรัม ซึ่งให้ราคาสูง 250 บาท ต่อ กิโลกรัม ที่เดียว

สำหรับหอยนางรมนั้นใช้ระยะการเลี้ยงนานถึง 1 ปี ก็จะได้ผลผลิตขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4 นิ้ว ซึ่งเป็นขนาดที่ผู้บริโภคชอบ โดยเขาจะจำหน่ายตัวละ 8 บาท

"การผลิตสัตว์น้ำของผม ไม่ว่าจะปลาเก๋า ปลากระพง และหอยนางรม เราจะหมุนเวียนจับขายตลอดอย่างน้อยๆ 1 เดือน ต่อครั้ง เนื่องจากผมมีหลายกระชัง มีปลาหลายขนาดทั้งเล็กและใหญ่ จับปลาตัวใหญ่อีกไม่นานปลารุ่นเล็กจับขายได้อีก มันจะหมุนเวียนเป็นอย่างนี้อยู่ตลอด"

"อย่างไรก็ตาม ช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมจะมีปลาอยู่ในกระชังค่อนข้างน้อย เพราะจะมีฝนตกชุกและมีพายุเข้า ทำให้น้ำในคลองกลายเป็นน้ำจืดหลายวัน ปลาที่เลี้ยงไว้จะไม่ค่อยกินอาหาร และบางส่วนปรับตัวไม่ได้ก็จะตายไปในที่สุด ดังนั้น ก่อนถึงช่วงระยะเวลาดังกล่าวผมก็ทยอยจับปลาออกขาย ทั้งนี้เพื่อความไม่ประมาท ส่วนหอยนางรมนั้นมันสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าปลาไม่จำเป็นต้องจับขายก็ได้" คุณคมสัน กล่าว

ตลาดรับซื้อผลผลิตปลาและหอยของเขามีทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะส่งขายให้กับร้านอาหารและภัตตาคาร เนื่องจากราคาซื้อจะดีกว่าตลาดทั่วๆ ไปนั่นเอง

"ปลากระพง ปลาเก๋า และหอยนางรม ที่ผมเลี้ยงไว้เนี่ย ส่วนใหญ่จะวิ่งขายเอง มีน้อยมากที่จะให้กับพ่อค้าคนกลางหรือตลาดสดทั่วๆ ไป เพราะว่าราคาซื้อไม่ค่อยยุติธรรมคือ บางวันเราจับปลาขายมาก ก็จะถูกกดราคาแต่ถ้าวันไหนไม่มีปลาราคาก็สูง มันไม่แน่นอน สู้เราส่งร้านอาหารหรือภัตตาคารไม่ได้" คุณคมสัน กล่าว

เขามองว่า ช่วงแรกๆ ก็หนักใจเรื่องตลาดเหมือนกัน แต่เมื่อคิดได้ว่ามีร้านอาหารและภัตตาคารอีกเยอะ ที่ต้องการปลาสดๆ หอยเป็นๆ ไว้บริการลูกค้า เราก็เข้าไปติดต่อกับผู้จัดการ ซึ่งส่วนใหญ่เขาไม่ปฏิเสธ

"ตอนนี้ผลของเราส่วนใหญ่ส่งขายในตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างเดียว ส่วนจังหวัดอื่นๆ มีน้อย เพราะว่า มีสินค้าไม่เพียงพอ แต่อนาคตไม่แน่ ถ้าขยายกิจการเพิ่มขึ้นอีก คงจะวิ่งส่งขายต่างจังหวัดหรือกรุงเทพฯ ด้วย และใครให้ราคาดีกว่า ก็ส่งขายคนนั้นไป" คุณคมสัน กล่าว

สร้างกระชังเลี้ยงปลา

กระชังเลี้ยงปลาของเขาจะออกแบบทำโครงสร้างที่แข็งแรง โดยใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นหลัก และถ่วงพลาสติก เป็นท่อน คุณคมสัน จะซื้ออวนมาทำกระชัง โดยแต่ละกระชังมีความกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร ลึก 1.5 เมตร กระชัง ขนาดดังกล่าวสามารถปล่อยปลากะพงลงเลี้ยงได้ 300 ตัว ส่วนปลาเก๋านั้นไม่ต้องหนาแน่นมาก เพียง 100-150 ตัว ก็เพียงพอแล้ว

"เราจะซื้อลูกปลาน้ำจืด 6-7 นิ้ว มาปล่อยเลี้ยง และทุกๆ 3 เดือน จะมีการคัดเลือกขนาดปลา ถ้าโตช้าหรือ เร็วเกินไป ก็ถูกปล่อยเลี้ยงในกระชังอื่นคือ จำเป็นต้องเลี้ยงให้ขนาดเท่าๆ กัน เพื่อป้องกันการให้อาหาร ไม่เช่นนั้น ปลาจะมีขนาดต่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ หลังจาก 3 เดือนไปแล้ว ต้องเลี้ยงในอัตราหนาแน่นไม่มากนักด้วย" คุณคมสัน กล่าว

เหตุผลที่เขาซื้อลูกปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ หรือขนาด 6-7 นิ้ว มาปล่อยเลี้ยงนั้น เพราะว่าจะมีอัตราการรอดชีวิตสูงกว่า ซื้อลูกปลาตัวเล็กๆ มาเลี้ยงเยอะทีเดียว

"ผมยอมซื้อลูกปลาแพง เพื่อต้องการให้อัตรารอดชีวิตสูง ซึ่งทางมองให้แง่ธุรกิจถือว่าคุ้มค่ากว่ามากทีเดียว"

ลูกปลากะพงและปลาเก๋ขนาดดังกล่าวตัวละ 15 บาท และ 30 บาท ตามลำดับ

ปล่อยลูกปลาลงเลี้ยง ต้องมีเทคนิค

กระชังที่เลี้ยงลูกปลานั้นจะมีตาข่ายป้องกันแสงแดดด้วย ส่วนกระชังเลี้ยงปลาใหญ่ไม่มี

"ลูกปลาที่นำมาเลี้ยง ส่วนใหญ่ผมให้เขาขนส่งกลางคืน มาถึงเช้าๆ ยิงดี เพราะว่าอุณหภูมิของน้ำ ไม่สูงมากนัก เมื่อมาถึงจะปรับอุณหภูมิมาให้เท่ากันเสียก่อน โดยการนำถังหรือถุงบรรจุปลาแช่ในน้ำใกล้กระชัง ทิ้งไว้สัก 15-30 นาที ก็ค่อยๆ ปล่อยปลาลงเลี้ยงในกระชัง ไม่เช่นนั้นปลาก็ช็อกน้ำตายได้"

เขาปล่อยให้ลูกปลาปรับตัวเข้าสถานที่ใหม่ 1 วันเต็มๆ วันที่ 2 ก็เริ่มให้อาหาร โดยซื้อปลาขำเหลืองหรือ ปลาหลังเขียวมาบดละเอียด โยนให้กินวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น

"เราเลี้ยงลูกปลาในกระชังจนครบ 1 เดือน ปลาแข็งแรง เราดึงตาข่ายออก ปล่อยให้แสงแดดเข้าสู่ บ่อเลี้ยงได้ร้อยเปอร์เซ็นต์"

"หากให้อาหารกินทุกๆ วัน วันละ 2 ครั้ง และความเค็มของน้ำคงที่หรืออยู่ระหว่าง 30-35 ppt ความเสียหายก็น้อย ซึ่งที่ผ่านมา มา อัตราการรอดชีวิตสูง 80 เปอร์เซ็นต์ เลยทีเดียว"

"แต่ถ้าเรานำลูกปลาตัวเล็กๆ ขนาด 1-2 นิ้ว มาอนุบาลและเลี้ยง อัตราการรอดชีวิตจะน้อยมากๆ ระยะเวลา 7-10 วัน ผมซื้อปลา 6-7 นิ้ว มาเลี้ยงดีกว่า ถึงแม้ว่าราคาแพง แต่ผลตอบแทนมันคุ้มค่ากว่ากันเยอะเลย" คุณคมสัน กล่าว

ปลากะพงเจริญเติบโตเร็วกว่าปลาเก๋

เขานำปลาน้ำจืด 6-7 นิ้ว มาเลี้ยงในกระชังผ่านไป 3 เดือน ปรากฏว่า ปลากะพงเจริญเติบโต เป็นปลาน้ำจืด 10-11 นิ้ว ส่วนปลาเก๋อยู่ระหว่าง 8-9 นิ้ว ทั้งๆ ที่ให้อาหารเหมือนกัน

"เหตุผลที่ปลากะพงโตกว่าปลาเก๋ ก็เพราะว่าเป็นธรรมชาติของปลา ไม่ใช่ขั้นตอนการเลี้ยง"

หลังจากเลี้ยงปลาครบ 3 เดือน เขาคัดเลือกปลาและปล่อยปลาลงเลี้ยงในอัตราหนาแน่นน้อยลง กล่าวคือ ปลากระทิงเหลือเพียง 150 ตัว ปลาเก๋า 100 ตัว ต่อกระชัง

"ช่วงนี้ปลาเก๋ากินอาหารวันละ 1 กิโลกรัม ต่อกระชัง หรือ 100 ตัว ส่วนปลากระทิง 2 กิโลกรัม ต่อกระชัง หรือ 150 ตัว" และเมื่อปลาโตขึ้นเรื่อยๆ เขาก็เพิ่มปริมาณอาหารตามไปด้วย

"อัตราแลกเนื้อของปลาเก๋าและปลากระทิงนั้น เท่าที่ทดลองเก็บข้อมูลไว้คือ ให้อาหารปลาเก๋า 6 กิโลกรัม จะได้เนื้อปลา 1 กิโลกรัม สำหรับปลากระทิงเปลี่ยนอาหารน้อยกว่าคือ 5 ต่อ 1 หมายความว่า เราซื้ออาหารให้ปลาเก๋า 5 กิโลกรัม มันได้เนื้อปลาหรือน้ำหนักปลา 1 กิโลกรัม" คุณคมสัน กล่าว

เหตุผลที่เขาเก็บข้อมูลค่อนข้างละเอียดนั้น ไม่เพียงเพื่อเป็นประโยชน์กับตัวเองเท่านั้น แต่ยังต้องการถ่ายทอดให้กับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชน ที่เข้ามาเยี่ยมชมด้วย เนื่องจากที่นี่ได้กลายเป็นแหล่งดูงาน การเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการค้าไปแล้ว ไม่ประหลาดใจเลยที่คุณคมสัน ได้ถูกคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่น สาขาเลี้ยงปลา ในกระชัง ระดับจังหวัด เมื่อปี 2546 รางวัลโล่เกษตรกรดีเด่นที่ได้รับ เป็นสิ่งที่เขาภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก และเป็นแรงขับเคลื่อนให้ขยายกิจการต่อไป

*สภาพภูมิประเทศดอนสัก

มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอกาญจนดิษฐ์ ด้านทิศตะวันตก และติดต่อกับอำเภอขนอม ทางทิศตะวันออก สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบริมฝั่ง สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 20 เมตร มีคลองดอนสักเป็นคลองสำคัญ ซึ่งสองข้างฝั่งคลองเป็นที่ลุ่มป่าชายเลน สภาพพื้นที่เหมาะที่จะพัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางการประมง และพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางท่าเทียบเรือขนาดใหญ่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางทะเลและเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอ่าวไทย ส่วนพื้นที่ด้านตะวันออกเป็นที่ราบสูง และเนินเขาสูงเล็กๆ ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้เหมาะแก่การทำสวน มีสภาพอากาศอบอุ่นตลอดปี อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 24.7 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูร้อน

ที่มา : ศุภชัย นิลวานิช วารสาร "เทคโนโลยีชาวบ้าน" รายงานพิเศษ วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 17 ฉบับที่ 345 หน้า 58

เลี้ยงปลาด้วยเมล็ดปาล์ม ลดต้นทุนได้ดี ที่ดอนสัก

ยางพารา และปาล์มน้ำมัน เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพืชดังกล่าวรวมๆ แล้วเกือบ 3 ล้านไร่ สร้างงาน และรายได้ให้กับชาวบ้านจำนวนมากมาย โดยเฉพาะในช่วงนี้ ด้วยว่าราคารับซื้อยางพารา และปาล์มน้ำมันค่อนข้างสูงนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับดูข้อมูลเมื่อ 6-7 ปี ที่ผ่านมา พบว่า ราคารับซื้อผลผลิตพืชดังกล่าวต่ำกว่าต้นทุนการผลิต มีแปลงที่ชาวบ้านบางคนไถ่ทิ้งหันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน

ลุงสมปอง หินมี เลขที่ 39/1 หมู่ 3 ตำบลปากแพรก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสวนปาล์มน้ำมันอยู่ 20 ไร่ ช่วงราคาผลผลิตตกต่ำก็หันมาเลี้ยงปลา และไถ่พื้นบ้านเสริมรายได้

แต่ก็ยังประสบปัญหาต้นทุนการเลี้ยงปลาและไก่สูง เนื่องจากส่วนใหญ่ใช้อาหารสำเร็จรูปและข้าวเปลือก ทำให้ได้กำไรค่อนข้างน้อย

ลุงสมปอง พยายามเสาะหาอาหารต้นทุนต่ำมาเลี้ยงสัตว์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นผักบุ้ง ใบมันสำปะหลัง และวัชพืชต่างๆ เป็นต้น แต่คุณค่าอาหารมีน้อย และการจัดการยังยุ่งยากอีกด้วย เขาจึงทดลองนำเมล็ดปาล์มที่มีปัญหาเรื่องราคารับซื้อมาให้ไก่และปลากินเป็นอาหาร ปรากฏว่า สัตว์ดังกล่าวชอบและเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดี

"เมื่อก่อนผมไม่รู้เหมือนกัน สัตว์มันชอบกินเมล็ดปาล์มน้ำมัน แต่สังเกตเห็นไก่มันค่อยจิกกินเปลือกเมล็ดปาล์มที่หั่นได้ไถ่ดินเหลือแต่เมล็ด ผมจึงทดลองทุบให้แตกและวางให้ไก่กิน มันชอบมาก และบังเอิญวันหนึ่ง

เมล็ดปลาลงในบ่อปลา ทั้งปลาเล็กปลาใหญ่ต่างก็แย่งกันกินเป็นอาหาร จากวันนั้นเป็นต้นมา ผมไม่ต้องไปเสาะหาอาหารหรือซื้ออาหารสำเร็จรูปมาเลี้ยงไก่และปลาอีกแล้ว ส่วนใหญ่ผมจะใช้เมล็ดปลาลงที่บ่อ ให้แตกไขนให้ไก่และปลากินเป็นอาหารทุก ๆ วัน มันเจริญเติบโตได้ค่อนข้างดีทีเดียว” ลุงสมปอง เล่าถึงเหตุบังเอิญ ที่ค้นพบสูตรอาหารราคาถูกให้ฟัง

พลิกทีนา เป็นไร่นาสวนผสม

เดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่นา แต่เมื่อปี 2537 ได้เปลี่ยนเป็นไร่นาสวนผสมตามนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุน ให้เกษตรกรปลูกพืช เลี้ยงสัตว์หลาย ๆ อย่างในพื้นที่เดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อแก้ปัญหาด้านตลาด และต้องการให้ เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนด้วย ลุงสมปอง จึงพลิกทีนามาเป็นไร่นาสวนผสม เน้นปลูกพืชไร่ พืชผัก และชุดบ่อเลี้ยงปลา

“ผมมีพื้นที่อยู่ทั้งหมด 35 ไร่ เดิมทำนาทั้งหมด ก็พอเลี้ยงครอบครัวไปได้ แต่ไม่มีเงินเหลือ จึงตัดสินใจปรับเปลี่ยนเป็นไร่นาสวนผสม คงเหลือที่นาไว้ประมาณ 2 ไร่ เพื่อปลูกข้าวไว้กินเองและไถที่เลี้ยงไว้ด้วย”

ชุดบ่อเลี้ยงปลา 10 ไร่ แบ่งออกเป็น 6 บ่อ มีทั้งบ่อเล็กและใหญ่ ขนาดตั้งแต่ครึ่งไร่ 1 ไร่ และ 5 ไร่ ตามลำดับ 5 ไร่ มี 1 บ่อ นอกนั้นเป็นบ่อขนาดเล็ก ทั้งหมดจะมีท่อน้ำต่อเชื่อมกัน เพื่อไว้สำหรับระบายน้ำทั้ง 1 เดือน ต่อครั้ง บนขอบบ่อปลูกพืชผัก และปลาลงน้ำมันเกือบเต็มพื้นที่

“ระยะหลังนี้พืชผักผมจะไม่เน้น หันมาปลูกปลาลงน้ำมันเกือบทั้งหมด เพื่อเก็บผลให้เป็นอาหารสัตว์และเหลือไว้ขาย ซึ่งแต่ละเดือนทำเงินได้นับหมื่นบาททีเดียว” ลุงสมปอง กล่าว

เลี้ยงปลาหลายชนิดเพื่อประโยชน์ต่อการค้า

บ่อ 5 ไร่ ของเขาจะปล่อยปลาหลายชนิด อาทิ ปลายี่สก ปลาตะเพียน ปลากระแห ปลาช่อน ปลาหมอ และปลาซอม ๔๔๔ ส่วนบ่อ 1 ไร่ และครึ่งไร่ จะซื้อพันธุ์ปลาดุกและปลาแรดมาเลี้ยง เพื่อเสริมรายได้

“เลี้ยงปลาดุกและปลาแรดนี้ผมจะไม่ใช้เมล็ดปลาลงเป็นอาหาร แต่หากากมะพร้าวตามท้องตลาดมาผสมกับรำและอาหารเม็ดให้กิน เพราะว่ามันไม่ค่อยชอบ อีกอย่างหนึ่งผมไม่ค่อยมีเวลามากพอที่จะมานั่งทุบเมล็ดปลาลง เพื่อให้ปลาดุกและปลาแรดกินเป็นอาหารด้วย”

สำหรับบ่อ 5 ไร่ นั้น เขาจะใช้เมล็ดปลาลงน้ำมันล้วนๆ ไม่มีอาหารอย่างอื่นให้กินเลย

“บ่อ 5 ไร่ นี้ ผมใช้เวลานั่งทุบเมล็ดปลาลงให้แตก เพื่อเป็นอาหารของปลา ประมาณ 2 ชั่วโมง ต่อวัน รวมๆ แล้วเกือบ 20 กิโลกรัม เลยทีเดียว”

เขาบอกว่า ปลาตะเพียน ปลานิล และปลายี่สก ชอบกินเมล็ดปลาลงมาก ส่วนปลาอื่นๆ ไม่ค่อยชอบ แต่จำใจต้องกิน เพราะว่าเราไม่ได้ให้อาหารชนิดอื่นเลย

เขานั่งทุบเมล็ดปลาลงน้ำมันบริเวณปากบ่อเลี้ยงตั้งแต่ 8 โมงเช้า จนถึง 10.00 โมง

“ผมเคยซื้อเครื่องจักรมาใช้เหมือนกัน เพื่อประหยัดแรงงาน แต่ประสิทธิภาพการทำงานไม่ดีเท่าที่ควร สู้มือผมไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งการที่เสียเวลานั่งทุบเมล็ดปลาลงนานถึง 2 ชั่วโมง ก็จะทำให้ใกล้ชิดกับปลา สังเกตการกินอาหาร และการเจริญเติบโตด้วย” ลุงสมปองกล่าว

เขาบอกว่า การเลี้ยงปลาด้วยสูตรอาหารดังกล่าวนี้ประหยัดมาก กล่าวคือ ถ้าซื้ออาหารสำเร็จรูปมาให้กิน ได้ใช้เงินอย่างต่ำวันละ 300 บาท แต่ถ้าใช้เมล็ดปลาลง 20 กิโลกรัม รวมเป็นเงินแล้วไม่เกิน 100 บาท เท่านั้นเอง

“เรื่องนี้ผมเคยทดลองเหมือนกัน อาหารสำเร็จรูปสิ้นเปลืองเงินมาก และความเจริญเติบโตก็ไม่แตกต่างกับเลี้ยงปลาด้วยเมล็ดปลาลงน้ำมันเลย”

ปลาที่เลี้ยงไว้ในบ่อ 5 ไร่ ด้วยเมล็ดปลาลง เขาจับขายส่งตลาดแต่ละปีเกือบๆ 3 ตัน เลยทีเดียว

“ปลาในบ่อนี้ผมจะเลี้ยงไว้ครบ 10 เดือน จากนั้นก็ทยอยจับขายทุกๆ 2 วัน จนครบ 12 เดือน ก็หยุด และเลี้ยงรุ่นใหม่ต่อไป” คุณสมปอง กล่าว

สำหรับการจับปลาออกขายนั้นเขาใช้วนตาห่างขนาด 10 เซนติเมตร ลงไปลาก เพื่อจับปลาตัวใหญ่ขาย ส่วนปลาตัวเล็กเสดลดตาอวน เจริญเติบโตในบ่อต่อไป :

“เมื่อจับปลาได้แล้วจะนำมาพักในกระชังไว้ รุ่งขึ้นตอนเช้าก็นำไปขายต่อในตลาดท้องถิ่น โดยตั้งราคาเอง คือ ปลาสดเหลือง 100 บาทต่อกิโลกรัม ปลาดุก 60 บาทต่อกิโลกรัม ปลายี่สก 60 บาทต่อกิโลกรัม ปลาตะเพียน ราคา 50 บาทต่อกิโลกรัม และปลาช่อน 100 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งส่วนใหญ่รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี”

เลี้ยงเอง ขายเอง แต่ละปีเขาทำกำไรค่อนข้างมากทีเดียว

“หากเราขายสินค้าผ่านพ่อค้าหรือแม่ค้าคนกลางมักจะถูกกดราคา แต่ถ้าเราขายเองก็ได้กำไรมาก เหตุที่ผมทำได้เพราะว่า มีภรรยาช่วยเหลือด้านค้าขาย อีกอย่างหนึ่งผมไม่จับปลาครั้งเดียวหมดบ่อ ทยอยจับทยอยขาย ไปเรื่อยๆ นอกจากปลาที่ขายมันมีหลากหลายลูกค้า หรือผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อได้ตามใจชอบ บางครั้งก็มีการสั่งซื้อล่วงหน้าเหมือนกัน รุ่งเช้าขึ้นผมก็จับปลาจากบ่อเลี้ยงไปให้เลย ซึ่งเป็นการบริการที่ไม่มีใครเหมือน และทำอย่างต่อเนื่องด้วย ทำให้ทุกวันนี้ผมไม่มีปัญหาเรื่องตลาดรับซื้อเลย” คุณสมปอง กล่าว

เลี้ยงแบบธรรมชาติ ดูแลง่าย

ในการเลี้ยงปลา เพื่อการค้าของเขานั้นทุกๆ อย่างจะเลียนแบบธรรมชาติ ไม่มีอะไรยุ่งยากเลย โดยเฉพาะบ่อเลี้ยงปลาเบญจพรรณ 5 ไร่ ดังกล่าว

“ผมเลี้ยงปลาบ่อนี้มาหลายปีหลายรุ่นแล้ว ไม่เคยล้างบ่อหรือเตรียมบ่ออะไรเลย เพียงแต่ถ่ายน้ำทิ้งออกไปเดือนละ 1 ครั้ง เท่านั้น โดยจะเปิดน้ำใหม่ใส่น้ำเก่าออกทั้ง 1 คืน เท่านั้นเอง”

ลุงสมปอง บอกว่า โชคดีมากที่สวนของเรายูติดกับคลองชลประทาน ดังนั้น ปัญหาเรื่องน้ำจะไม่มีเลย เพียงแต่เปิดวาล์วน้ำก็ไหลเข้าใส่น้ำเก่าทิ้งแล้ว

“ปลาที่เลี้ยงไว้มันไม่เครียดหรือว่าเป็นโรคให้เห็นเลย เพราะว่าผมเลี้ยงเลียนแบบธรรมชาติจริงๆ ไม่เคยใช้ยาหรือสารเคมีใดๆ มาปรับสภาพน้ำเลย”

เขามองว่า หลังจากหมดสิ้นฤดูกาลจับปลาทุกปี เราจะซื้อพันธุ์ปลามาปล่อยเพิ่มเข้าไป โดยใช้งบประมาณส่วนนี้ไม่เกิน 10,000 บาท

“จริงๆ แล้ว ปลาพวกนี้มันก็ผสมพันธุ์ออกลูกกันภายในบ่อเลี้ยง แต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะว่า มีปลากินเนื้อ พวกปลาช่อนปลาดุกอยู่ด้วย ก็จะไล่กินลูกปลาเป็นอาหาร ดังนั้น โอกาสที่ปลาเล็กๆ จะเจริญเติบโตเป็นปลาใหญ่มีน้อย” ลุงสมปอง กล่าว

เขาติดต่อขอซื้อลูกพันธุ์จากสำนักงานประมง จากนั้นนำมาอนุบาลต่อในกระชังมุ้งเขียวที่สร้างขึ้นไว้ในบ่อเลี้ยง

“หากเราปล่อยลูกปลาลงไปเลี้ยงในบ่อเลย ก็จะถูกปลาใหญ่ๆ ไล่กินเป็นอาหารเกือบทั้งหมด สู้มาอนุบาลในกระชังก่อน จนกว่าลูกปลาจะว่ายน้ำแข็งแรง หรือตัวโตขึ้น ซึ่งใช้ระยะเวลาอนุบาลนานอยู่เกือบ 1 เดือน เหมือนกัน”

อาหารที่ใช้อนุบาลลูกปลานั้นส่วนใหญ่เขาจะใช้อาหารสำเร็จรูปผสมกับรำละเอียดหว่านให้กินวันละ 2-3 ครั้ง

“ลูกปลาพวกนี้หลังจากปล่อยลงเลี้ยงในบ่อ มันก็เปลี่ยนพฤติกรรมการกินอาหารใหม่ โดยกินตามปลาใหญ่ คือ คอยเก็บกินเมสิดปาล์มน้ำมันต่อไป”

เลี้ยงนาน 1 ปี ปลารุ่นใหม่ก็จะเจริญเติบโตได้ไซส์ที่ตลาดต้องการแล้ว นี่เป็นวัฏจักรชีวิตของปลาและอาชีพทำเงินของลุงสมปอง ผู้ซึ่งมีความสุขกับอาชีพที่เขาเลือก

"ตอนนี้ผมไม่เคยเครียดเรื่องอาหารหรือราคาปลาจะขึ้นหรือลดลงเลย เพราะว่าผมสามารถแก้ไขปัญหามาได้แล้ว ทั้งระยะสั้นและยาว ไม่มีพ่อค้ารายใดที่จะมากดดันผมได้" ลุงสมปอง กล่าวทิ้งท้าย

ที่มา : ศุภชัย นิลวานิช วารสาร "เทคโนโลยีชาวบ้าน" รายงานพิเศษ วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 17 ฉบับที่ 345 หน้า 66

ส่วนที่ 4

รายงานผลการดำเนินการ

พัฒนาการของโครงการวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลีกพหุภาคีเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม กรณีการค้าปลีกพหุภาคีตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” เกิดจากความพยายามของหน่วยประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง ในการพัฒนาโครงการวิจัยชุดชายแดนไทย – มาเลเซีย ประเด็นการค้าชายแดน ด้วยหวังให้นักวิชาการเข้ามาเสริมองค์ความรู้ที่นักวิจัยชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงได้

ประชุมเชิงปฏิบัติการระบบข้อมูลชายแดนไทย – มาเลเซีย

วันที่ 17 กรกฎาคม 2546 ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คุณสันติ สมาชิก ได้มีโอกาสพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักวิชาการเป็นครั้งแรก และได้รับความรู้จากโอกาสนี้หลายเรื่อง

ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กล่าวว่า “ผมมองงานวิจัยเป็น 2 ระดับ คือระดับชาวบ้านที่มองผลประโยชน์ เขาจะทำงานวิจัยได้อีกแบบหนึ่ง ในการแก้ปัญหากระบวนการค้าข้ามแดน ถ้าเขาทำได้ ข้อมูลเขาจะลึก ถ้าระดับนักวิชาการจะช่วยให้เขาได้ต้องทำงานวิจัยในเชิงระบบฐานข้อมูล เช่น การค้า การลงทุนข้ามแดน เรื่องของแรงงาน ซึ่งตอนนี้ไม่มีอย่างเป็นระบบ ข้อมูลกระจายตามหน่วยราชการ หรืออยู่ตามพื้นที่ ต้องไปสำรวจเป็นช่วงๆ ถ้าทำในเชิงระดับนโยบายน่าจะได้ ปัญหาของชายแดนปัญหาทางธุรกิจ ผลประโยชน์ก็มีเยอะ ไม่ใช่แค่การค้าอย่างเปิดเผยอย่างเดียว ธุรกิจนอกระบบก็เหมือนกัน มีการพนัน หลายจุดถ้าเราลองสำรวจว่ามีประเด็นอะไรบ้าง”

ผศ.มานพ จิตต์ภูษา รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กล่าวว่า “ปัญหาคือไม่มีข้อมูลที่เป็นระบบให้เป็นสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ที่น่าสนใจคือการค้าชายแดนที่ไม่ถูกกฎหมายแล้วยังดำรงอยู่ได้”

ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี กล่าวเสริมว่า “ความจริงแล้วเจ้าหน้าที่รู้ข้อมูล พาณิชย์จังหวัดมีข้อมูลแต่ไม่ยอมเปิดเผย บอกว่าเป็นข้อมูลลับ การส่งออก การนำเข้าที่ผิดกฎหมาย หรือแรงงานที่ไม่ใช่เฉพาะต้มยำกุ้ง ประมงก็มี ดัตยางก็มี ฯลฯ ปริมาณ ประเภท นักวิชาการเราทำได้ พอลงไปจริงๆ ชาวบ้านเขาจะทำได้ดีกว่าในการเดินระดับลึก ระดับบนที่จะทำได้คือฐานข้อมูล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี น่าจะเป็นแหล่งของฐานข้อมูลประเภทนั้น แต่ก็ไม่มี และน่าจะมิงงานวิจัยย่อยที่ลงไป เช่น กลุ่มแม่บ้าน มีกิจกรรมส่งผ้าไปฝั่งมาเลเซีย เครือข่ายของกลุ่มแม่บ้านที่ทำแบบนี้มีเยอะไหม ผมไปสตูลวันก่อน ตำบลปุย เป็นเกาะ มี 2 – 3 หมู่บ้านเขาบอกว่าทำประมงพื้นบ้าน แต่ไม่น่าจะใช้ คงไม่ได้ทำประมงอย่างเดียว มีหลากหลายมาก เราละจะตะเข็บชายแดนไปเลย มีประเภอะไร มีกิจกรรมอะไร การหาข้อมูลจากพาณิชย์จังหวัด หอการค้าจังหวัด อาจจะมีทีมวิจัยลงไปหาข้อมูลสังคมเศรษฐกิจหมู่บ้าน เศรษฐกิจชายแดน เป็นเบื้องต้นก่อน พอถึงจุดหนึ่ง ถ้าเราสำรวจดี อาจจะได้กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มต่างๆ ที่สนใจจะทำ ก็สร้างเป็นกลุ่มศึกษาขึ้นมา แล้วเราก็เข้าไปประสาน นำความรู้ไปช่วยเขา ถ้าสร้างจากฐานเหล่านี้ก็จะพอไปได้ เพราะนักวิชาการลงไปทำลึกก็ไม่ไหว”

ผศ.มานพ จิตต์ภูษา แนะนำว่า “ถ้าทำให้ดีก็จะได้ Function การย้ายถิ่น Function การว่างงาน ฯลฯ ข้อมูลที่มีตอนนี้ยังไม่เป็นระบบแน่ ที่เราประเมิน CEO ข้อมูลการว่างงานของ 2 หน่วยงานของรัฐก็ไม่ตรงกัน ฐานก็คนละอย่าง พื้นที่ชายแดนยังมีอีกมากที่เรายังไม่รู้จัก ไม่ใช่แค่ที่ตากใบ กะลังกูโบร์ เท่านั้น อย่างบูเกะตาที่เขาไปขโมยตัดไม้จันทร์หอมอยู่ ถ้าทำให้ดีจะได้เครือข่ายโดยอัตโนมัติ”

ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี พูดถึงประเทศเพื่อนบ้านว่า “มาเลเซียอยากจะได้ความสำคัญของสะพานขนาดใหญ่ให้ลดลง เพราะทั้ง 2 จุดนี้ ดูดซับ (absorb) เงินเข้ามามาก เดียวนี้เปิด 24 ชั่วโมงแล้ว มาเที่ยวที่หาดใหญ่ เข้ามาแล้วได้ทุกอย่าง เดียวนี้เข้าไปถึงนครศรีธรรมราช เห็นรถบัสเข้าไปเต็มเลย เกือบ 10 คัน แต่วังประจันทางมาเลเซียก็พยายามให้ตึงมาฝั่งนี้ เพราะสะดวก ข้ามมาแค่ตลาดชายแดนแล้วหยุดแค่นั้น ไม่เข้าเมืองสตูล เข้ามาจ่ายเงินซื้อผลไม้ ซื้อจำปาตะ ก็เลยถางที่ท่าอะไรต่างๆ”

ผศ.มานพ จิตต์ภูษา สรุปการศึกษาการค้าชายแดนว่า “ข้อมูลก็แยกเป็นกรณี (Case) เป็นประเด็นใหม่ เช่น ฐานข้อมูลการเติบโตของด่าน ด่านโกลก ดากโบ วังประจัน เราจะประสานกับทางด่านตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) ก็ได้ ทางมาเลเซีย พวกที่เข้าทางสะเตา อาจเป็นคนจีน เป็นนักธุรกิจ แต่ที่เข้ามาทางด่านวังประจันเป็นชาวบ้าน อย่างดีก็ข้ามแดนมาซื้อมะพร้าว มะเฟือง พลาสติก ผมเห็นเขาชอบซื้อเบร็กกลองใหญ่ๆ และก็แฟนค้าขวดพลาสติกพอๆ กับพวกพม่าที่ระนองที่เข้ามาซื้อของแบบนี้ในไทย เป็นพวกจนๆ”

คุณสันติ สมหาเฮะ ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงอำเภอยะหริ่ง ได้อธิบายภาพการค้าชายแดน โดยหยิบยกกรณีการค้าปลากะพงข้ามแดนว่า “ผมเลี้ยงปลากะพงอยู่ในบ่อ โดยจะเพาะขายเป็นลูกปลาให้กับมาเลเซียทางด่านดากโบ ซึ่งจะไปส่งเอง ปัญหาคือของลูกปลาไปแล้วได้เงินไม่ตรงตามนัด เขาจะจ่ายเงินสดเป็นเงินริงกิต เวลาขายระดับชาวบ้านก็ติดต่อกันเองกับนายหน้า เป็นคนรู้จักกัน โดยมี Order มา โดยทางมาเลเซียจะคิดราคา แต่โดยมากจะคิดราคาปลาตัวละบาท ตอนนี้มีคนส่ง 4 เจ้า เวลาจะข้ามไปต้องเอาปลาไปตรวจที่สงขลา เก็บสำเนา โดยเอาเฉพาะตัวอย่าง 2 – 3 ตัว พอได้ใบรับรองทางมาเลเซียก็ไม่ค่อยตรวจอะไร เพราะเราอยู่ใกล้ๆ แต่ถ้ามาจากกรุงเทพฯ ทางมาเลเซียจะตรวจละเอียด การเสียภาษีจะเสียไม่เต็มที่ (เสียบางส่วน) การส่งแบบนี้ทำอยู่ 4 ปีกว่า ตอนนั้นแถวที่บ้านก็ทำทั้งตำบลหนองแรด ตอนแรกเลี้ยงในกระชังเมื่อ 8 ปีที่แล้ว ต่อมาน้ำไม่ดี ก็มาเลี้ยงในบ่อ ราคาอยู่ที่จำนวนปลา ช่วงต้นๆ ราคาจะสูง แต่พอปลาได้ขนาดและออกมาขายกันมาก ราคาก็จะถูก ปัญหาอยู่ที่ทุน คนที่คิดจะต้องลงทุนสูง เช่น การขุดบ่อ การจะไปเลี้ยงที่อื่น เช่น ที่โกลกต้องดูน้ำในรอบปี การไถเป็นเรื่องธรรมดา มาเลเซียไม่ว่าเชื้อสายจีน มาเลย์ อินเดียน ก็จะมีโอกาสไถเหมือนกัน

ทางมาเลเซีย เขาเริ่มสนับสนุนให้เลี้ยงปลา มาขุดบ่อให้ เมื่อก่อนเราส่งเป็นปลาเนื้อ ตอนนั้นส่งเป็นลูกปลา แต่เขาจะเลี้ยงแล้วปล่อยลงธรรมชาติ ตอนนั้นมีการตั้งกลุ่มเลี้ยงปลา มีการพูดคุยตามร้านน้ำชาทุกวัน ผมลงทุนเป็นคนแรกในอำเภอยะหริ่ง ลงทุนแล้วสามารถได้กำไรคืนใน 1 ปี การค้ากับมาเลเซีย ปัจจุบันต้องมีใบอนุญาต มีคนที่เชื่อใจได้ ปีหนึ่งมีเงินหมุนเวียนประมาณ 2 ล้าน (รวมทุน และกำไร) คนที่จะเลี้ยงต้องมีคนรู้จัก นายหน้าที่ทำก็มีหลายกลุ่ม เช่น เจ้าหน้าที่ การส่งออกบางที่ต้องจ่ายค่าอำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่ด่าน ตอนแรกก็คิดว่าเพราะได้เห็นคนเพชรบุรี หนองเหินเรา ทำได้ราคาดี จึงซื้อพันธุ์ปลาจากที่โน้นมาให้ชาวบ้านเลี้ยง จากนั้นก็มาทำเอง ดูรูปแบบหนองเหินเรา เพชรบุรี สมุทรสาคร ศึกษาเทคนิคแล้วมาลองเลี้ยงดู การเลี้ยงในบ่อดินปลาสงาโตเร็วกว่าเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ และต้องระวังปลากะพงมันจะกินกันเอง ถ้าเลี้ยงแล้วลาโตไม่เท่ากัน หรือปลาแน่นเกินไปก็จะทำให้เครียด ถ้าแน่นเกินไปก็ไม่คุ้มทุน เพราะต้องใช้น้ำ ใช้เครื่องทำออกซิเจนเยอะ บางคนก็ร่วมทำอยู่กับผมก็แยกออกไปทำเอง ผมก็สนับสนุน เพราะเราก็จะสร้างเครือข่ายไปด้วย อนาคตปลากะพงจะขายดี เพราะคนเริ่มไม่กินเนื้อวัว เนื้อไก่ เนื่องจากมีปัญหาโรคระบาดมาก แต่ปลาไม่มีเชื้อโรค ครอเลสโตรอลต่ำ ปีนี้จะจัดงานปลากะพงที่แหลมโพธิ์วันที่ 29 กรกฎาคม 2546 ระยะเวลา 9 วัน 9 คืน จะมีผู้เลี้ยงปลากะพงมาจากทุกตำบล และมีสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การส่งออกปลาจะเสียภาษีน้อย ค่าใช้จ่ายต่อเที่ยวประมาณ 2,500 บาท เป็นค่าอำนวยความสะดวก บรูไนก็มาซื้อลูกปลาไปเลี้ยงเหมือนกัน แต่เราต้องส่งผ่านนายหน้าอีกต่อหนึ่ง”

ผศ.มานพ จิตต์ภูษา เสนอว่า “ศึกษา Function การเลี้ยง ความคุ้มทุน ต้นทุนการเลี้ยง”

อ.ชิตชนก ราอิมมูลา อาจารย์ประจำแผนกวิชารัฐศาสตร์ เล่าประสบการณ์ที่น่าสนใจว่า “คนมาเลเซียชอบกินต้มยำปลากะพง โดยเฉพาะหัวปลาและเห็นหัวปลาใหญ่มาก ทำต้มยำได้ 1 ซามเลย”

การเสวนาเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยชุดชายแดนใต้

หลังจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการระบบข้อมูลชายแดนแล้ว ไม่มีความต่อเนื่องในการติดตามผล ทำให้ความสัมพันธ์กับนักวิชาการกลุ่มเดิมห่างหายไป จนเมื่อมีโอกาสได้เชิญชวนให้นักวิชาการมาทำวิจัยร่วมกันอีกครั้ง เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2546 เวลา 09.00 – 11.30 น. ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีวาระการพูดคุยเป็นลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการชายแดนไทย – มาเลเซีย

ผศ.ปิยะ กิจถาวร ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการชายแดนไทย – มาเลเซีย จากโจทย์หรือคำถามของชุมชนและชาวบ้าน ซึ่งโจทย์เหล่านี้ยังต้องการข้อมูลที่เป็นระบบจากการวิจัยร่วม / โจทย์วิจัยร่วมจากอาจารย์หลายคณะ / สถาบัน เพื่อการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ก่อนจะใช้เป็นเครื่องมือตัดสินใจทางเลือกนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) กลุ่มอาชีพปักษ์ใต้ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ได้แก่ การปักผ้าคลุมหม การทำหมวกกะปิเยาะ มีปัญหาการหาหมวกและผ้าปักค้า ผู้รับจ้างผ่านคนกลาง จึงไม่ทราบราคาที่เป็นจริงและไม่ทราบด้านการตลาดว่าอยู่ที่ไหน ปัญหามาตรฐานผ้าปัก ผู้รับจ้างถูกโกงค่าแรง ตลาดไม่กว้าง เป็นต้น

2) ผู้ประกอบการและลูกจ้างร้านอาหารไทยในประเทศมาเลเซีย ซึ่งประมาณการเบื้องต้นว่า มีคนไทยมุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนล่างไปประกอบอาชีพนี้ในประเทศมาเลเซีย ไม่ต่ำกว่า 1 แสนคน ติดระบบกฎหมายในประเทศมาเลเซียซึ่ง คนไทยไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของกิจการ ปัญหาความมั่นคงในการทำงาน ความต้องการบัณฑิตด้าน FOOD SCIENCE จำนวนมาก เพื่อสนับสนุนสินค้าและอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ความต้องการผู้ที่มีศักยภาพไปเป็นกูกอาหารไทยและประเพณีอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในร้านอาหาร เช่น รสชาติอาหาร เป็นต้น

3) การค้าและตลาดนัดชายแดนการค้าชายแดนเน้นการสร้าง One – Stop – Service ที่ด่านสุไหงโกลก ปัญหาการค้าชายแดนมีเรื่องการลักลอบส่งข้าวสารไปประเทศมาเลเซีย การลักลอบนำเข้าน้ำมันเชื้อเพลิง ผลไม้เมืองหนาว เครื่องใช้ไฟฟ้า ปัญหาการกีดกันทางการค้า (เช่น เวียดนามผูกขาดนำเข้าข้าวของประเทศมาเลเซียเพียงผู้เดียว) การพิพาททางการค้า ส่วนตลาดนัดชายแดนยังต้องการข้อมูลความรู้ที่ผ่านงานวิจัยอีกมาก เช่น ตลาดนัดวังประจัน เป็นตลาดชั่วคราว ฝ่ายไทยไม่ควรลงทุนสิ่งก่อสร้างที่ถาวร เพราะจะสูญเปล่า เป็นต้น โครงการวิจัยเรื่องการจัดตลาดนัดฟรีไทย – มาเลเซีย (No Tax No Passport) ที่อำเภอตากใบได้ศึกษาช่องทางอนุญาตผ่านแดนไทย-มาเลเซีย ร่วมกับระดับท้องถิ่นระหว่างไทย - มาเลเซีย

4) ภาษาและวัฒนธรรมข้ามแดน ประเทศมาเลเซียต้องการเปิดสอนภาษาไทย เพราะชาวมลายูเชื้อสายไทยส่วนหนึ่งต้องการเรียนภาษาไทย โดยเฉพาะที่รัฐเคดาห์ รัฐกลันตัน รัฐเปอร์ลิส รัฐเปรัก ดังนั้นมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อาจทำ MOU กับประเทศมาเลเซีย เปิดสอนภาษาไทยหรือ Thai Studies ส่วนด้านวัฒนธรรมข้ามแดนจะสร้างความสัมพันธ์ระดับท้องถิ่นที่ดี เช่น การแข่งเรือของจังหวัดนราธิวาส การแข่งวัวของจังหวัดสตูล เป็นต้น เนื่องจากประชาชนที่อยู่ชายแดนทั้งสองประเทศ มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต และนับถือศาสนาเดียวกัน

5) การศึกษาภาวะการว่างงานของเยาวชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มที่ว่างงานมากที่สุด คือ วัยรุ่นตอนกลาง และผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งมีปัญหาเสพติดมากที่สุด ทำให้เกิดปัญหาความไม่สงบเรียบร้อย ประเด็นที่น่าสนใจคือการศึกษาวัยกลุ่มสตรีและเยาวชน / การสำรวจจำนวนการว่างงาน / การพัฒนาอาชีพให้แก่เยาวชนที่ว่างงาน ทั้งนี้สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานยินดีรับผู้ว่างงานมาฝึกอบรมอาชีพ ที่อาจขยายไปสู่การประกอบอาชีพร้านอาหารไทยในมาเลเซียและอาชีพอื่นได้ด้วย

2. ประเด็นวิจัยซึ่งที่ประชุมให้ความสนใจ

- สินค้าชายแดน
- วัฒนธรรมไทย – มาเลเซีย วิถีชีวิตของกลุ่มคน
- ความต้องการข่าวสารด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- สุขภาพกับการพัฒนาชีวิต
- การพัฒนาสื่อและวิธีสอนให้กับโรงเรียนต้นแบบ
- การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนดำเนินการโรงเรียนในฝัน
- วัฒนธรรมและภาษา ฯลฯ คนไทยในรัฐทางเหนือของประเทศมาเลเซีย ในความสัมพันธ์กับการศึกษา

และการปกครอง

- การเป็นครัวโลก
- การพัฒนาปลาสลิดในเชิงธุรกิจสู่อาชีพชุมชน
- การจัดสรรและเพิ่มผลผลิตในจังหวัดภาคใต้เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและประมงเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ เพื่อการส่งออกและอาชีพที่มั่นคง

3. ผู้เข้าประชุมเลือกกลุ่มวิจัยตามความสนใจรวม 5 กลุ่ม และกำหนดนัดหมายการประชุมขับเคลื่อนงานวิจัยต่อเนื่องดังนี้

กลุ่ม 1 : การค้าชายแดน นัดประชุมทุกสัปดาห์ เริ่มตั้งแต่วันที่ 20 พฤศจิกายน 2546 ณ ห้องประชุม 2 (ส่วนเวลาประชุมทางกลุ่มจะแจ้งอีกครั้ง)
(สมาชิกกลุ่ม : ผศ.จวีรัตน์ / รศ.ดลมนรรัตน์ / คุณเบญจวรรณ / คุณสุธี และผู้สนใจอื่น ๆ ...)

กลุ่ม 2 : การพัฒนาการเลี้ยงปลาสลิดสู่อาชีพในชุมชน / ผลิตภัณฑ์ (สินค้าและอุตสาหกรรม) ด้าน การเกษตร นัดประชุมวันพุธภาคเช้า ตั้งแต่วันที่ 19 พฤศจิกายน 2546 เป็นต้นไป (ยังไม่กำหนดเวลาประชุม)
(สมาชิกกลุ่ม : ผศ.ดร.ธารรงค์ / ผศ.ดร.ชลธิ / ผู้ประกอบการที่ยะหริ่ง และผู้สนใจอื่น ๆ ...)
ผู้ประสานงาน : คุณวิชัย

กลุ่ม 3 : การพัฒนาสื่อและวิธีสอนโรงเรียนต้นแบบ / วัฒนธรรมและภาษาที่ใช้ชายแดนไทย – มาเลเซีย นัดประชุมวันพฤหัสบดี
(สมาชิกกลุ่ม : ผศ.ดร.วิชัย / คุณเบญจวรรณ และผู้สนใจอื่น ๆ ...)

กลุ่ม 4 : การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน
(สมาชิกกลุ่ม : อาจารย์จาริณี และผู้สนใจอื่น ๆ ...)

กลุ่ม 5 : ความต้องการข่าวสารพัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดชายแดนภาคใต้
(สมาชิกกลุ่ม : อาจารย์จาริยา และผู้สนใจอื่น ๆ ...)

4. ข้อสังเกต / ข้อเสนอแนะของที่ประชุม

- 1) การหาแนวทางช่วยเหลือจัดระบบเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตก่อน ภายใต้ทรัพยากรที่ไทยมีอยู่ค่อนข้างมาก เช่น ด้านเพิ่มผลผลิตการเกษตร อาชีพที่มั่นคง โดยควรจะมีการเชื่อมโยงเรื่องการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดก่อน
- 2) ความมองเรื่องการจัดการที่เรายังขาดระบบ รวมทั้งการสนับสนุนและประกันราคาผลผลิตการเกษตร
- 3) ผลกระทบจากการสนับสนุน / พัฒนานักวิจัย ทำให้มีกรณีที่อาจารย์ทั้งห้องเรียนไปทำวิจัย
- 4) อุตสาหกรรมเลี้ยงปลาผลิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สามารถเลี้ยงและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ได้
- 5) หากจะพัฒนาปลาผลิตเพื่อการส่งออก ควรพิจารณาแก้ปัญหากลิ่นสาบของปลา การทำอาหารไทยเป็นครัวโลก มีความจำเป็นต้องวางมาตรฐานของสินค้าไว้ก่อนหรือไม่ เนื่องจากอาหารไทยแต่ละภาคไม่เหมือนกันทั้งรสชาติและการปรุง
- 6) สืบเนื่องจากความพยายามที่จะเป็นครัวโลก สัตว์น้ำของไทยที่เป็นศักยภาพของครัวโลก เช่น กุ้งในต้มยำกุ้งนั้น ไข่กุ้งทะเลหรือกุ้งน้ำจืด ถ้าเป็นกุ้งน้ำจืด (กุ้งก้ามกาม) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีเทคโนโลยีที่พร้อมจะถ่ายทอดสู่ชุมชน
- 7) การวิจัยชายแดนใต้ที่มีอยู่เป็นความร่วมมือกับมาเลเซียในระดับภาคเอกชน แต่ยังไม่มีความร่วมมือทางภาครัฐ

5. การดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

- 1) หลังจากการเสวนาในครั้งนี้แล้ว สกว.ภาคใต้ตอนล่างจะนัดหมายนักวิจัย เพื่อร่วมกันพัฒนาชุดโครงการวิจัยเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง
- 2) กำหนดส่งโครงการวิจัย ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ปี 2548 ประเภทปกติ ส่งโครงการภายในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2546 ทุนวิจัยเชิงบูรณาการ ส่งโครงการภายในวันที่ 26 ธันวาคม 2546 โดยสามารถ Download แบบฟอร์มได้จาก Website ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ทุนวิจัยของ สกว. เสนอขอทุนได้ตลอดปี

พัฒนาโจทย์โครงการวิจัยชุดชายแดนไทย – มาเลเซียจากฐานนักวิชาการ

ผลสืบเนื่องจากการประชุมเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2546 นักวิชาการที่สนใจจึงนัดหมายต่อเนื่องในวันพุธที่ 19 พฤศจิกายน 2546 ณ แผนกวิชาเทคโนโลยีการประมง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้เข้าร่วม 11 คนประกอบด้วย นักวิชาการแผนกวิชาเทคโนโลยี การประมง 10 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง 1 คน

กระบวนการ

1. อธิบายที่มาของโครงการระบบข้อมูลชายแดน
2. เปิดโอกาสซักถามข้อสงสัย
3. นำเสนอประเด็นการวิจัยและอภิปราย
4. นัดหมายการส่งเค้าโครงการวิจัย

อธิบายที่มาของโครงการระบบข้อมูลชายแดน

เกิดจากแนวคิดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่าย 1 ที่ได้มีกรอบแนวคิดเรื่องชายแดนทั้งหมด ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย โดยกล่าวถึงสภาพปัญหาว่าการแก้ไขปัญหาชายแดน ขาดข้อมูลสำคัญในการตัดสินใจ และข้อมูลต่างๆ กระจัดกระจายตามหน่วยงานต่างๆ : ทำอย่างไรให้มีศูนย์กลางของข้อมูล เป็นฐานข้อมูลของความรู้ ที่สามารถสนับสนุนข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาชายแดนได้ทันทั่วทั้ง

ในส่วน of ชายแดนไทย – มาเลเซีย สืบเนื่องจาก สกว.ฝ่าย 1 จัดโครงการให้เจ้าหน้าที่การทูตบรรจุใหม่มาเรียนรู้วิถีชุมชนชายแดน และการดูงานหน่วยงานต่างประเทศของไทยที่ประจำอยู่ในประเทศมาเลเซีย ประจวบกับการพัฒนาโจทย์การวิจัยในพื้นที่ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส จึงได้ประเด็นการวิจัยที่สำคัญ 6 ประเด็น คือ กลุ่มปึกะเย็บ (เผ่าคลุ่มหม หมวกกะปิเยาะห์) ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในมาเลเซีย การค้าชายแดน ภาษาและวัฒนธรรมข้ามแดน และประมงชายแดน

วิธีการดำเนินการได้วางแนวทางเป็นการวิจัยคู่ขนาน ทางหนึ่งให้ชาวบ้านทำวิจัยด้วยตัวเอง อีกทางหนึ่งให้นักวิชาการ ข้าราชการทำวิจัย เพื่อหนุนเสริมข้อมูลซึ่งกันและกัน

เปิดโอกาสซักถามข้อสงสัย

ประเด็นที่อยากทำ ไม่เชิงว่าจะเป็นงานวิจัย แต่จะนำผลการวิจัยที่มีอยู่แล้ว ไปถ่ายทอดความรู้ และช่วยสร้างงานให้กับชาวบ้านเรื่องเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การแปรรูป การตลาดอย่างครบวงจร เพราะเท่าที่ผ่านมา การวิจัยมักหยุดอยู่แค่การไปบอกวิธีการเพาะเลี้ยง การแปรรูป แต่ไม่ได้ทำในเรื่องการตลาด ทำแล้วไม่รู้จะไปขายที่ไหน และไม่ได้ช่วยชาวบ้านที่ค่อยโอกาส หรือไม่มีความรู้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เปิดการวิจัยที่เน้นเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนให้ได้คิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีความสามารถมากขึ้น ดังนั้น ถ้านักวิชาการ ข้าราชการมาทำงานร่วมกับชาวบ้าน ก็เป็นงานวิจัยที่หนุนเสริมงานปกติของชาวบ้าน และยกระดับองค์ความรู้ไปพร้อมๆ กัน

งานวิจัยชุดชายแดนที่มุ่งสร้างฐานข้อมูล ไม่แน่ว่าศึกษาแล้วจะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ชาวบ้านเจอได้หรือไม่ เพราะขณะที่กำลังศึกษา ปัญหาที่มีอยู่อาจจูลงหายไป หรือไม่ก็เกิดปัญหาใหม่ จะกลายเป็นการวิจัยแบบไล่ตามปัญหา

ที่ผ่านมาได้พยายามที่จะนำประเด็นต่างๆ ของชายแดนนำเสนอในระดับนโยบาย ผลักดันในยุทธศาสตร์ระดับกลุ่มจังหวัด CEO แต่ท้ายที่สุดถูกรื้อออกหมด เนื่องจากงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สะพาน โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาเบียด เหตุที่ไม่สามารถนำไปสู่แผนยุทธศาสตร์ได้นั้น ได้สอบถามจาก ผศ.มานพ จิตต์ภูษาที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ทราบว่า มีการซักถามถึงตัวเลขต่างๆ โดยส่วนใหญ่เป็นประมาณการ หลายอย่างตอบข้อซักถามไม่ได้ จึงทำให้ประเด็นดังกล่าวตกไป

นำเสนอประเด็นการวิจัยและอภิปราย

ปลาสด ศึกษาการเลี้ยงที่ลดสารเคมี เพื่อให้ได้เนื้อปลาที่มีคุณภาพ ไม่มีกลิ่นสาบ จากนั้นก็ศึกษาการแปรรูป เช่น ตากแห้ง รมควัน การบรรจุ และการตลาด โดยมีผู้เกี่ยวข้องคือนักวิจัยในฐานะผู้พัฒนาเทคนิควิธีชาวบ้านในฐานะผู้ใช้เทคโนโลยี องค์กรและหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมอาชีพ และผู้ค้าข้ามแดน (Inter Trader) และอาศัยโครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล ลองวางขายที่ศูนย์โภชนาการจะนะ

ปลากระพง ศึกษาด้านการเพาะเลี้ยง เส้นทาง การค้าทั้งเนื้อปลา และลูกปลา เครือข่ายทางการค้า จากผู้เลี้ยง แปรรูปที่รับซื้อ ผู้ค้าส่งของฝั่งไทยและมาเลเซีย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง ต้องเข้าไปศึกษาที่ฝั่งมาเลเซียด้วย โดยเชื่อมโยงกับร้านต้มยำที่มีทั้งต้มยำกุ้งและต้มยำปลากระพง

กึ่งก้ามกราม หากดูจากประเด็นตั้มยำกุ้ง น่าจะลองศึกษาว่ากุ้งที่ใช้ เป็นกุ้งน้ำจืดหรือกุ้งทะเล วันหนึ่งใช้ปริมาณเท่าไร เอมามาจากแหล่งไหน หากจะพูดเรื่องรสชาติแล้ว กุ้งน้ำจืดจะอร่อยกว่า และถ้าหากมีข้อมูลมาว่า เป็นกุ้งน้ำจืด แล้วมาส่งเสริมให้เลี้ยงในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างโอกาสให้ชาวบ้านที่ยังไม่มีงานทำ จะช่วยให้ปัญหาการว่างงานหมดไป และบางทีไม่จำเป็นต้องข้ามไปทำงานที่มาเลเซีย อย่างผิดกฎหมาย แต่เป็นห่วงเรื่องการตลาด เรื่องช่องทางที่จะมีผู้มารับซื้อหรือไม่

อาจจะอาศัยที่มีวิจิตรบาปฟรีเคย์-ที่มีสายสัมพันธ์กับนักธุรกิจที่มาเลเซียและสิงคโปร์ ซึ่งจะลองนัดหมายให้พูดคุยกันอีกครั้ง

ก่อนจะทำการวิจัย น่าจะลองไปคุยกับชุมชนก่อนว่าเห็นด้วยหรือไม่ และหากเลี้ยงกันเยอะ อาจส่งผลให้ราคาตกได้ เหมือนกรณีที่ส่งเสริมการเลี้ยงหอยที่คาโตะ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ก็เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน

สำหรับแผนงาน ศึกษาการเพาะเลี้ยง การพัฒนาคุณภาพของสาหร่าย การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด ชาวบ้านได้เคยมาขอความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสาหร่าย และได้เคยเสนอโครงการวิจัยแต่ไม่ได้รับการตอบรับ

นัดหมายการส่งเค้าโครงการวิจัย

แต่ละทีมจะนัดหมายและจัดทำเค้าโครงการวิจัย และจะประสานเพื่อจะส่งให้หน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้ค้าปลากะพง แพลลาเบอร์ 4 อำเภอสาบบุรี, ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง, ตำบลออกควาย อำเภอยะนาระ

หลังจากที่ได้ประเด็นความสนใจแล้ว จึงได้นัดหมายคณาจารย์ลงพื้นที่ในวันที่ 6 ธันวาคม 2546 บริเวณบ่อเลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ทีมนักวิชาการจากแผนกเทคโนโลยีการประมง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เดินทางมาถึงบริเวณฟาร์มอนุบาลปลากะพงขาว และปลาทึบทีม ที่ดำเนินการอย่างครบวงจร ตั้งแต่การเพาะฟักไข่ จนถึงอนุบาลปลาจนได้ขนาดต่างๆ เพื่อนำไปเลี้ยงในกระชังต่อไป

นายสันติ สมาเฮาะ ผู้บุกเบิกการเลี้ยงปลากะพงรายแรกของอำเภอยะหริ่ง ได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นหลายรางวัล เป็นประธานกลุ่มสหกรณ์ประมงในโครงการพระราชดำริ ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเทคนิคการเลี้ยง กำลังการเลี้ยง การจัดการกลุ่ม ตลอดจนการค้าลูกพันธุ์ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ นักวิชาการได้วางแผนที่ ดูแนวคลอง เพื่อศึกษาการไหลของกระแสน้ำ และจุดที่เลี้ยงปลาในกระชัง อธิบายสภาพพื้นที่ตำบลหนองแรด ที่มีคลองล้อมรอบเสมือนเป็นเกาะ

คุณสันติได้เล่าว่า "พื้นที่กว้าง ไม่สามารถทำการเกษตรได้ เนื่องจากดินเค็ม เมื่อก่อนถูกจับจองโดยนายทุนนอกพื้นที่ ขณะนี้ ชาวบ้านได้ซื้อคืนมาได้เกือบทั้งหมดแล้ว"

ผลสรุปจากการหารือในเรื่องการทดลองเพาะเลี้ยงกึ่งก้ามกรามนั้น ระดับพื้นที่มีความพร้อมทุกด้าน ซึ่งชาวบ้านให้ข้อมูลว่าเคยเลี้ยงกึ่งก้ามกรามมาแล้ว แต่ล้มเหลว เนื่องจากไม่มีความรู้เพียงพอ โดยนักวิชาการแนะนำว่าขนาดของกุ้งที่จะปล่อยลงบ่อ ต้องมีขนาดใหญ่พอสมควร เพื่อป้องกันกุ้งพันธุ์อื่นกิน รวมทั้งการเลี้ยงกึ่งก้ามกราม มีต้นทุนต่ำกว่ากุ้งกุลาค่าและกุ้งขาว ที่ต้องใช้เครื่องมืออ็อกซิเจนจำนวนมาก และขณะนี้ กึ่งก้ามกรามไม่มีปัญหาเรื่องตลาด ราคาแพง ส่วนใหญ่จะเสิร์ฟตามร้านอาหารใหญ่ ในอนาคตร้านตั้มยำในประเทศมาเลเซีย อาจได้ชิม ตั้มยำกึ่งก้ามกรามที่มีคุณภาพ

หลังจากนั้นไม่นาน ต้นปี 2547 เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันพัฒนา เมาโรงเรียน ทำให้การลงพื้นที่ขาดช่วงไป และไม่ได้ประสานงานกับนักวิชาการ แต่ก็มีโอกาสเชิญกลุ่มชาวบ้านผู้เลี้ยงปลากะพงมาหารือพัฒนาโจทย์วิจัยระบบเศรษฐกิจอิสลาม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาโครงการวิจัยท้องถิ่นขึ้นมาอีกครั้ง แม้ว่าไม่มีนักวิชาการเข้าร่วมทำก็ตาม

เวทีพิจารณาขอบเขตการศึกษา (TOR) ปัญหาจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

วันที่ 11 มีนาคม 2547 เวลา 14.00 – 17.20 น. ณ ห้องประชุม 1 คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน ในจำนวนนี้ได้เชิญตัวแทนกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงอำเภอยะหริ่งมา 2 ท่าน คือ คุณสันติ สมาชิก และ คุณมาหามะปอไซ ลันจา โดยการประชุมครั้งนี้มีประเด็นหารือ 3 เรื่อง คือ (1) สตรีมุสลิมกับบทบาทในการทำงาน (2) ระบบเศรษฐกิจอิสลาม และ (3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิก

คุณมาหามะปอไซ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสตรีมุสลิมว่า “โลกเข้าไปสู่สมัยใหม่ การวิจัยต้องทำตลอด เราเคยมีรากฐานตั้งแต่บรรพบุรุษ มีภูมิปัญญา แต่ตอนนี้ภูมิปัญญาเราถูกตัดยอดไปแล้ว คนที่ไม่เห็นถึงความสำคัญของการละหมาด เนื่องจากขาดการเรียนรู้ทางศาสนาโดยตรง ผมเคยทำงานอยู่ในกลุ่มสตรีมุสลิม สัมผัสกับระบบโรงเรียนปอเนาะ พอสรุปได้ว่าคนที่ต้องในการทำงานจะเกิดปัญหา เขายากจนจริงๆ คนทำงานในสะพานปลาที่เกิดปัญหาคือคนอายุ 14 – 15 ปี มีคนไปรับงานจากนายหน้าจากเก่าแก่ ไปหาคนงานในชนบท เพราะคนชนบทไม่เลือกงาน ขณะที่คนในเมืองเห็นว่าเป็นงานด้อยค่า

สมัยนี้เราเข้าระบบสากลมากเกินไป ระบบโรงงานที่เกิด คนที่สมบูรณ์จริง ไม่คิดเรื่องเลวร้าย ถึงเวลาเขาก็ละหมาด แต่ฝ่ายโรงงาน ฝ่ายผู้จัดการ ต้องจัดให้มีการละหมาด กำหนดกะเวลาทำงานให้เหมาะสม

คนในโรงงาน ทำงานเพราะเห็นค่าเงิน ใน 100 คนมี 1 คนที่ไม่ดี ขอมอบให้นักวิจัยทำงานต่อไป ขณะนี้สถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั่วโลกกระจายข่าวไปหมด ของแท้ไม่รู้ว่าเป็นอะไร

ระบบอาหารฮาลาล ทางโลกมุสลิมยอมรับว่าปัตตานีเป็นมุสลิม ตลาดฮาลาลของเรา เขายอมรับได้ไหม คนงานเองต้องมีการเรียนรู้ สตรีมุสลิมที่ทำงานในโรงงาน ส่วนมากมีการศึกษาระดับไหน เท่าใด ก็เปอร์เซ็นต์ระบบโรงงานส่วนใหญ่รับสายสามัญ ต้องวิจัยให้หนัก บางทีก็เป็นมุสลิมตามพ่อแม่ ไม่มีการส่งเสริมการศึกษาว่าอิสลามที่ถูกคืออะไร”

สำหรับประเด็นระบบเศรษฐกิจอิสลาม คุณมาหามะปอไซ เสวว่า “ที่ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงจะจ่ายชะกาตให้เด็กกำพร้า ซึ่งเชื่อมโยงกับมัสยิดเป็นหลัก ที่เหลือจากนั้นก็กระจายกันออกไป ถ้าจะทำองค์กรรับชะกาต ต้องมีระบบ”

เรื่องสุดท้ายคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิก คุณมาหามะปอไซ ให้ทัศนะที่น่าสนใจว่า “ภาษามลายูเราต้องใช้อยู่แล้ว ระหว่างศาสนาไม่มีปัญหา รัฐกับประชาชนมีปัญหาจริงๆ ที่พัทลุงมีเอกสารออกมา หน้าปกมี 3 คนทางซ้ายโต๊ะอิหม่าม ตรงกลางผู้ว่าราชการ ทางขวาเจ้าอาวาส รวมใจสองศาสนา สามัคคีธรรม เราต้องทำให้ดี ต้องวิจัยเพิ่มเติม ชาวบ้านไปอำเภอ รัฐไม่ดูแล ไม่สนใจ เกือบชั่วโม่งกว่าจะเสร็จเรื่อง ประชาชนเองก็มึนงงเหมือนกัน คอยปลัดให้เซ็นอยู่ แล้วปลัดไปไหน มองข้าราชการไม่ดี นี่แค่มองที่สำนักงานอำเภอเท่านั้น ถ้าจะแก้ปัญหาให้สำเร็จก็ควรวางนโยบาย วางกรอบ ถ้าทำออกมาแล้วข้าราชการปฏิบัติไม่ได้ก็ให้ออกไปเลยดีกว่า”

ด้วยแนวคิด และความตรงไปตรงมา เป็นสิ่งชี้วัดศักยภาพของชาวบ้านผู้เลี้ยงปลากะพงกลุ่มนี้ จึงลงพื้นที่ไปคุยแนวคิดต่างๆ เพิ่มเติม รวมถึงการประเมินความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเป็นงานวิจัยท้องถิ่น

กึ่งก้ามกราม หากดูจากประเด็นตั้มยำกุ้ง น่าจะลองศึกษาว่ากุ้งที่ใช้ เป็นกุ้งน้ำจืดหรือกุ้งทะเล วันหนึ่งใช้ปริมาณเท่าไร เอามาจากแหล่งไหน หากจะพูดเรื่องรสชาติแล้ว กุ้งน้ำจืดจะอร่อยกว่า และถ้าหากมีข้อมูลมาว่า เป็นกุ้งน้ำจืด แล้วมาส่งเสริมให้เลี้ยงในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างโอกาสให้ชาวบ้านที่ยังไม่มีงานทำ จะช่วยให้ปัญหาการว่างงานหมดไป และบางที่ไม่จำเป็นต้องข้ามไปทำงานที่มาเลเซีย อย่างผิดกฎหมาย แต่เป็นห่วงเรื่องการตลาด เรื่องช่องทางที่จะมีผู้มารับซื้อหรือไม่

อาจจะอาศัยทีมวิจัยดาบาริเดย์ ที่มีสายสัมพันธ์กับนักธุรกิจในมาเลเซียและสิงคโปร์ ซึ่งจะลงนัดหมายให้พูดคุยกันอีกครั้ง

ก่อนจะทำการวิจัย น่าจะลองไปคุยกับชุมชนก่อนว่าเห็นด้วยหรือไม่ และหากเลี้ยงกันเยอะ อาจส่งผลให้ราคาตกได้ เหมือนกรณีที่ส่งเสริมการเลี้ยงหอยที่ดาโต๊ะ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ก็เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน

สำหรับผมนาง ศึกษาการเพาะเลี้ยง การพัฒนาคุณภาพของสาหร่าย การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด ชาวบ้านได้เคยมาขอความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสาหร่าย และได้เคยเสนอโครงการวิจัยแต่ไม่ได้รับการตอบรับ

นัดหมายการส่งเค้าโครงการวิจัย

แต่ละทีมจะนัดหมายและจัดทำเค้าโครงการวิจัย และจะประสานเพื่อจะส่งให้หน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้ค้าปลากะพง แพลลาเบอร์ 4 อำเภอสาบบุรี, ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง, ตำบลคอกควาย อำเภอปะนาเระ

หลังจากที่ได้ประเด็นความสนใจแล้ว จึงได้นัดหมายคณาจารย์ลงพื้นที่ในวันที่ 8 ธันวาคม 2546 บริเวณบ่อเลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ทีมนักวิชาการจากแผนกเทคโนโลยีการประมง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เดินทางมาถึงบริเวณฟาร์มอนุบาลปลากะพงขาว และปลาทับทิม ที่ดำเนินการเลี้ยงครบวงจร ตั้งแต่การเพาะฟักไข่ จนถึงอนุบาลปลาจนได้ขนาดต่างๆ เพื่อนำไปเลี้ยงในกระชังต่อไป

นายสันติ สมหาเฮะ ผู้บุกเบิกการเลี้ยงปลากะพงรายแรกของอำเภอยะหริ่ง ได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นหลายรางวัล เป็นประธานกลุ่มสหกรณ์ประมงในโครงการพระราชดำริ ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเทคนิคการเลี้ยง กำลังการเลี้ยง การจัดการกลุ่ม ตลอดจนการค้าลูกพันธุ์ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ นักวิชาการได้กางแผนที่ ดูแนวคลอง เพื่อศึกษาการไหลของกระแสน้ำ และจุดที่เลี้ยงปลาในกระชังอธิบายสภาพพื้นที่ตำบลหนองแรด ที่มีคลองล้อมรอบเสมือนเป็นเกาะ

คุณสันติได้เล่าว่า “พื้นที่ที่รกร้าง ไม่สามารถทำการเกษตรได้ เนื่องจากดินเค็ม เมื่อก่อนถูกจับจองโดยนายทุนนอกพื้นที่ ขณะนี้ ชาวบ้านได้ซื้อคืนมาได้เกือบทั้งหมดแล้ว”

ผลสรุปจากการหารือในเรื่องการทดลองเพาะเลี้ยงกึ่งก้ามกรามนั้น ระดับพื้นที่มีความพร้อมทุกด้าน ซึ่งชาวบ้านให้ข้อมูลว่าเคยเลี้ยงกึ่งก้ามกรามมาแล้ว แต่ล้มเหลว เนื่องจากไม่มีความรู้เพียงพอ โดยนักวิชาการแนะนำว่าขนาดของกุ้งที่จะปล่อยลงบ่อ ต้องมีขนาดใหญ่พอสมควร เพื่อป้องกันกุ้งพันธุ์อื่นกิน รวมทั้งการเลี้ยงกึ่งก้ามกราม มีต้นทุนต่ำกว่ากุ้งกุลาดำและกุ้งขาว ที่ต้องใช้เครื่องปั๊มออกซิเจนจำนวนมาก และขณะนี้ กึ่งก้ามกรามไม่มีปัญหาเรื่องตลาด ราคาแพง ส่วนใหญ่จะเสิร์ฟตามร้านอาหารใหญ่ ในอนาคตร้านตั้มยำในประเทศมาเลเซียอาจได้ชิม ตั้มยำกึ่งก้ามกรามที่มีคุณภาพ

เริ่มพัฒนาโจทย์วิจัยท้องถิ่น

เดือนพฤษภาคม 2547 ณ บ้านคุณสันติ สมาชิก ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพง ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี การพูดคุยเบื้องต้นทำให้ได้แนวทางในการวิจัยอยู่ 3 ลักษณะ คือ (1) การถอดประสบการณ์กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงตั้งแต่การเพาะเลี้ยงจนถึงการค้า (2) การบริหารจัดการกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงกับระบบเศรษฐกิจอิสลาม และ (3) การแก้ปัญหาของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง เช่น อาหารที่ใช้เลี้ยงปลากะพงมีราคาแพง การสร้างหลักประกันทางการค้า เป็นต้น โดยทั้งนี้ คุณสันติ สมาชิก จะหารือกับผู้เลี้ยงปลากะพงรายอื่นๆ เพื่อตัดสินใจร่วมกันอีกครั้ง

ระหว่างการพูดคุยอย่างเป็นอันเอง คุณสันติได้เล่าให้ฟังถึงระบบการค้าปลากะพงว่า “นายหน้าจะติดต่อสั่งซื้อปลากะพง ถ้าปริมาณการสั่งซื้อมีมาก ผู้เลี้ยงปลากะพงหลายๆ เจ้าจะมานั่งหารือที่ร้านน้ำชา เพื่อตกลงว่าจะเอาปลากะพงของเจ้าไหนบ้าง ให้เพียงพอสำหรับการส่งขาย จากนั้นจะประสานกับนายหน้าเพื่อบันทึกวันที่จะส่งปลากะพง

ปลากะพงของที่นี่จะส่งขายทั้งในประเทศและต่างประเทศ การส่งขายไปต่างประเทศ (มาเลเซีย) มีขั้นตอนที่ยุ่งยากมากกว่า กล่าวคือ หลังจากนัดหมายที่ส่งปลากะพงกับนายหน้าแล้ว ก่อนส่งข้ามประเทศ ต้องนำตัวอย่างปลากะพงไปตรวจที่สำนักงานประมงจังหวัดสงขลา เพื่อขอใบรับรองการตรวจโรคและคุณภาพสัตว์น้ำ โดยใบรับรองนี้มีอายุการรับรอง 3 วันต่อการส่งออกแต่ละครั้ง เมื่อขนส่งปลากะพงไปที่ชายแดนไทย – มาเลเซีย โดยมากแล้วจะส่งผ่านทางด่านตากใบ อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส เจ้าหน้าที่ของมาเลเซียจะเรียกดูหนังสือรับรอง เรียกเก็บค่าธรรมเนียม บางครั้งดูเพียงเอกสารแล้วก็ผ่านไป บางครั้งก็จะดูสภาพปลาประกอบไปด้วย จากนั้นปลากะพงจะข้ามฝั่งไปเมืองโคกบาตู รัฐกลันตัน แล้วส่งต่อไปยังรัฐตรังกันอีกทอดหนึ่ง

รถที่จะใช้ทำการขนส่ง ส่วนใหญ่จะขนถ่ายปลากะพงไปขึ้นรถของนายหน้า แต่ถ้าจะนำรถไปส่งเอง รถที่เข้าประเทศมาเลเซียได้ ต้องมีประกันชั้น 1 ของมาเลเซีย ทำป้ายทะเบียน แปลบับชีเป็นภาษาอังกฤษ ค่าแปล 200 บาท ต้องมีหนังสือจากกรมทางหลวงของมาเลเซีย (PP) รถที่จะไปต้องมีคนนั่งอยู่ข้างคนขับด้วย เพื่อคอยดูทางด้านข้าง ซึ่งบังคับกับรถ 4 ล้อจนถึงรถบรรทุก

การค้าปลาต้องส่งปลาเป็นๆ การจ่ายเงินจะเน้นเงินสด ด้วยสกุลเงินริงกิต ซื้อขายแบบเงินสด ไม่มีบัตรเครดิต เพียงบอกรับด้วยปากเปล่า จึงเกิดการโกงได้ง่าย กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงจะแบ่งเป็นโซน คือ ปะโค (โต๊ะตุ๊ก), แหลมดิน, วาจาตะวันออก, วาจาใต้ เป็นต้น การส่งขายแต่ละรอบจะอาศัยเรียกคนมาช่วยลงแขกกันทำงานอย่างน้อย 3 คน เพื่อใช้แหหรือตาข่ายลากปลากะพงจากบ่อเลี้ยง หรือช่วยกันยกกระชังปลา เพื่อให้ได้ปริมาณที่นายหน้าต้องการ ราคาขายปลากะพงจะคิดเพิ่มในค่ารถ (ค่าขนส่ง) ค่าน้ำชา (สินบน) ส่วนราคาคงรวมกันได้ ไม่มีการตัดราคา

เมื่อลากมาได้แล้ว ต้องคัดขนาดปลา นับปริมาณ ถ้ามีปลากะพงไม่พออาจขอกับนายหน้ายืมเวลาไปอีกสัปดาห์ สำหรับปลาเนื้อจะทำการดองน้ำแข็ง (แช่น้ำแข็ง) เพื่อขนส่งไปมาเลเซีย แนวโน้มความต้องการของมาเลเซีย ถ้าเป็นปลาเนื้อจะต้องการปลาเป็นๆ ปัญหาการซื้อขายไม่ได้ราคาตามที่ตกลงกันไว้ ผู้ซื้อมักอ้างว่าปลาไม่ได้ขนาด ปลาเป็นโรค พื้นที่อำเภอยะหริ่ง และอำเภอสายบุรี มีนายหน้าติดต่อค้าขายอยู่ 5 เจ้า นายหน้าทางฝั่งมาเลเซียก็มี 5 เจ้า ปัญหาที่กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงพบคืออาหารสำหรับเลี้ยงปลามีราคาแพง เพราะขึ้นอยู่กับฤดูกาล

การช่วยเหลือกันระหว่างผู้เลี้ยงปลากะพง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เพาะลูกพันธุ์ปลากะพง (อนุบาลปลา) กับกลุ่มที่เลี้ยงปลากะพงเพื่อให้ได้ขนาดสำหรับบริโภค (ปลาเนื้อ) หากผู้เลี้ยงแบบอนุบาลปลากะพงไม่มีทุน ก็สามารถไปยืมเงินจากผู้เลี้ยงปลาเนื้อได้ พ่อคนเลี้ยงปลาเนื้อต้องการลูกพันธุ์ปลาก็จะมาซื้อจากผู้เลี้ยงลูกพันธุ์ปลาในราคาถูกกว่ารายอื่น 1 บาทต่อตัว”

ข้อมูลดังกล่าว ทำให้เห็นภาพของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ตั้งแต่การเพาะเลี้ยงจนถึงการค้าการขาย ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อนกลับจึงได้กำหนดวันที่จะมาปรึกษาว่าจะศึกษาวิจัยในเรื่องใดดี

วันที่ 16 กรกฎาคม 2547 เวลา 09.30 – 12.00 น. ณ บ้านประธานกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้เข้าร่วมประชุม 17 คน ประกอบด้วยผู้ประกอบการค้าปลากระพง 15 คน เจ้าหน้าที่โครงการศึกษาพัฒนาระบบคุ้มครองสิทธิฯ 1 คน และ สกว.ภาคใต้ตอนล่าง 1 คน

กระบวนการ เริ่มจาก ชี้แจงวัตถุประสงค์เวที ในการจัดเวทีครั้งนี้ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาเอกสารเชิงหลักการ ที่ได้จัดทำเป็นโครงร่างไว้แล้ว และได้ส่งให้พิจารณาล่วงหน้า เพื่อในวันนี้จะได้ช่วยเสนอความคิดเห็นก่อนที่จะเสนอให้ สกว. สำนักงานภาค พิจารณาต่อไป

อธิบายความเป็นมาของโครงการสืบเนื่องจากการประชุมโครงการวิจัยชุดชายแดนไทย – มาเลเซีย เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2546 และมีการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง ในการศึกษาการค้าชายแดน โดยมีกรณีการค้าปลากระพงไปประเทศมาเลเซียเป็นกรณีศึกษา และได้เล่าให้อัครราชทูตที่ปรึกษาพาณิชย์ประจำกรุงกัวลาลัมเปอร์ ได้รับทราบ ซึ่งท่านสนใจและยินดีที่จะเป็นที่ปรึกษา และแลกเปลี่ยนข้อมูลจากฝั่งมาเลเซียเพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มการเพาะเลี้ยงปลากระพงมากขึ้น

การดำเนินโครงการมีโจทย์วิจัยมุ่งเน้นถึงการถอดประสบการณ์การค้าชายแดนเป็นหลัก มีการเก็บข้อมูลในทุกๆ ขั้นตอน จากระเบียบพิธีการที่ยุ่งยาก ปัญหาที่ผู้ประกอบการปลากระพงกำลังประสบ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่น้อยคนจะรู้ จึงเห็นควรที่จะถอดองค์ความรู้อันมีค่านี้ไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งเป็นที่มาของการจัดทำโครงการนี้

จากนั้นได้เปิดโอกาสให้อภิปรายและระดมความคิดเห็น ซึ่งที่ประชุมเห็นด้วยที่จะทำการถอดประสบการณ์การค้าปลากระพงจากไทยไปมาเลเซีย แต่อยากให้เพิ่มในการศึกษาปัญหาภายในของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงด้วยตนเอง ดังนี้

ด้านการผลิต (การเลี้ยง)

เมื่อก่อนที่ส่งปลากระพงไปมาเลเซียจะส่งเป็นปลาเนื้อ (ปลาที่ได้ขนาดสำหรับบริโภค) ทั้งแช่น้ำแข็งและส่งไปเป็นๆ แต่ระยะหลังมานี้ มีแนวโน้มส่งเป็นลูกพันธุ์มากขึ้น โดยลูกพันธุ์นี้จะเพาะที่หนองแรตเป็นส่วนใหญ่ มีบางรายไปรับจากสตูลเนื่องจากมีราคาถูกแต่คุณภาพไม่ดี ไม่มีการคัดขนาด นำมาพักในบ่อแล้วมีอัตราการตายเกือบครึ่ง เพราะสตูลจะใช้น้ำในการเลี้ยงปลากระพงที่เค็มมาก อยู่ในระดับที่ 30 ปลาจึงปรับตัวไม่ได้กับน้ำที่หนองแรตใช้ ซึ่งอยู่ในระหว่าง 10 – 15 ไม่เกิน 20 และเป็นความเค็มที่เหมาะสมกับปลากระพงที่ชอบน้ำกร่อยใกล้เคียงกับความเค็มธรรมชาติ ณ ปากอ่าวแม่น้ำค้อกับเขตทะเล ไม่ใช่มากลางทะเล ทำให้ปลากระพงโตได้ดีกว่า

ปัญหาการเลี้ยงปลากระพงอีกประการคือปลาเหยื่อ (ปลาดุกเล็กๆ ที่ใช้เป็นอาหารให้ปลากระพง) ซึ่งราคาจะสูงต่ำไม่เท่ากัน คำนวณต้นทุนการเลี้ยงลำบาก ผันแปรไปตามเดือนขึ้นเดือนหงาย ช่วงเดือนแรม ชาวประมงจะหาปลาได้เยอะกว่าเดือนหงาย แต่ในภาพรวมแล้ว ราคาปลาเหยื่อก็ยังอยู่ในระดับที่สูง

ด้านการตลาด

เวลาปลาแล่นตลาดก็ไม่มีระบบการเก็บรักษา รัฐบาลไม่ได้รับรองราคาปลากระพง แต่รับรองราคากุ้ง ยางพารา ราคาอาหารแพง ที่จังหวัดจะเข้เกรตตายเป็นล้าน

ด้านการส่งออก

หัวหน้าใหญ่ของประมงมาเลเซีย(นายเจีรือเซ็ง) เป็นนายหน้าชะเอง กดราคาเรา ไปขายชาวบ้านที่มาเลเซียแพง การที่ชาวบ้านจะไปส่งปลากระพงถึงผู้รับซื้อนั้น มีปัญหาเยอะ ถ้าปลาตาย ไม่จ่าย ถ้าส่งประมงมาเลเซียมีโควต้า ถ้าไม่ครบก็ไม่จ่าย ปัญหาการจ่ายเป็นงวด ทำให้ไม่ได้เงินไปหมุนเวียน ส่งปลาต้นทุน 1 ล้านบาทกำไรประมาณ 200,000 บาท ต้องแก้ปัญหาด้านการส่ง เกรตติดการส่งปลา การคัดปลาให้ได้ขนาด จำนวนครบ

ทางมาเลเซียตรวจโรคที่ด่าน มีอำนาจมืด ไม่สามารถผ่านได้ หากไม่จ่ายสินบน ได้ไปประชุมที่สำนักงาน ประมงจังหวัดสงขลา ก็ได้เรียนรู้ว่าถ้าทำตรวจสอบปลากะพงตามขั้นตอนที่ถูกต้องก่อนส่งออก ปลากะพงไม่ผ่าน ต้องให้ค่านายหน้า (สินบน) เพื่อให้ได้ใบประกันโรค (Safety) ประมงมาเลเซียมีปัญหา (ต้องให้สินบน) กรมประมงจะดูอาหารปลา ดูประวัติของคนเลี้ยง ดูวิธีการเลี้ยง ถ้าเป็นไปไม่ได้ น่าจะมีการจดทะเบียน มีหลักฐานว่าเป็นอาหารปลอดภัย เป็นเครื่องหมายที่ยอมรับกันทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งไทยและมาเลเซีย

แนวทางการแก้ปัญหา

สร้างกลุ่มเครือข่าย น่าจะมีการประกัน มีผู้ประกอบการ มีคนเลี้ยง พืชค้า จดทะเบียนให้หมด แก้ปัญหา การโกง มีการค้าประกัน ให้มีหลักฐานรับรอง เพราะตอนนี้ทำด้วยใจ ไว้วางใจกันอย่างเดียว ไม่มีหลักฐานอะไร มารับรอง ต่อไปกลุ่มต้องสามารถตั้งสหกรณ์ได้ ให้กลุ่มพัฒนาการเลี้ยงทั้งกระบวนการ ให้ถูกหลัก มีวัตถุดิบ มาทำอาหารปลากันเอง แก้ปัญหาปลาเหยื่อที่แพง ลดต้นทุนด้านอาหาร

ที่ประชุมได้นัดหมายเพื่อมาพิจารณาโครงการอีกครั้ง วันที่ 25 สิงหาคม 2547

วันที่ 25 สิงหาคม 2547 เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ บ้านประชาชนชมรมผู้เลี้ยงปลากะพง ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วมคือ ผู้ประกอบการเลี้ยงปลากะพง ผู้ค้าส่งปลากะพงข้ามแดน เจ้าหน้าที่ โครงการศึกษาพัฒนาระบบคุ้มครองสิทธิ สกว.ภาคใต้ตอนล่าง

บททวนการประชุมครั้งที่แล้ว เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2547 มีความเห็นว่า นอกจากจะถอดประสบการณ์ การเลี้ยง การส่งออกปลากะพงแล้ว ที่ประชุมยังได้แนะนำว่าควรจะศึกษาปัญหาภายในกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงด้วย จึงได้เพิ่มในกิจกรรมระหว่างถอดประสบการณ์ก็ค้นหาปัญหาให้ชัดเจน เมื่อดำเนินโครงการไปแล้ว ก็สามารถ ท้าวจัยต่อ เจาะลึกในปัญหาที่พบได้

อธิบายเอกสารเชิงหลักการ กิจกรรมในโครงการจะประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมทีมวิจัย บริหาร จัดการกันเอง โดยมีพี่เลี้ยงหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นมาช่วย ตลอดจนเทคนิควิธีการทำงานต่างๆ เช่น การบันทึก การเป็นวิทยากรกระบวนการ การเก็บหลักฐานการเงิน การจัดทำบัญชี ฯลฯ

จากนั้นก็เริ่มรู้จักตัวเองด้วยการสำรวจดูว่าในตำบลหนองแรดมีผู้ประกอบการอยู่ที่ราย เลี้ยงปลากะพง อยู่เท่าไร ขายให้ใคร จำนวนเท่าไร มีกำไรหรือขาดทุน ซึ่งที่ประชุมเห็นด้วย โดยอาจให้ผู้เลี้ยงแต่ละรายมีสมุด บันทึกรายส่วนตัวที่จะจดบันทึกเองอย่างต่อเนื่อง มีผู้ประสานงานมาคอยเก็บข้อมูลสรุปในทุกๆ เดือน จะทำให้เห็น เปรียบเทียบได้

กิจกรรมถัดมาคือการจัดทำแผนที่การเพาะเลี้ยง ทำให้รู้ว่าใครอยู่ที่ไหน ไปมาหาสู่สร้างความสัมพันธ์ กันมากขึ้น เป็นสื่อที่ใช้อธิบายผู้สนใจมาศึกษาสภาพแวดล้อมการเลี้ยงปลากะพงที่เหมาะสมได้

หลังจากสำรวจ ทำแผนที่ รู้จักกันมากขึ้นแล้ว ก็เชิญชวนมาเรียนรู้ประสบการณ์ด้านต่างๆ ตั้งแต่การเลี้ยง การค้าขาย ระเบียบพิธีการส่งออก ซึ่งที่ประชุมเห็นว่าเหมาะสมแล้วที่ให้คุณสันติ สมานะ เป็นหัวหน้าโครงการ เนื่องจากเป็นผู้บุกเบิกคนแรก และผู้ประกอบการรายใหม่ก็ทำตามอย่าง ด้วยความมีประสบการณ์สูง ทำให้ข้อมูล ความรู้ที่ได้จะเป็นของจริง

เปิดโอกาสซักถาม แสดงความเห็น กิจกรรมสำคัญอีกช่วงคือการถ่ายทำขั้นตอนการเลี้ยง การค้า การส่งออกจากไทยไปมาเลเซีย ที่ประชุมได้เล่าว่าตอนนี้คนมาเลเซียมาหาข้อมูลการเลี้ยงปลากะพงที่หนองแรด แต่เราไม่มีความเคลื่อนไหวของมาเลเซียเลย ถ้าเป็นไปได้อาจจะหาโอกาสไปดูว่ามาเลเซียเขาทำอะไรไปถึงไหน อนาคตถ้ามาเลเซียเลี้ยงปลากะพงได้เองจะเกิดอะไรขึ้น เป็นโอกาสดีที่อัครราชทูตที่ปรึกษาพาณิชย์ประจำ กรุงกัวลาลัมเปอร์เป็นที่ปรึกษา ถ้าประสานงานกันได้ทั้งสองฝั่งจะเป็นประโยชน์ ที่ประชุมถามว่าจะหากล่องวิถีโอ จากไหนมาใช้ ซึ่งได้ชี้แจงว่ามีอยู่แล้ว เพียงชื่อมันวิดิโอมาเท่านั้น และได้ตั้งงบประมาณเอาไว้แล้ว

การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงให้เกิดความเข้มแข็งก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าแม่รับซื้อปลากะพงมาก การค้าขายก็ไว้อีกกัน ไม่มีหลักประกัน ถ้าได้คำแนะนำในการบริหารจัดการกลุ่มไปด้วยก็น่าจะดี โดยที่ประชุมได้เสนอคุณแวดาโอ๊ะ เจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกลุ่มมาด้วยดีตลอด มาเป็นที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งเห็นด้วย เนื่องจากผลงานจากการไปช่วยกลุ่มกะปิเยาะห์ พบว่ามีทักษะการทำงานร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี

กำหนดบทบาทหน้าที่ในการวิจัยและผู้เปิดบัญชีโครงการ หลังจากได้ขออนุมัติเรื่องโครงการวิจัยแล้ว ได้มีการกำหนดบทบาทในทีมวิจัยทั้ง 14 คนว่าใครควรทำหน้าที่อะไรบ้าง ซึ่งผลการประชุมก็สรุปได้ว่า

1. นายสันติ สมาชิก ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี หัวหน้าโครงการ
2. นายมาหะมอด ปอไซ ลันจา ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตวาจา ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เลขานุการ
3. นายหามะ สมาชิก ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตวาจา ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
4. นายอดิษฐ์ สาหะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตตาบละ ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เลขานุการ
5. นายอิบรอฮิม คารัง ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือบงายอ ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี การเงิน
6. นายวามิง สามะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือบงายอ ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
7. นายสุमित ตูแวลล ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเงาะ ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี การเงิน
8. นายสมจิต ตูแวลล ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตบือเงาะ ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ประสานงาน
9. นายอาแว สะมาแล ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตกือบงายอ ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ประสานงาน
10. นายกูติง ตูแวลล ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินชัย ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ประสานงาน
11. นายรอมลี สมาชิก ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมดินชัย ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
12. นายรอเซ ลันจา ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตท่าด่าน ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ทีมวิจัย
13. นายหามะ แวสามะ ผู้เลี้ยงปลากะพงเขตแหลมมลายู ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ประสานงาน
14. น.ส.ซูฮายนงศ์ สมาชิก เจ้าหน้าที่โครงการศึกษาพัฒนาระบบกลุ่มครองสิทธิ์ เลขานุการ

ผู้เปิดบัญชี 3 คนหลังจากโครงการอนุมัติคือ นายสันติ สมาชิก นายสุमित ตูแวลล และ นายสมจิต ตูแวลล การเบิกจ่ายต้องมีลายเซ็น 2 ใน 3 โดยหนึ่งในนั้นต้องเป็นหัวหน้าโครงการ

นัดหมายครั้งต่อไป วันที่ 8 กันยายน 2547 เวลา 14.00 น. จะเป็นการหารือเพื่อจัดงานวันปลากะพงซึ่งเป็นงานใหญ่ของอำเภอยะหริ่งทุก ๆ ปี ในปีนี้จะจัด 3 วัน ระหว่างวันที่ 15 - 17 กันยายน 2547 สามารถเป็นเวทีเตรียมความพร้อมและอาจจะเมตตาทำการทำงานของกลุ่มได้เลย

เตรียมความพร้อมทีมวิจัย

วันที่ 2 ธันวาคม 2547 เวลา 10.30 - 12.00 น. ณ ห้องประชุมมัสยิดดารุลนาอิม ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้เข้าร่วม 10 คนประกอบด้วย ทีมวิจัย 9 คน สกว.ภาคใต้ตอนล่าง 1 คน

อธิบายบทบาททีมวิจัย ขณะนี้โครงการได้รับการอนุมัติแล้ว งบประมาณโอนเข้าบัญชีไปแล้ว สัญญาโครงการให้หัวหน้าโครงการวิจัยดำเนินงานแจกทีมวิจัยและที่ปรึกษาทุกคน และการบริหารจัดการโครงการ จำเป็นต้องมีคนทำหน้าที่ต่าง ๆ คือ

1. ผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ติดต่อคนให้มาเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งในช่วงของการกำหนดทีมวิจัยได้เลือกให้กระจายในพื้นที่ไว้แล้ว เพื่อความสะดวกในการประสานเชิญ รวมทั้งการติดต่อกับหน่วยงานและบุคคลภายนอกสำหรับมาร่วมกิจกรรมที่โครงการวิจัยได้จัด

2. ผู้นำในการชวนคิด ชวนคุย ลักษณะของการทำงานวิจัย เครื่องมือที่ใช้บ่อยๆ คือการจัดเวที ทำอย่างไรให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ บทบาทของคนนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญ

3. ผู้บันทึกลงกระตาดชาวิท การพูดคุยในเวที ทำอย่างไรให้ความคิดเห็นได้ถูกสรุปให้ผู้เข้าร่วมได้มองด้วยกัน ตรวจสอบดูว่าสิ่งที่ได้พูดไปนั้น ได้บันทึกไว้อย่างครบถ้วนหรือไม่ เขียนสรุปได้ตรงอย่างที่พูดไปหรือไม่ หรือพูดอีกอย่าง ไปเขียนอีกอย่าง

4. ผู้บันทึกละเอียด จัดบันทึกทุกคำพูดที่แต่ละคนแสดงความคิดเห็น เพราะท้ายที่สุด จะต้องทำเป็นรายงานการวิจัย ทั้งรายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือการได้บททวนบ่อย ๆ ทำให้การพูดคุย หรือการทำงานเดินไปข้างหน้า ไม่ต้องพูดซ้ำในเรื่องเดิมๆ ที่มีข้อยุติแล้ว ตลอดจนได้ข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้อีกด้วย

5. เจ้าหน้าที่การเงิน การใช้จ่ายงบประมาณ ทีมวิจัยมีสิทธิที่จะใช้ได้ทุกคน และการเงินจะคอยทำหน้าที่ตรวจสอบว่าหลักฐานการเงินนั้นถูกต้องหรือไม่ ใช้จ่ายผิดประเภทหรือไม่

6. เจ้าหน้าที่บัญชี การใช้จ่ายงบประมาณ ควรจะต้องมีการรายงานให้ทีมวิจัยรับทราบอย่างโปร่งใส ฉะนั้น เวลาที่มีการประชุมทีมวิจัยอย่างน้อยในแต่ละเดือน ควรมีการรายงานการใช้งบประมาณของโครงการให้รับทราบว่าใช้ไปเท่าใด เหลืออยู่เท่าใด กิจกรรมไหนที่ไม่ได้ใช้แต่มีบางกิจกรรมใช้เกินจะเกลี้ยงงบประมาณมาใช้อย่างไร ใช้ไปแล้วเพียงพอหรือไม่ จะต้องขอเพิ่มหรือเปล่า เจ้าหน้าที่บัญชีจะคอยตรวจสอบและรายงานผลให้ทราบเป็นระยะ

อธิบายการใช้แบบฟอร์มหลักฐานการเงินเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญ และมักมีการใช้สลับกันมาตลอด จึงต้องมีการอธิบายให้เกิดความเข้าใจเพื่อที่จะไม่มีปัญหาในตอนท้าย

1. ใบเสร็จรับเงิน กรณีที่ไปซื้อของจากร้านที่สามารถออกใบเสร็จได้ ควรที่ตรวจสอบว่ามียอดประกอบของใบเสร็จครบถ้วนหรือไม่ ซึ่งต้องมีชื่อร้าน ที่อยู่ของร้าน เลขที่ผู้เสียภาษี มีช่องให้กรอกชื่อ ที่อยู่ของผู้ซื้อ และลงวันที่ให้ชัดเจน

2. ใบสำคัญแทนใบเสร็จ ใช้กับบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ทีมวิจัย เช่น กรณีที่เชิญคนภายนอกเข้าร่วมประชุมและต้องจ่ายเป็นค่าตอบแทน ค่าเดินทาง ก็ให้กรอกชื่อ ที่อยู่ เลขที่บัตรประชาชนให้ครบถ้วน ยกเว้นกรณีผู้ที่เชิญมาเป็นวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ อาจไม่จำเป็นต้องกรอกเลขที่บัตรประชาชนก็ได้ หรือกรณีที่สั่งอาหารจากร้าน โดยที่ร้านไม่มีใบเสร็จ ก็ให้เจ้าของร้านกรอกรายละเอียดให้ครบถ้วน และถ้ามีการจ่ายมากกว่า 1,000 บาท ให้ถ่ายสำเนาบัตรประชาชนพร้อมเซ็นชื่อรับรองสำเนาถูกต้องแนบมาด้วย

3. ใบรับรองแทนใบเสร็จ ใช้เฉพาะทีมวิจัยเท่านั้น เป็นการอำนวยความสะดวกระหว่างการทำงาน การซื้อของเล็กๆ น้อยๆ เช่น ถ่ายเอกสารไม่กี่แผ่น ซื้อขนมมาเป็นอาหารว่างไม่กี่สิบบาท ก็ให้ทีมวิจัยเขียนรายละเอียดค่าใช้จ่ายแล้วเซ็นชื่อรับรองตัวเองว่าจ่ายไปจริง

ทั้งหมดที่กล่าวไปนั้น ให้ระบุรายละเอียดว่าใช้จ่ายไปในกรณีใด เช่น เพื่อจัดประชุมทีมวิจัย จัดเมื่อใด จัดที่ไหน

การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นขั้นพื้นฐานคือกระตาดชาวิท ปากกาเคมี กระตาดชาวิท สำหรับการจัดประชุม นอกจากนี้ก็จะมีเพิ่มสำหรับเก็บเอกสารชนิดต่างๆ เช่น เก็บสรุปการประชุม หนังสือเข้า หนังสือออก ข้อมูลหรือภาพต่างๆ ควรซื้อสมุดบันทึกแจกให้ทีมวิจัยทุกคน เพราะการทำงานวิจัย ความสำคัญอยู่ที่ฝึกให้รู้จักบันทึก แล้วนำข้อมูลที่บันทึกไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่แตกต่างจากโครงการอื่นๆ คือ โครงการนี้จะมีการถ่ายวิดีโอเทปเก็บไว้ในขั้นตอนสำคัญๆ โดยเฉพาะการจัดส่งปลากระพงจากไทยไปมาเลเซีย จึงได้ตั้งค่าใช้จ่ายเป็นมัดวีดีโอไว้ ส่วนวัสดุที่จะซื้อมาใช้ได้จะมีมัดเทปบันทึกเสียงไว้บันทึกเวทีสำคัญๆ ฟิล์มถ่ายภาพ

โครงการวิจัยชาวบ้าน จะให้เฉพาะวัสดุเท่านั้น ไม่สามารถจัดซื้อครุภัณฑ์ เช่น กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียงได้ แต่โครงการสามารถขอยืมใช้จากหน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่างได้

วางแผนการจัดกิจกรรมที่คิดว่าควรจะต้องมีการจัดเวทีเพื่อเปิดตัวโครงการวิจัยให้ชุมชนรับทราบ เพื่อให้ได้ความร่วมมือที่จะจัดเก็บข้อมูลผู้เลี้ยงปลากระพงในตำบลหนองแรด โดยกำหนดให้เป็นวันที่ 15 ธันวาคม 2547 เวลา 09.00 – 12.00 น. จัดที่สถานีนามัยตำบลหนองแรด โดยให้ทีมวิจัยทั้ง 15 คนไปเชิญผู้เลี้ยงปลากระพงในเขตที่ตัวเองอยู่มาอีก 3 คน เชิญผู้ร่วมรวมคือ สหกรณ์จังหวัดปัตตานี , อ.สุกรี ทยีสานแม จาก มอ.ปัตตานี , ทีมวิจัยโครงการรวมกลุ่มกะปิเยาะห์

การจัดการคือสามารถสนับสนุนเป็นค่าเดินทางได้ เลี้ยงอาหารว่าง และอาหารกลางวัน จัดทำเอกสารแจกให้ผู้เข้าร่วมประชุม ส่วนรายละเอียดการจัดเวที จะหารือในคืนวันที่ 12 ธันวาคม 2547 นี้อีกครั้ง

เปิดตัวโครงการวิจัยกับชาวบ้านในชุมชน

วันที่ 15 ธันวาคม 2547 ณ อาคารที่ทำการอนามัย ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นวันที่ทีมวิจัยจะเปิดตัวกับผู้เลี้ยงปลากระพงในตำบลหนองแรด เพื่อให้ทราบถึงโครงการวิจัยท้องถิ่นนั้นมาอย่างไร จะศึกษาอะไร ทำแล้วได้ประโยชน์อย่างไร รวมไปถึงการขอความร่วมมือในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการทำวิจัยด้วย โดยเวทีนี้ใช้เวลาครึ่งวัน คือ 09.00 น. – 12.00 น. มีลำดับของเวทีคือ กล่าวเปิดการประชุม กล่าวต้อนรับ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ซึ่งแจ้งแนวทางทำงานของโครงการ แนะนำตัว เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำงานและงานวิจัยของ “กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ตำบลกะมิยอ เรียนรู้ร่วมกับฝ่ายวิชาการ ระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อโครงการ ก่อนที่จะสรุปเวทีและนัดหมายในครั้งต่อไป

เรียนรู้ร่วมกับฝ่ายวิชาการหน่วยงานราชการ หน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอยะหริ่ง

คุณนิกร (พัฒนาการอำเภอยะหริ่ง) ให้ความรู้กระบวนการรวมกลุ่ม ตั้งแต่ความหมายของกลุ่มว่าต้องมีสมาชิกจำนวน 2 คนขึ้นไป มีคณะทำงาน คณะกรรมการ “การบริหารจัดการ” สมาชิกกลุ่มที่จะก่อตั้ง อาจมีทุน (เงิน, สิ่งของ, ทักษะอื่น ๆ) กลุ่มต้องมีการศึกษา (ศึกษาตลาด, ศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง) มีคุณธรรม ต้องมีความเสียสละ ต้องมีความยุติธรรม ต้องมีความโปร่งใส รับผิดชอบ และต้องให้ออกาส และที่สำคัญคือต้องมีความไว้วางใจกัน

การบริหารจัดการกลุ่ม ที่จะขาดไม่ได้คือการบริหารงานคน คือ ใช้คนให้เหมาะกับงาน การบริหารจัดการอุปกรณ์ต่าง ๆ ศึกษาตลาด มีช่องทางที่สามารถทำได้คือ OTOP หรือ ตลาดภายในประเทศ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาจมีกิจกรรมการดูงาน หรือ การพัฒนาสินค้าร่วมกับฝ่ายวิชาการ การทำงานอย่างต่อเนื่อง มีการขยายเครือข่ายสมาชิก ที่สำคัญที่สุดของการบริหารงาน คือ “ต้องมีคุณธรรม”

ประสบการณ์ “กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์” โดย นายสะมาแอ เจ๊ะมะ ประธานกลุ่มฯ

คุณสะมาแอ เล่าประสบการณ์ว่า “กลุ่มกะปิเยาะห์ได้มีการเริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี 2540 ช่วงแรกผมได้ทำกะปิเยาะห์คนเดียวโดยเป็นลูกจ้างก่อนมีรายได้ 200-300 บาทต่อวัน และต่อมาได้จ้างลูกจ้างมาทำกะปิเยาะห์อีก 5 คน โดยให้ค่าจ้างวันละ 200 บาท และผมได้รายได้อีก 200 บาท โดยมีฐานความคิดที่ว่า ถ้าผมไม่ได้ทำกะปิเยาะห์เพราะบางวันผมไม่ว่าง ผมก็ยังมีรายได้อยู่ และในปัจจุบันผมมีลูกจ้าง 40 คน โดยให้ช่วยๆ กันทำ และได้ทำต่อมาเรื่อยๆ ราคากะปิเยาะห์ก็เกิดถูกลง ก็เพราะมีคนผลิตมากและมีการแข่งขันสูง เมื่อใดที่มีพ่อค้าคนกลางมาต่อรองราคา ก็จะทำให้ราคาของกะปิเยาะห์ถูกลง การขายกะปิเยาะห์มีช่วงที่ขายได้คือช่วงที่ทำฮัจญ์ ที่เมืองมักกะฮ์ ถ้าไม่ใช่ช่วงที่ทำฮัจญ์ ชาวบ้านไม่มีรายได้ ทำให้พ่อค้าคนกลางมาซื้อในราคาที่ถูกลง และต่อมาได้มีหน่วยงานจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ที่มีชื่อหน่วยงานว่า สกว. หรือชื่อเต็มว่า สำนักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง โดยตั้งอยู่ อาคาร 2 มอ.ปัตตานี ได้มาให้ข้อเสนอแนะว่ามาร่วมทำวิจัยไหม เราก็เลยได้มาทำวิจัย ร่วมกับ

สกว. ในช่วงแรกเรามีสมาชิกเพียง 4 คน และในการวิจัย ในช่วงแรกได้มีขั้นตอนการวิจัยคือ หาข้อมูลเบื้องต้นก่อน หาข้อมูลการส่งออก โดยมีการเช็คจากตู้คอนเทนเนอร์ โดยมีคนทำงานทั้งหมด 13 คน โดยเช็คจากรถที่จะจำหน่ายที่เมืองมัทกะ และต่อมาเราต้องการที่ทำการรวมกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ โดยมีสมาชิกทั้งหมด 115 คน โดยเรามาช่วยปรึกษาหารือกัน และคิดว่าต่อไปเราจะทำอะไรต่อ ซึ่งเราก็ได้ร่างกฎระเบียบหรือข้อตกลงร่วม พร้อมกับ การให้ชาวบ้านเลือกกรรมการบริหาร โดยเชิญผู้มีประสบการณ์มาร่วมคิดกับเราด้วย และได้มีการเสนอให้สมาชิก ทราบและให้ข้อเสนอแนะโดยให้ทุกคนเห็นพร้อมเพียงกัน

ในการเลือกคณะกรรมการเราได้คิดมามีจำนวน 15 คน มีการเลือกประธานและได้คัดเลือกฝ่ายต่างๆ โดยจากฐานประสบการณ์ความรู้ความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละคน คณะกรรมการนั้นได้มาร่วมกันคิด และเสนอกิจกรรมต่างๆ เช่น ได้มีการเสนอให้มีการลดต้นทุนการผลิต เราได้มีการแก้ปัญหาโดยเปิดร้านเพื่อที่จะ จำหน่ายวัตถุดิบ โดยมีการลงทุน จำนวนเงิน 500,000 บาท โดยมีการกำหนดทุน (ของสมาชิก) และได้ทำแผน ธุรกิจโดย คัดจากวัตถุดิบ จากรายได้ และกำไร แล้วเสนอให้สมาชิกทราบเพื่อขอคำแนะนำ เราได้มีการเปิดรับหุ้น โดย "ใครมีทุนมากให้มาก ใครมีทุนน้อยให้น้อย" โดยคิดหุ้นละ 100 บาท และใน 8 เดือนแรก เราได้มีการลงทุน ในครั้งแรกจำนวน 700,000 หุ้น มีกำไร 200,000 บาท โดยเปิดในวันที่ 1 เมษายน 2547 มีนายอำเภอเมือง ปิดตานี้เป็นประธาน

เราจะมีการรวมกลุ่มต้องทำอย่างไรที่จะไม่ให้ผลผลิตในมือของชาวบ้านราคาถูกต่ำ เราได้คิดและได้ประชุม กับคณะกรรมการว่าจะลองส่งออกเองโดยไม่ผ่านคนกลาง ขั้นแรกเราสำรวจตู้คอนเทนเนอร์ที่จะส่งไปมัทกะ และ สืบประวัติบริษัทที่จะส่งออกว่าไว้ใจได้ ก่อนติดต่อให้จัดส่ง พอในช่วงที่พ่อค้าคนกลางมา ก็จะไม่มีของในมือชาวบ้าน เนื่องจากสินค้ามาส่งที่กลุ่มแล้ว ทำให้พ่อค้าคนกลางจำเป็นต้องซื้อกะปิเยาะห์ในราคาที่สูงขึ้น เลยทำให้ชาวบ้าน มีรายได้เพิ่มขึ้น

ถ้าสมาชิกสามารถที่จะจำหน่ายได้เองก็จะได้ในราคาที่สูงขึ้น อย่างเช่นจากเดิมที่มีการจำหน่ายในประเทศ มาเลเซียในราคา 300 บาทต่อ 20 ใบ ตอนนี้ได้มีการขึ้นราคาเป็น 340 บาท ถ้าเป็นกะปิเยาะห์เกรดเอ เดิมจำหน่าย ในราคา 500 บาท ไปขายเองจะได้ในราคา 850 บาท เพิ่มขึ้นได้มาก และได้มีการจัดกิจกรรมกลุ่มโดยกำหนด ยุทธศาสตร์จังหวัด ซึ่งได้ตำบลละ 5 ล้าน กลุ่มกะปิเยาะห์ได้งบประมาณมา 2 ใน 7 คือ 1,400,000 บาท เราได้มีการซื้อวัตถุดิบเข้าร้านและซื้อรถยนต์เพื่อทำการขนส่งได้ 1 คัน"

เรียนรู้ร่วมกับฝ่ายวิชาการ จาก สทภกรณจังหวัดปัตตานี

คุณแวตอปลา คาโอ๊ะ ได้ให้ความรู้ว่า "การมีส่วนร่วมของกลุ่ม อย่างแรกคือทำให้ว่าง เปิดใจ ให้ทุกคน มาคิดที่จะแก้ปัญหาของหมู่บ้านก่อน เห็นคุณค่าของงบประมาณ กรรมการต้องมีความเสียสละอย่างแท้จริง"

คุณแวตาดาโอ๊ะ แวตอเลาะ กล่าวเสริมว่า "ให้พัฒนาตัวเราให้ดีกว่าก่อน ทำงานให้มีความโปร่งใส"

เรียนรู้ร่วมและชี้แจงการทำงานของงานวิจัย

คุณวิรัช เอี่ยมปลัด ผู้ประสานงานโครงการวิจัยชุดชายแดนไทย – มาเลเซีย อธิบายโครงการวิจัยว่า "การทำงาน วิจัยโครงการนี้ มีรายละเอียดของโครงการ คือ หาข้อมูลการเพาะเลี้ยง ปัญหาของการเลี้ยงปลากะพง ไม่ว่าจะเป็น อาหารที่ใช้เลี้ยงปลากะพง ขั้นตอนการเลี้ยงปลากะพง ข้อมูลเหล่านี้จะทำให้เรารู้จักตัวเอง ก่อนที่จะเริ่มคิดหรือตัดสินใจอย่างอื่น งานวิจัยท้องถิ่น จึงเป็นการเน้นพัฒนาคนให้คิดอย่างเป็นระบบ ด้วยข้อมูลที่จัดระเบียบ

หากดูในแผนงบประมาณแล้ว โครงการนี้มีงบประมาณทั้งสิ้น 55,200 บาท แบ่งจ่ายเป็น 2 งวด งวดที่ 1 จำนวนเงิน 33,200 บาท งวดที่ 2 จำนวนเงิน 22,000 บาท สำหรับกิจกรรมที่จะมีขึ้นคือ ทีมวิจัยจะช่วยกันลง สำรวจข้อมูลผู้เลี้ยงปลากะพง จึงขอความร่วมมือล่วงหน้ามาในโอกาสนี้ด้วย"

นัดหมายครั้งต่อไป ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ ระหว่างวันที่ 10 - 12 มกราคม 2548

10 มกราคม 2548 บ้านแหลม , บ้านปือโด, สะพานท่าด่าน

11 มกราคม 2548 ไค้ญี , กุโบฆายอ, กือฆา

12 มกราคม 2548 ปือเจาะ , วาจา

ปิดเวที โดยโต๊ะอิหม่ามบ้านปือโด ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

เก็บข้อมูลผู้เลี้ยงปลากะพงในพื้นที่ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

วันที่ 10 - 11 มกราคม 2548 ณ หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย ผู้เลี้ยงปลากะพง และ สกว.ภาคใต้ตอนล่าง

ผลการเก็บข้อมูล กระบวนการในการเก็บข้อมูล จะใช้ช่วงเวลาที่ผู้เลี้ยงปลากะพงลงไปให้อาหารปลาในบ่อ ในกระชัง หรือจัดการกับบ่อเลี้ยงปลากะพง นั้นๆ ชักถามแล้วกรอกข้อมูลลงในแบบสำรวจ ข้อมูลที่ได้ทำให้ทราบว่า มีผู้เลี้ยงปลากะพง 79 ราย ชื่อเหยื่อ (ปลาตัวเล็กๆ ที่นำมาเลี้ยงปลากะพง) ถึงวันละ 3,507 กิโลกรัม มีบ่อเลี้ยงปลาทั้งสิ้น 348 บ่อ กระชังเลี้ยงปลากะพง 196 กระชัง มีผลผลิตเป็นปลากะพงขนาดต่างๆ รวมทั้งสิ้น 805,710 ตัว มีมูลค่าการลงทุนเป็นพันธุ์ปลา 3,228,530 บาท

หลังจากสรุปข้อมูลแล้ว จะนำเสนอกับชุมชนอีกครั้งในวันที่ 18 ก.พ. 2548

ชี้แจงผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ประกอบการปลากะพง

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2548 ณ อาคารอเนกประสงค์ มัสยิดบ้านปือโด ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย ผู้เลี้ยงปลากะพง สกว.ภาคใต้ตอนล่าง

นำเสนอข้อมูลจากการสำรวจ เช่น มูลค่าการลงทุนในพันธุ์ปลา อาหารปลาที่ใช้ในแต่ละเดือน ปริมาณปลากะพงที่ผลิตได้ทั้งปี จำนวนผู้ประกอบการเลี้ยงปลากะพง ฯลฯ

ที่ประชุมได้เห็นความสำคัญถึงการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง เพื่อที่จะลดต้นทุนการซื้ออาหารเลี้ยงปลากะพง การบริหารจัดการกลุ่มด้านการค้า ฯลฯ ต้องการความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการรวมกลุ่มจากผู้รู้ เช่น กลุ่มกะปิเยาะห์ หรือจากสหกรณ์จังหวัด

คุณสันติ สมาชิก สวป.อดีตสำคัญของกลุ่มผู้ประกอบการปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ปี 2547 ว่า มีผู้เลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรดทั้งสิ้น 79 ราย เป็นชาย 58 ราย เป็นหญิง 21 ราย อายุเฉลี่ยของผู้เลี้ยงปลากะพงอยู่ที่ 41 ปี ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากะพงเฉลี่ย 8 ปี

จำนวนบ่อสำหรับเลี้ยงปลาทั้งหมด 348 บ่อ ขนาดของบ่อที่นิยมมากที่สุด คือ บ่อขนาด 10 X 20 เมตร มีถึง 39 บ่อ รองลงมาคือบ่อขนาด 8 X 15 เมตร มีจำนวน 30 บ่อ กระชังสำหรับเลี้ยงปลาทั้งสิ้น 196 กระชัง มีเพียง 2 ขนาด คือกระชังขนาด 5 X 6 เมตร จำนวน 184 กระชัง และขนาด 5 X 7 จำนวน 12 กระชัง

กำลังการผลิตทั้งตำบลหนองแรดในรอบปี 2547 สามารถผลิตปลาได้ 805,710 ตัว โดยขนาดของปลาที่เลี้ยงมากที่สุดคือปลากะพงขนาด 1-5 นิ้ว มีถึง 244,000 ตัว คิดเป็นร้อยละ 30.28 รองลงมาคือปลากะพงน้ำหนักตัวละ 0.5 - 1 กิโลกรัม จำนวน 215,600 ตัว คิดเป็นร้อยละ 26.76

ตลาดที่รับซื้อปลากะพงโดยมากเป็นตลาดภายในประเทศถึงร้อยละ 90 โดยมากจะส่งเป็นพันธุ์ปลาที่จะนำไปเลี้ยงต่อ ซึ่งส่งที่ ตำบลบางปู และ ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นหลัก มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่ส่งไปยังประเทศมาเลเซีย คือ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกานู

พบว่ามีการใช้เหยื่อสูงถึง 105,220 กิโลกรัม เฉลี่ยวันละ 3,507 กิโลกรัม (ส่วนใหญ่ซื้อเดือนละ 20 ครั้ง) ส่วนการลงทุนด้านพันธุ์ปลามีมูลค่าถึงปีละ 3,228,530 บาท

จากนั้นที่ประชุมจึงได้แลกเปลี่ยนร่วมกับสหกรณ์จังหวัดปัตตานี เพื่อแก้ปัญหาอาหารปลาราคาแพง ว่าควรทำอย่างไร เพราะจากข้อมูลพบว่าการซื้อปลาเหยื่อ มีปริมาณและมูลค่า ดังนี้

ซื้อต่อวัน	3,507 ก.ก. X 8 บาท	= 28,056 บาท
ซื้อต่อเดือน	28,056 X 30	= 841,680 บาท
ซื้อต่อปี	841,680 X 12	= 10,100,160 บาท
พันธุ์ปลากะพง		= 3,228,530 บาท
รวมต้นทุน		= 13,328,690 บาท

ต้นทุน : ตัว 13,328,690/805,710 = 16.54 บาท (โดยเฉลี่ย ต่อ ตัว)

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุม เห็นตรงกันว่าจะจัดตั้งกลุ่ม โดยงบประมาณจัดตั้งกลุ่มจะระดมทุนจากการลงหุ้น มีการรับสมัครสมาชิก โดยคิดค่าธรรมเนียมแรกเข้า 50 บาท ที่เก็บจากสมาชิก เพื่อ ซื้อตู้เก็บของ หรือ แฟ้มต่างๆ สิ่งของที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการ ส่วนมูลค่าหุ้น จะคิดหุ้นละ 100 บาท โดยในแต่ละราย ขอเป็นการภายในว่าให้ช่วยกันอย่างน้อย 5 หุ้น (500 บาท) เพื่อจำหน่ายพันธุ์ปลา ปลาเนื้อ และเหยื่อปลา

ก่อนการจัดตั้งกลุ่ม จะให้มีเวทีชี้แจงการจัดตั้งกลุ่มทั้งตำบล ข้อมูลที่ต้องทำ คือ เลือกคณะกรรมการ กำหนดกติกาข้อบังคับ สร้างระบบการตรวจสอบ เพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้

สำหรับการเชิญ กำหนดกลุ่มเป้าหมายคือผู้ประกอบการเลี้ยงปลากะพง ที่ปรึกษาคือสหกรณ์จังหวัดปัตตานี ทีมงานจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอยะหริ่ง วิทยากรที่จะมาแลกเปลี่ยน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สุทิน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ประชุมได้คุยกับสหกรณ์จังหวัดเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการยืมตู้คอนเทนเนอร์ โดยคุยกับเจ้าแก้มแพปลา แล้วมาตั้งไว้ที่ตำบลหนองแรด ซื้อปลาเหยื่อมาใส่ในตู้คราวละหลายๆ เป็นการลดต้นทุนการผลิตได้อีกทางหนึ่ง

แสวงหาความรู้เรื่องสูตรอาหารปลากะพงเพื่อลดต้นทุนการเพาะเลี้ยง

วันที่ 8 มีนาคม 2548 ณ ศูนย์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรด ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับวิทยากรที่มีความรู้เรื่องอาหาร คือ ดร.วิสุทธิ วีระกุลพิริยะ จากสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ซึ่งจบทางด้านการศึกษาสูตรอาหารเพื่อเลี้ยงสัตว์น้ำจากประเทศญี่ปุ่น ได้เล่าประสบการณ์และผลการทดลองค้นคว้า ให้กับชาวบ้านที่เลี้ยงปลากะพงซึ่งกำลังประสบกับปัญหาอาหารสำหรับเลี้ยงปลาราคาแพง บางฤดูกาลขาดแคลน ปลาต้องอดอาหาร โดยเฉพาะลูกปลาจะขาดอาหารเป็นวันๆ ไม่ได้เนื่องจากล่าไส้ตัน

ดร.วิสุทธิ แนะนำให้กำหนดอาหารปลาเป็น 3 ประเภท

(1) อาหารสดคือปลาเปิดที่เรือประมงขายให้โรงงานปลาป่น ถ้าไม่มีความแน่นอน ควรเข้าห้องเย็นเพื่อการเก็บปลา ควรสับปลาให้มีหลายขนาด เพื่อปลาดตัวที่เล็กกว่าจะมีโอกาสแย่งได้

(2) อาหารกึ่งเปียก กึ่งแห้ง นำปลาเปิดมาผสมกับอาหารผงที่ทำขึ้นเองจากปลาป่น รำข้าว สารที่ช่วยให้เกาะตัว เช่น แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน และน้ำมันตับปลาทะเล เพื่อให้กลิ่นที่ชวนให้ปลาเข้ามากิน

(3) อาหารแห้งใช้ปลาป่นเกรดเอ ผสมกับกากถั่วเหลือง กากข้าวโพด รำข้าว น้ำมันตับปลาทะเล น้ำมันพืช แล้วเข้าเครื่องอัดเม็ด เก็บไว้ได้นานๆ สรุปลแล้ว ชาวบ้านต้องการเรียนรู้การทำอาหารปลาเพื่อทดแทนอาหารสด

ที่มีราคาแพง และขาดแคลนในบางฤดูกาล โดยใช้กลไกของ สหกรณ์ชาวบ้านดำเนินงาน แล้วอาศัยความรู้จากนักวิชาการ

จากความรู้ที่ได้ ทำให้ชาวบ้านสนใจที่จะทดลองสูตรอาหารเพื่อแก้ปัญหาปลาเหี่ยวที่ราคาสูงขึ้น จึงนัดหมายชาวบ้านคุยกันต่อ

วันที่ 10 มีนาคม 2548 ณ อาคารอเนกประสงค์ มัสยิดตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นการนัดหมายเพื่อสรุปจากเวทีพูดคุยสรุปผลการรับฟังวิทยากรบรรยายเรื่องการทำอาหารเลี้ยงปลากระพง เพื่อลดต้นทุนการเพาะเลี้ยง และวางอนาคตของกลุ่มในการหาวิธีลดต้นทุนการผลิต จะเตรียมข้อมูลเพื่อเสนอกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงตำบลหนองแรดในเรื่องสูตรอาหารเลี้ยงปลาต้นทุนต่ำแต่มีคุณภาพสูง การสร้างห้องเย็นแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน

หลังจากเดือนมีนาคม 2548 ทีมวิจัยบางส่วนได้เริ่มทดลองผลิตสูตรอาหารแบบต่างๆ พยายามสร้างเครื่องบดและผสมอาหารกันเอง ในขณะเดียวกัน เริ่มมีปัญหาลาดรับซื้อปลาเนื้อ ที่ไม่มีพ่อค้ามารับซื้อ ทั้งๆ ที่ปลากระพงก็ได้ขนาดพอที่จะขายได้แล้ว ผู้เลี้ยงจึงต้องแบกรับภาระการซื้อปลาเหี่ยวมาเลี้ยง ภายหลังต่อมาเกิดปัญหาปลากระพงในกระชังลอยตายจำนวนมากในช่วงเดือนกรกฎาคม 2548 สาเหตุยังสรุปได้ไม่แน่ชัด อาจเป็นน้ำจืดจากเขื่อนบางลาง จังหวัดยะลาที่ปล่อยน้ำลงมา อาจเป็นน้ำเสียจากกองขยะที่ไหลซึมในช่วงฤดูฝน หรืออาจเป็นกระชังปลาที่ไม่ได้ขัดล้าง ตาข่ายจึงอุดตัน ระบายน้ำไม่ได้

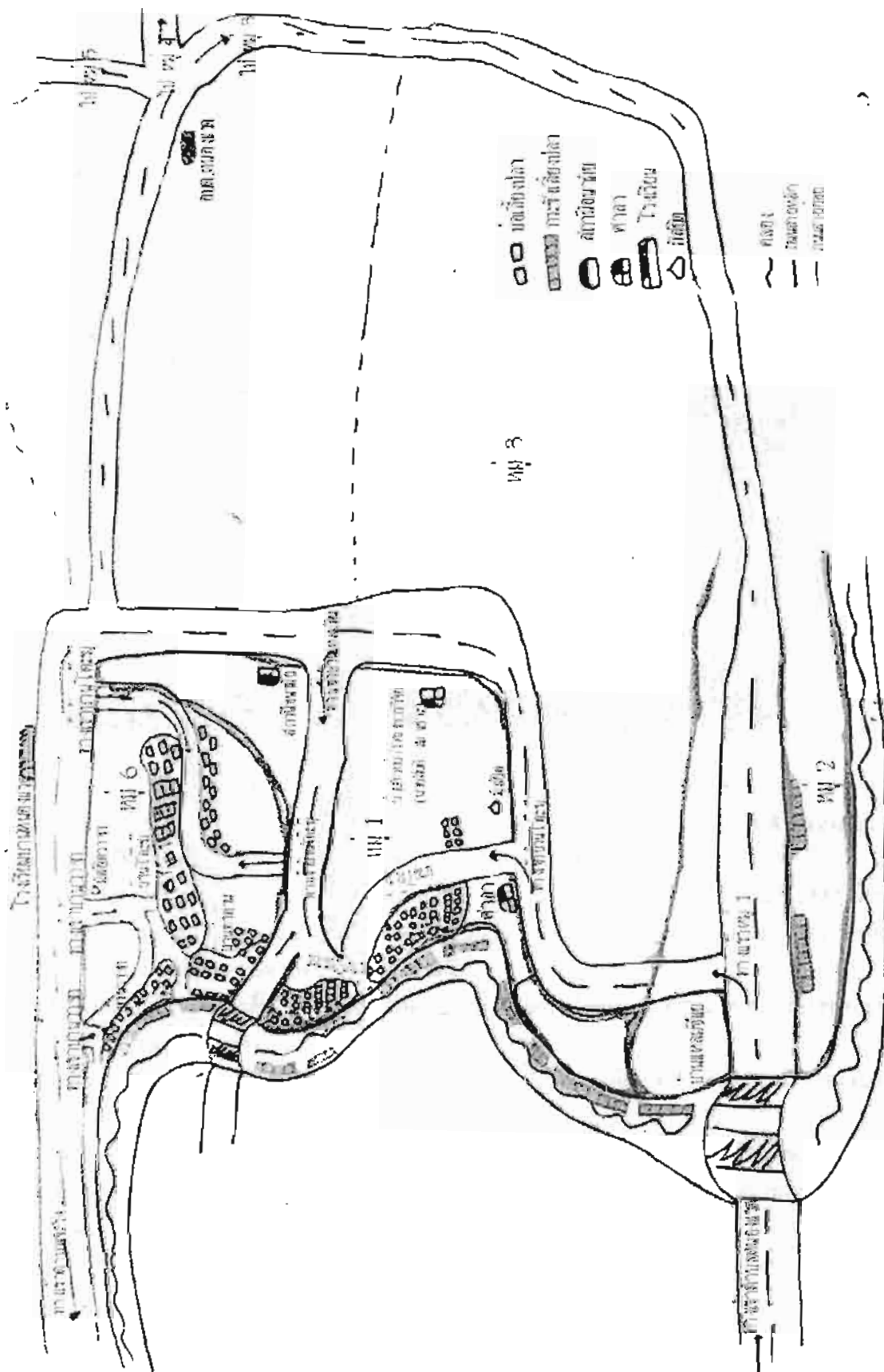
ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านต้องแก้ปัญหาเฉพาะก่อน ส่วนเรื่องงานวิจัยจะหาโอกาสมาพบทวนกันใหม่อีกครั้ง

วันที่ 20 พฤษภาคม 2548 ณ กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงตำบลหนองนาค อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ เพื่อร่วมจัดทำแผนที่การเพาะเลี้ยงปลากระพงร่วมกับชุมชน และผู้สำรวจคาดว่าจะเกิดแผนที่การเพาะเลี้ยงปลากระพงในตำบลหนองนาคและสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้เลี้ยงปลากระพงด้วยกัน โดยมีขั้นตอนการสำรวจ คือ

- จัดประชุมเพื่อทบทวนข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ประกอบการปลากระพง โดยมีวิธีการ
 1. ประสานเชิญผู้ประกอบการและผู้เลี้ยงปลากระพงประชุมในวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด
 2. ดำเนินการประชุมนำเสนอข้อมูลจากการสำรวจให้ช่วยปรับปรุงแก้ไข และวางแนวทางจัดทำแผนที่
 3. สรุปผลการประชุม
- ดำเนินการจัดทำแผนที่
 1. นำข้อมูลที่ได้มาจัดแยกเป็นเขตพื้นที่
 2. สร้างโครงร่างแผนที่ตามเขตการปกครอง
 3. นำข้อมูลมาลงจุดพิกัดในแผนที่
- จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่และปรับปรุงให้สมบูรณ์
 1. ประสานเชิญผู้ประกอบการและผู้เลี้ยงปลากระพงประชุมในวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด
 2. ดำเนินการประชุมปรับปรุงแก้ไข แผนที่
 3. สรุปผลการประชุม

และกำหนดพิกัดของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ซึ่งได้มีการสำรวจโดยทีมวิจัยแต่ละโซนที่กำหนด

แผนที่พิกัดของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2548 ได้จัดเวทีถอดประสบการณ์การผลิต การค้าและการส่งออกปลากะพง ตลอดจนปัญหาที่มักเกิดขึ้น ณ ศาลาอเนกประสงค์มัสยิดบ้านปือโด ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นวันนัดหมายสำคัญที่จะว่าด้วยการพัฒนาการอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้เข้าร่วมเวทีประชุมถอดประสบการณ์การผลิต การค้าและการส่งออกปลากะพง มีผู้เข้าร่วมถึง 22 คนประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (บอ.มอ.) หน่วยประสานงานวิจัยท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง (สกว.) สหกรณ์จังหวัดปัตตานี สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 โต๊ะอิหม่ามบ้านปือโด นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ และกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

นายสันติ สมาชิกสภา ได้เล่าความเป็นมาและขึ้นจังหวัดอุประสงค์ที่ได้จัดเวทีถอดประสบการณ์การผลิต การค้า และการส่งออกปลากะพง ตลอดจนปัญหาที่มักเกิดขึ้น ณ ศาลาอเนกประสงค์มัสยิดบ้านปือโด ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และข้อมูลที่ได้มีการสำรวจไปแล้วในงานระยะที่ 1

ผลจากการสำรวจผู้เลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในรอบปี 2547 พบว่า มีผู้เลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรดทั้งสิ้น 79 ราย เป็นชาย 58 ราย เป็นหญิง 21 ราย อายุเฉลี่ยของผู้เลี้ยงปลากะพงอยู่ที่ 41 ปี ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากะพงเฉลี่ย 8 ปี

กระชังสำหรับเลี้ยงปลาทั้งสิ้น 196 กระชังมีเพียง 2 ขนาด คือกระชังขนาด 5 X 6 เมตร จำนวน 184 กระชัง และขนาด 5 X 7 จำนวน 12 กระชัง

จำนวนบ่อสำหรับเลี้ยงปลามีทั้งสิ้น 348 บ่อ ขนาดของบ่อนี้ยมมากที่สุด คือ บ่อขนาด 10 X 20 เมตร มีถึง 39 บ่อ รองลงมาก็คือบ่อขนาด 8 X 15 เมตร มีจำนวน 30 บ่อ

กำลังการผลิตทั้งตำบลหนองแรดในรอบปี 2547 สามารถผลิตปลาได้ 805,710 ตัว โดยขนาดของปลาที่เลี้ยงมากที่สุดคือปลากะพงขนาด 1-5 นิ้ว มีถึง 244,000 ตัว คิดเป็นร้อยละ 30.28 รองลงมาก็คือปลากะพงน้ำหนักตัวละ 0.5 - 1 กิโลกรัม จำนวน 215,600 ตัว คิดเป็นร้อยละ 26.76

ตลาดที่รับซื้อปลากะพงโดยมากเป็นตลาดภายในประเทศถึงร้อยละ 90 โดยมากจะส่งเป็นพันธุ์ปลาที่จะนำไปเลี้ยงต่อ ซึ่งส่งที่ ตำบลบางปู และ ตำบลยามู อำเภอชะเหริง จังหวัดปัตตานี เป็นหลัก มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่ส่งไปยังประเทศมาเลเซีย คือ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกานู

มีการใช้เหยื่อสูงถึง 105,220 กิโลกรัม เกล็ดวันละ 3,507 กิโลกรัม (ส่วนใหญ่ซื้อเดือนละ 20 ครั้ง) ส่วนการลงทุนด้านพันธุ์ปลามีมูลค่าถึงปีละ 3,228,530 บาท

ซึ่งตอนแรกกลุ่มคิดว่าปัญหาด้านเงินทุนเป็นปัญหาหลัก พอได้มีการสำรวจและได้มีการสรุปข้อมูลแล้ว เรามีการผลิตที่มาก และมีต้นทุนสูง ซึ่งสถาบันการเงินต่าง ๆ พร้อมจะให้เงินกู้กับกลุ่มแต่กลุ่มจะบริหารจัดการอย่างไร สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของแหล่งเงินทุนได้หรือไม่ ก็เลยรู้ปัญหาที่แท้จริงคือกระบวนการรวมกลุ่มของสมาชิกให้มีความเข้มแข็ง เวทีในวันนี้ต้องการประชุมหารือ เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตและการส่งออกปลาของเรา

ซึ่งที่ผ่านมาเรามีการส่งออก แต่มีปัญหาเรื่องการค้าชายแดน เพราะเมื่อเราได้ส่งออกไปแล้ว ช่วงแรกได้เงินมาตามขั้นตอนและรวดเร็ว แต่พอได้มีการส่ง 1-3 ครั้ง พ่อค้าทางมาเลเซีย ก็เริ่มจะไม่จ่ายเงิน เรามาคุยกันเพื่อการแก้ปัญหานี้ ว่าเราจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร ที่ผ่านมามีการประชุมหลาย ๆ ครั้ง และได้ติดตามอยู่เสมอ เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2548 ได้จัดเวทีเวทีประชุมวางแผนการผลิต การค้า และการส่งออกปลากะพง ณ ศาลาอเนกประสงค์มัสยิดบ้านปือโด ตำบลหนองแรต อำเภอชะเหริง จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำชุดความรู้มากำหนดเป็นขั้นตอนในการเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริง และคาดว่าจะได้ขั้นตอนของแผนการผลิต การค้า และการส่งออกปลากะพง ก่อนเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริง โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. บ่อยข้อมูลให้เป็นขั้นตอนการดำเนินการตั้งแต่การผลิตจนถึงการส่งออก
2. ประชุมชี้แจงในการเก็บข้อมูล

ได้นัดหมายกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรต มารับความรู้เรื่องการวางแผนผลิต การค้า และการส่งออกปลากระพง ซึ่งมีระเบียบวิธีการการค้า มีขั้นตอนดังนี้

1. รับรายการสั่งซื้อจากนายหน้า
2. สำรวจขนาดปลากระพง และปริมาณปลากระพงว่ามีพร้อมส่งหรือไม่ หากไม่พอประสานกับผู้เลี้ยงปลากระพงรายอื่นๆ โดยใช้ร้านน้ำชาเป็นเวทีหารือกัน
3. ติดต่อกลับไปยังนายหน้าเพื่อกำหนดวัน และสถานที่จัดส่งปลากระพง
4. กรณีที่ต้องส่งปลากระพงข้ามแดนไปประเทศมาเลเซีย ต้องนำตัวอย่างปลากระพงไปตรวจที่สำนักงานประมงจังหวัดสงขลาเพื่อขอใบรับรองการตรวจโรค
5. ลากปลาในบ่อ คัดขนาดและจำนวนปลากระพงตามรายการสั่งซื้อ
6. นำปลากระพงบรรจุลงถังใส่เครื่องให้ออกซิเจน (กรณีที่ต้องส่งปลากระพงแบบเป็นๆ) หรือ ดองน้ำแข็ง (กรณีปลาเนื้อที่พร้อมประกอบอาหารเพื่อบริโภค)
7. ขนส่งปลากระพงไปยังจุดนัดหมายที่ตกลงไว้กับนายหน้า
8. กำหนดรูปแบบการชำระเงิน เช่น จ่ายเป็นเงินสด ทอยจ่าย หรือโอนเงินผ่านบัญชีธนาคาร (ไม่นิยมมากนัก)

เอกสารที่ต้องใช้ในการส่งออก

การส่งออกปลากระพงจากไทยไปต่างประเทศ จะต้องมียกเอกสารประกอบดังนี้

1. ใบอนุญาต ร. 9 ออกโดยด่านตรวจสัตว์น้ำจังหวัดสงขลา สาขาปาดังเบซาร์
 2. สำเนาทะเบียน ผู้นำเข้า – ส่งออก (จดทะเบียนที่สำนักงานประมงจังหวัด)
 3. ใบอนุญาตค้าสินค้าสัตว์น้ำ (ใบอนุญาต 6) ออกโดยสำนักงานประมงจังหวัด
 4. ใบกำกับผลการจำหน่ายสัตว์น้ำ จสน.2 (ลูกพันธุ์) จสน.2/1(ปลาสวยงาม) หรือ จสน.3 (สัตว์น้ำบริโภค)
- ออกให้โดยสำนักงานประมงจังหวัด หรือศูนย์/สถานีจังหวัดต้นทาง
5. ใบขนส่งสินค้าของกรมศุลกากร
 6. ใบสั่ง หรือใบกำกับสินค้า

ความคาดหวัง เป็นอาชีพที่ยั่งยืน เป็นผลิตภัณฑ์ของอำเภอยะหริ่ง ความเป็นกลุ่มได้เปรียบ เพราะสู่ระดับรากหญ้า รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของผู้เลี้ยงปลากระพง เป็นอาชีพที่คงที่ ทำหลายคน ได้มาตรฐาน (good safety)

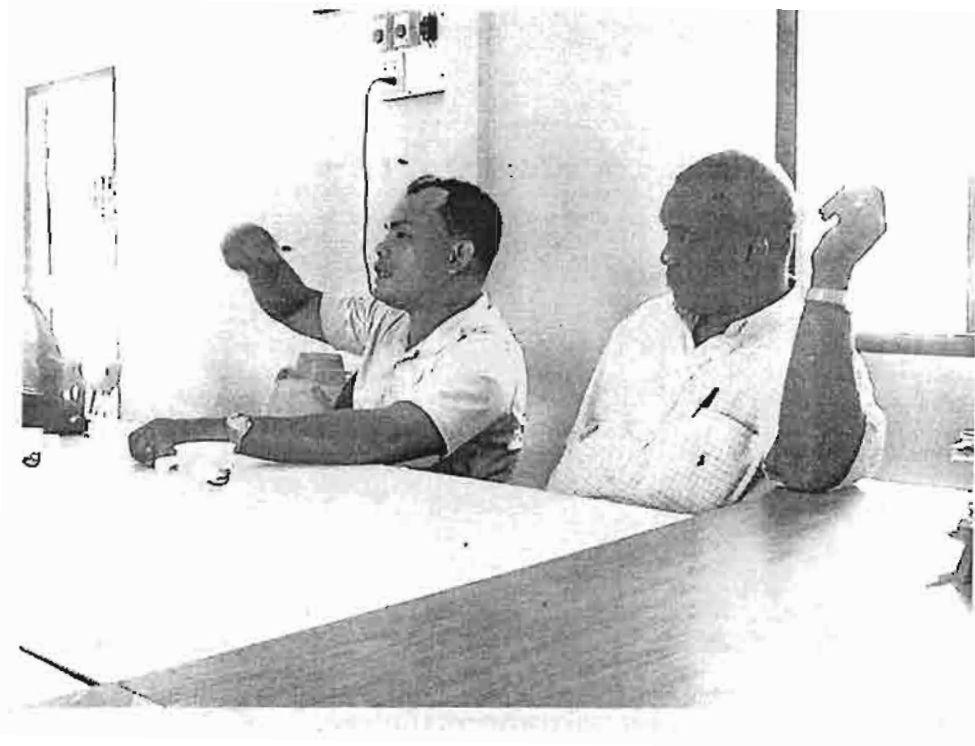
เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2549 ได้ดำเนินการส่งออกปลากระพงออกปลากระพงไปมาเลเซีย ทางด่านตากใบ โดยมีกาดำเนินการส่งออกตามขั้นตอน คือ ได้ใบ ร.9 ออกโดยด่านตรวจสัตว์น้ำจังหวัดสงขลา สาขาปาดังเบซาร์ แล้วสำเนาทะเบียนผู้นำเข้า – ออก ที่สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี ใบกำกับผลการจำหน่ายสัตว์น้ำ และใบอนุญาตค้าสินค้าสัตว์น้ำ ออกจากสำนักงานประมง ใบขนส่งสินค้าของกรมศุลกากร ใบสั่ง หรือใบกำกับสินค้า และทำการลากพันธุ์ปลากระพง ขนาด 4.5 – 5 นิ้ว โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ทำการลากปลาจากบ่อดิน
2. คัดขนาดปลาให้ได้ขนาดที่ต้องการ
3. นับปลากระพงและใส่ในถังที่มีการเตรียมออกซิเจนเรียบร้อยแล้ว
4. เมื่อได้จำนวนปลาที่ต้องการเรียบร้อยแล้ว

5. ทำการขนส่งจาก ปัตตานี - ด่านตากใบ ยื่นเอกสารที่ด่านตากใบ โดยขึ้นเฟอร์รี่เพื่อเข้าด่านมาเลเซีย เพื่อส่งต่อให้นายหน้าทางด่านมาเลเซีย

วันที่ 4 พฤษภาคม 2549 ได้มีการจัดประชุมสรุปผลการศึกษาวิจัยในโครงการวิจัย "เรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์การค้าชายแดนไทย - มาเลเซีย และศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม กรณีการค้าปลากะพงตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ณ ศาลาอเนกประสงค์ มัสยิดบ้านเปือโต ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้เข้าร่วมเวทีสรุปผลการศึกษาวิจัยดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมถึง 42 คนประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี , สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (บอ.มอ.) , หน่วยประสานงานวิจัยท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง (สกว.) , สหกรณ์จังหวัดปัตตานี , นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรต , สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี , ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 , โต๊ะอิหม่ามบ้านเปือโต , นักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ และกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อนำความรู้จากประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมมาผนวกกับความรู้ที่ได้จากสถานการณ์จริง และ ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การค้า และส่งออกปลากะพงไปมาเลเซียอย่างสมบูรณ์ โดยอธิบายขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมา

นายมาหามะปอไซ ลันจา รองหัวหน้าโครงการวิจัยในโครงการการค้าชายแดน กรณีปลากะพงฯ ได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมและกล่าวเปิดการประชุม

นายสันติ สماعيل ได้เล่าถึงกิจกรรมโครงการที่ทำการศึกษาวิจัย และที่ดำเนินงานตามกิจกรรมตลอดทั้งโครงการ ตั้งแต่ กิจกรรมที่ 1 ประชุมเตรียมความพร้อมด้านการจัดการโครงการวิจัย กิจกรรมที่ 2 สํารวจข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ประกอบการปลากะพง กิจกรรมที่ 3 จัดทำแผนที่การเพาะเลี้ยงปลากะพง กิจกรรมที่ 4 เวทีประชุมถอดประสบการณ์การผลิต การค้า และการส่งออกปลากะพง ตลอดจนปัญหาที่มักเกิดขึ้น กิจกรรมที่ 5 เวทีประชุมวางแผนการผลิต การค้า และการส่งออกปลากะพง กิจกรรมที่ 6 ดำเนินการส่งออกปลากะพงไปมาเลเซียและสรุปการส่งออกปลากะพง กิจกรรมที่ 7 สรุปผลการวิจัยในโครงการการค้าปลากะพงฯ

ในส่วนกระบวนการเลี้ยงปลากะพง สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง ได้ทราบกันดี เรามาคุยเรื่องการค้าที่มีขั้นตอนที่ลำบากกว่าการส่งภายในประเทศเพื่อให้ทราบให้ทั่วกัน คือ เอกสารที่เราต้องทักหรือต้องเตรียมมีดังนี้

1. ใบอนุญาต ร. 9 ออกโดยด่านตรวจสัตว์น้ำจังหวัดสงขลา สาขาปาดังเบซาร์
2. สำเนาทะเบียน ผู้นำเข้า - ส่งออก (จดทะเบียนที่สำนักงานประมงจังหวัด)
3. ใบอนุญาตค้าสินค้าสัตว์น้ำ (ใบอนุญาต 6) ออกโดยสำนักงานประมงจังหวัด
4. ใบกำกับกำหนดยานสัตว์น้ำ จสน.2 (ลูกพันธุ์) จสน.2/1(ปลาสวยงาม) หรือ จสน.3 (สัตว์น้ำบริโภค)

ออกให้โดยสำนักงานประมงจังหวัด หรือศูนย์/สถานีจังหวัดต้นทาง

5. ใบขนสินค้าของกรมศุลกากร
6. ใบสั่ง หรือใบกำกับสินค้า

นายนิโกะ สหกรณ์จังหวัดปัตตานี ในคุยในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม "การทำงานกลุ่มฯ ต้องมีความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ไม่ใช่เฉพาะสมาชิกเพียงอย่างเดียว มีการทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วน ขอให้กลุ่มอาชีพที่มาเยี่ยมเยียนวันนี้ เก็บเกี่ยวส่วนที่เป็นประโยชน์ที่ได้จากคณะกรรมการกลุ่มฯ แล้วไปปรับใช้กับกลุ่มของตนเองตามความเหมาะสม กระบวนการทำงานของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ใช้เครื่องมือการวิจัยท้องถิ่นมาใช้ จนเกิดการรวมกลุ่มที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

หลังจากได้พูดคุยกันแล้ว ตัวแทนนักวิจัยได้มอบของที่ระลึกให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มาให้ความรู้ในวันนี้

.....การดำเนินงานของกลุ่มคงไม่ได้หยุดเพียงเท่านี้ ความสำเร็จที่มีเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรต กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเคียงข้างกับการทำงานของกลุ่มฯ เพื่อความยั่งยืนตลอดไป....

ส่วนที่ 5

การวิเคราะห์ผล

พัฒนาการระบบการเลี้ยงปลากะพง

ปลากะพงปลากะพงเป็นปลาทะเล แต่เข้ามาหากินในน้ำกร่อยและเลยเข้ามาอยู่ในแม่น้ำซึ่งมีน้ำจืด ปลากะพงเป็นปลาชั้นดี มีราคา ปลากะพงเป็นปลากินเนื้อ กิน ปลา กุ้ง ปู หอยและตัวหนอนเป็นอาหาร ลูกปลากะพงที่นำมาเลี้ยงเก็บรวบรวมจากแหล่งธรรมชาติตามบริเวณปากแม่น้ำ โดยเฉพาะปากแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งตะวันออกมีมากที่จันทบุรีและตราด การจับลูกปลาใช้วนหรือสวิงช้อน ขนาดของลูกปลาที่จับได้มีขนาดความยาวน้อยกว่า 20 เซนติเมตร การเลี้ยงปลากะพงอาจเลี้ยงได้ในกระชังที่วางในทะเล ในบ่อน้ำกร่อยและในบ่อน้ำจืด อัตราการปล่อยปลาน้ำจืดดังกล่าว 1 ตัวต่อตารางเมตร ใช้ปลาเปิดเป็นอาหาร ปลาจะโตได้น้ำหนัก 2 กิโลกรัม มีความยาว 50 เซนติเมตร ภายในระยะเวลาการเลี้ยง 1 ปี

การเลี้ยงปลากะพงในตำบลหนองแรด เดิมทีเคยใช้ระบบการเลี้ยงในกระชัง อาศัยลำน้าธรรมชาติไหลผ่านกระชัง ถ่ายเทเอาน้ำดีเจือจางน้ำเสียที่อาจเกิดจากการตกค้างของเศษปลาเหยื่อ (ปลาเล็กปลาน้อยที่ใช้เป็นอาหารให้ปลากะพง) สาคล่องที่รายล้อมพื้นที่ตำบลหนองแรด ทำให้ลักษณะทางกายภาพของตำบลหนองแรดคล้ายเกาะ ซึ่งเอื้อต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอย่างดี

ต่อมา คุณสันติ สมาเฮาะ ได้รับความรู้ในเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงปลากะพงจากจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีการเลี้ยงในระบบบ่อดิน และปูซีเมนต์ จึงคิดว่าตำบลหนองแรดน่าจะทำได้ เพราะสภาพพื้นที่พร้อม สามารถดึงน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติได้ คุณภาพน้ำ (กร่อย) มีความเค็มพอเหมาะกับปลากะพง จึงเริ่มหาที่รกร้างว่างเปล่าซึ่งไม่เหมาะกับการเพาะปลูก ขุดเป็นบ่อเลี้ยงปลา ผลจากการเลี้ยงทำให้มีกำไรที่ดี สามารถหักลบต้นทุน หรือถอนทุนคืนได้ภายในปีเดียว ความสำเร็จที่เกิดขึ้น ได้ขยายและบอกต่อ ชักชวนคนอื่นๆ ภายในหมู่บ้านมาทำ ถ้ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงอย่างไม่หวงวิชา หากใครมีทุนพอที่จะไปบุกเบิกทำบ่อเลี้ยงปลาเองได้ก็สนับสนุน เพราะสุดท้ายแล้วก็ต้องเกี่ยวพันกัน ทั้งลูกพันธุ์ปลากะพง ทั้งการค้าขายหากผู้เลี้ยงรายเดียวมีปริมาณปลากะพงไม่พอส่ง ก็ติดต่อกับผู้เลี้ยงรายอื่นเพื่อรวมให้ครบปริมาณที่ได้รับการสั่งซื้อมา

ผลผลิตปลากะพงที่ได้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ

1. เพาะเลี้ยงปลากะพงเพื่อมุ่งหมายให้ได้ลูกพันธุ์ปลาส่งขายให้ผู้เลี้ยงปลากะพงไปเลี้ยงต่อเป็นปลาเนื้อ
2. เพาะเลี้ยงเป็นปลาเนื้อ (ปลาที่ได้ขนาดสำหรับบริโภค) ซึ่งแบ่งย่อยเป็น 2 ขนาดที่นิยม คือ ปลาน้ำจืดตัวละ 0.5 – 1 กิโลกรัม หรือที่เรียกว่า “ปลาจาน” ขนาดของปลากะพงวางบนจานเสิร์ฟตามร้านอาหารได้ พอเหมาะพอดี อีกขนาดหนึ่งคือ “ปลาจัมโบ้” ตั้งแต่ 3 กิโลกรัมต่อตัวขึ้นไป เนื้อปลาจะหนานุ่ม เหมาะกับการบั้งเป็นชิ้นๆ แล้วทอดหรือแกงส้ม ปลากะพงจึงเป็นปลาที่สารพัดประโยชน์ ทำอาหารได้หลายอย่าง ด้วยเนื้อปลาที่ขาว รสชาติดี ราคาไม่แพงมากนัก จึงเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น

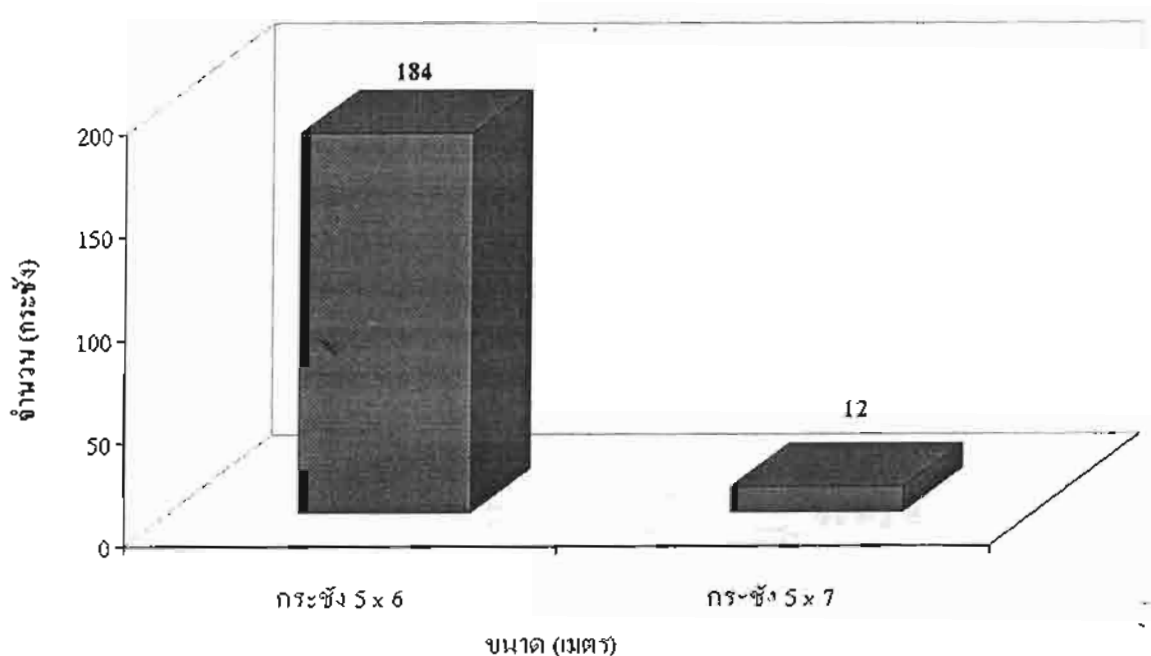
เมื่อความต้องการปลากะพงมีมาก จำนวนผู้เลี้ยงปลากะพงจึงเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ด้วยผลกำไรที่ดีทำให้ระบบการเพาะเลี้ยงในบ่อเริ่มขยายจำนวนจนเต็มพื้นที่ทั้งตำบลหนองแรด จนกลายเป็นอาชีพหลักที่เชิดหน้าชูตาของตำบลหนองแรด กระทั่งเป็นงาน “วันปลากะพง” ประจำปีของอำเภอยะหริ่ง

ข้อมูลและสถิติสำคัญ

ผลจากการสำรวจผู้เลี้ยงปลากระพงดำบหลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในรอบปี 2547 พบว่า มีผู้เลี้ยงปลากระพงดำบหลหนองแรดทั้งสิ้น 79 ราย เป็นชาย 58 ราย เป็นหญิง 21 ราย อายุเฉลี่ยของผู้เลี้ยงปลากระพงอยู่ที่ 41 ปี ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากระพงเฉลี่ย 8 ปี

กระชังสำหรับเลี้ยงปลาทั้งสิ้น 196 กระชังมีเพียง 2 ขนาด คือกระชังขนาด 5 X 6 เมตร จำนวน 184 กระชัง และขนาด 5 X 7 จำนวน 12 กระชัง

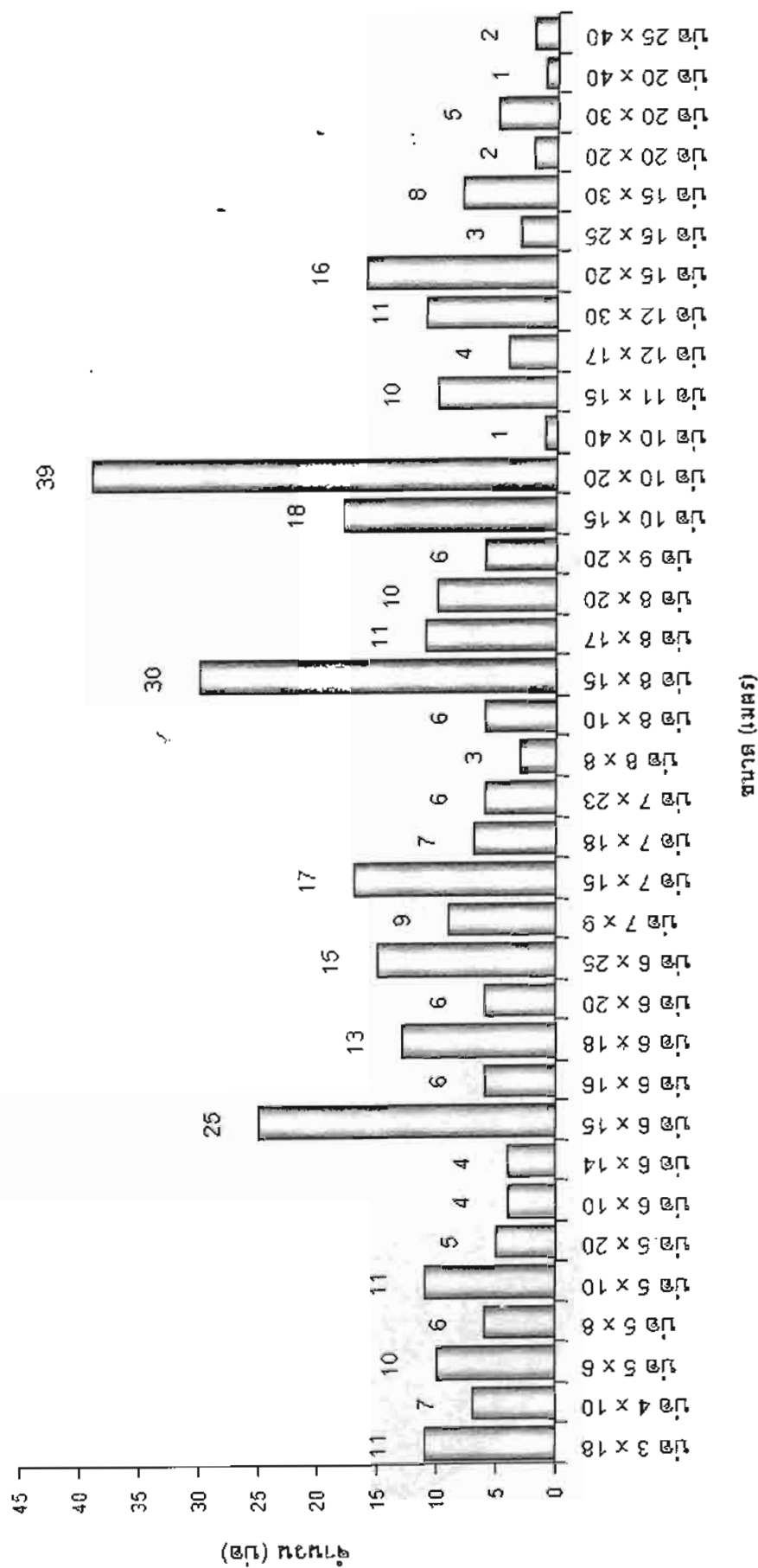
แผนภูมิแสดงจำนวนกระชังเลี้ยงปลากระพงดำบหลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ในปี 2547 จำนวน 196 กระชัง

จำนวนบ่อสำหรับเลี้ยงปลามีทั้งสิ้น 348 บ่อ ขนาดของบ่อที่นิยมมากที่สุด คือ บ่อขนาด 10 X 20 เมตร มีถึง 39 บ่อ รองลงมาคือบ่อขนาด 8 X 15 เมตร มีจำนวน 30 บ่อ

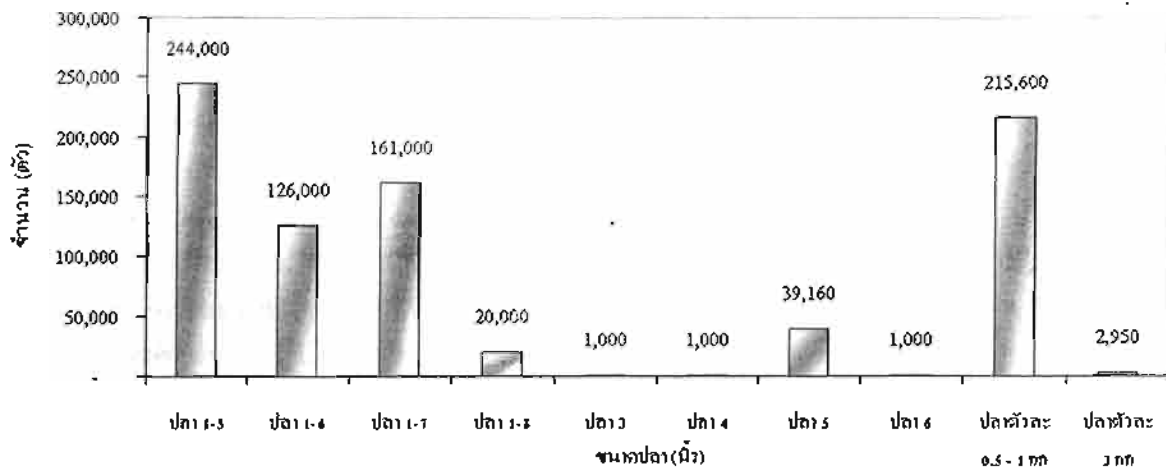
แผนภูมิแสดงจำนวนข้อเขียนปลาน้ำจืดตามแหล่งน้ำจืดในตำบลหนองแรม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

จำแนกตามขนาดของข้อเขียนปี 2547 จำนวน 348 ข้อ

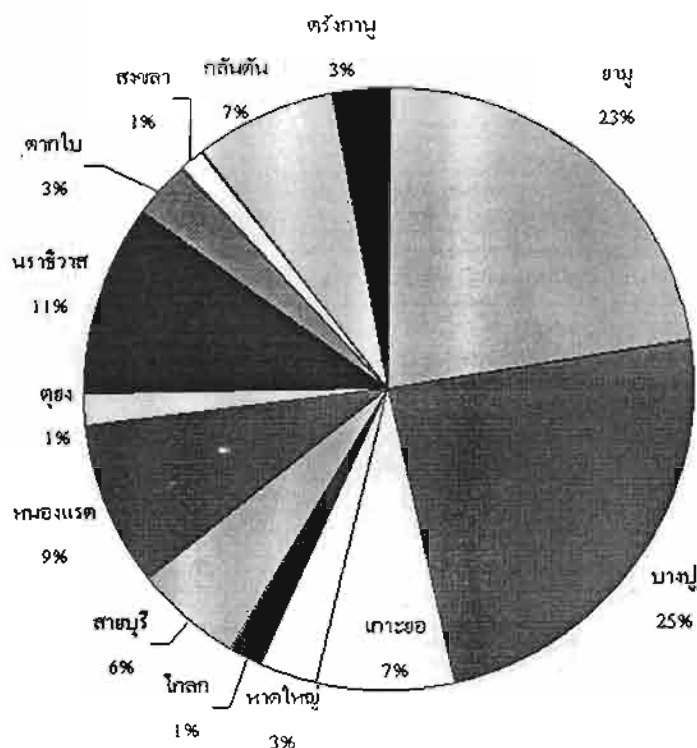
กำลังการผลิตทั้งตำบลหนองแตรในรอบปี 2547 สามารถผลิตปลาได้ 805,710 ตัว โดยขนาดของปลาที่เลี้ยงมากที่สุดคือปลากะพงขนาด 1-5 นิ้ว มีถึง 244,000 ตัว คิดเป็นร้อยละ 30.28 รองลงมาคือปลากะพงน้ำหนักตัวละ 0.5 - 1 กิโลกรัม จำนวน 215,600 ตัว คิดเป็นร้อยละ 26.76

แผนภูมิแสดงจำนวนปลากะพงที่เพาะเลี้ยงในตำบลหนองแตร อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี
จำแนกตามขนาดปลาในปี 2547 จำนวน 805,710 ตัว

ตลาดที่รับซื้อปลากะพงโดยมากเป็นตลาดภายในประเทศถึงร้อยละ 90 โดยมากจะส่งเป็นพันธุ์ปลาที่จะนำไปเลี้ยงต่อ ซึ่งส่งที่ ตำบลบางปู และ ตำบลยายมู อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี เป็นหลัก มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่ส่งไปยังประเทศมาเลเซีย คือ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกานู

แผนภูมิแสดงตลาดรับซื้อปลากะพง ตำบลหนองแตร อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี ปี 2547

มีการใช้เหยื่อสูงถึง 105,220 กิโลกรัม เฉลี่ยวันละ 3,507 กิโลกรัม (ส่วนใหญ่ซื้อเดือนละ 20 ครั้ง) ส่วนการลงทุนด้านพันธุ์ปลามีมูลค่าถึงปีละ 3,228,530 บาท

ขั้นตอนและระเบียบวิธีการทางการค้าปลากะพง :

การค้าปลากะพงของตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีขั้นตอนดังนี้

1. รับรายการสั่งซื้อจากนายหน้า
2. สำนักรวขนาดปลากะพง และปริมาณปลากะพงว่ามีพร้อมส่งหรือไม่ หากไม่พอประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงรายอื่นๆ โดยใช้ร้านน้ำชาเป็นเวทีหารือกัน
3. ติดต่อกลับไปยังนายหน้าเพื่อกำหนดวัน และสถานที่จัดส่งปลากะพง
4. กรณีที่ต้องส่งปลากะพงข้ามแดนไปประเทศมาเลเซีย ต้องนำตัวอย่างปลากะพงไปตรวจที่สำนักงานประมงจังหวัดสงขลาเพื่อขอใบรับรองการตรวจโรค
5. ลากปลาในบ่อ คัดขนาดและจำนวนปลากะพงตามรายการสั่งซื้อ
6. นำปลากะพงบรรจุลงถังใส่เครื่องให้ออกซิเจน (กรณีที่ส่งปลากะพงแบบเป็นๆ) หรือ ดองน้ำแข็ง (กรณีปลาเนื้อที่พร้อมประกอบอาหารเพื่อบริโภค)
7. ขนส่งปลากะพงไปยังจุดนัดหมายที่ตกลงไว้กับนายหน้า
8. กำหนดรูปแบบการชำระเงิน เช่น จ่ายเป็นเงินสด ทอยจ่าย หรือโอนเงินผ่านบัญชีธนาคาร (ไม่นิยมมากนัก)

เอกสารที่ต้องใช้ในการส่งออก

การส่งออกปลากะพงจากไทยไปต่างประเทศ จะต้องมียกเอกสารประกอบดังนี้

1. ใบอนุญาต ร. 9 ออกโดยด่านตรวจสัตว์น้ำจังหวัดสงขลา สาขาปาดังเบซาร์
 2. สำเนาทะเบียน ผู้นำเข้า – ส่งออก (จดทะเบียนที่สำนักงานประมงจังหวัด)
 3. ใบอนุญาตค้าสินค้าสัตว์น้ำ (ใบอนุญาต 6) ออกโดยสำนักงานประมงจังหวัด
 4. ใบกำกับผลการจำหน่ายสัตว์น้ำ จสน.2 (ลูกพันธุ์) จสน.2/1(ปลาสวยงาม) หรือ จสน.3 (สัตว์น้ำบริโภค)
- ออกให้โดยสำนักงานประมงจังหวัด หรือศูนย์/สถานีจังหวัดต้นทาง
5. ใบขนสินค้าของกรมศุลกากร
 6. ใบสั่ง หรือใบกำกับสินค้า

ส่วนที่ 6

บทเรียนที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นได้เดินเคียงคู่กับงานพัฒนาของกลุ่ม ผู้เลี้ยงปลากระพงตำบลหนองแรต สร้างให้เกิดกำลังใจ เกิดความประทับใจระหว่างร่วมระหว่างนักวิชาการ นักพัฒนา และทีมผู้เลี้ยงปลากระพง กลายเป็นสิ่งที่เรียนรู้ ข้อค้นพบ ที่มีค่าต่อการบอกเล่า

1) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานวิจัยทำให้ทีมวิจัยเรียนรู้กระบวนการพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบและระหว่างดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ค้นพบปัญหา อุปสรรค สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การประชุมแต่ละครั้งมีสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุม เนื่องจากมีงานและเวลาว่างไม่ตรงกัน ซึ่งการทำให้มีเวลาว่างเหมือนกันทำได้ยาก อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการประชุมสมาชิกจะรับทราบอย่างทั่วถึงทุกครั้ง
2. ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย ทางกลุ่มจำเป็นต้องมีการขยายเวลาเนื่องจากว่า การเพาะเลี้ยงปลากระพง โดยส่วนใหญ่จะหมดฤดูการเลี้ยงพันธุ์ปลากระพง ก่อนน้ำท่วม หรือ ตั้งแต่เดือนกันยายน – มกราคม ซึ่งสามารถเริ่มได้อีกครั้ง ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ – สิงหาคม ในปีถัดไป
3. สมาชิกไม่เข้าใจระบบการบริหารจัดการกลุ่มโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มใหม่ เช่น ระบบการทำบัญชี – การเงิน
4. เนื่องจากงานวิจัยต้องมีการจดบันทึก เขียน ทางสมาชิกในบางคนไม่สามารถที่จะจดบันทึกได้เนื่องจากเขียนไม่เป็น เป็นสิ่งที่ยากสำหรับนักวิจัย
5. ชาวบ้านเป็นทีมวิจัย ไม่สามารถใช้ภาษาที่เป็นวิชาการได้ ทำให้สื่อสารระหว่างนักวิจัยและผู้เลี้ยงไม่เข้าใจกัน ลำบากในการถ่ายทอดข้อมูลและข้อมูลผิดเพี้ยนไป และส่งผลให้การส่งรายงาน ข้อมูลยัง สกว. ลำช้าและทำให้การดำเนินงานกิจกรรมระยะต่อไปล่าช้าไปด้วย
6. ความยุ่งยากของการทำงานที่เป็นทางการตามหลักวิชาการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ทีมรู้สึกว่าการวางแผนของ สกว. ไม่สามารถเดินไปตามระยะเวลาโครงการที่กำหนดได้

2) สิ่ง que ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. ได้กระบวนการทำงานที่รวดเร็วขึ้น เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนในส่วนของกิจกรรม
2. ทำให้สมาชิกผู้เลี้ยงปลากระพง เพิ่มขึ้น จากเดิม 52 ราย เพิ่มปี 2548 เป็น 79 ราย และปี 2549 เพิ่มเป็น 97 ราย พร้อมสมาชิกที่เป็นกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้าน
3. ได้เพิ่มความรู้เรื่องการเลี้ยงปลากระพงและระบบการค้าที่เป็นระบบมากขึ้น
4. ได้ข้อคิดและรูปแบบการเลี้ยงที่นำเทคโนโลยีด้านวิชาการในการเลี้ยงและมีการค้าที่เป็นระบบและรอบคอบมากขึ้น
5. ได้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มที่เป็นระบบ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน
6. ทีมวิจัยเดิมได้เพิ่มความรู้สืบทอดต่อกลุ่มเยาวชนรุ่นหลัง
7. การสัมมนา จัดประชุมนอกสถานที่ ทำให้ทีมวิจัยได้มีโอกาสรู้จักคน รู้จักสถานที่ รู้จักเพื่อนและมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่มีความรู้หลากหลาย

8. ได้สอนให้ทีมวิจัยทุกคนกล้าแสดงออก การนำเสนอต่อสาธารณชนได้ดีขึ้น
9. ทีมวิจัยได้เปิดวิสัยทัศน์ให้กว้างขึ้น สามารถดึงองค์ความรู้มาใช้พัฒนากลุ่มต่อไปทั้งนี้ในการไปเรียนรู้นอกสถานที่จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน
10. ทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงเป็นกลุ่มมีความเข้มแข็ง และสามารถจัดการ บริหารกลุ่มได้ต่อไปในอนาคต
11. ได้เรียนรู้แนวทางในการประกอบอาชีพการเลี้ยงปลากระพง โดยการเรียนรู้การเลี้ยงและการค้า เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบและการถ่ายทอดเทคโนโลยีและขั้นตอนการการเลี้ยงได้อย่างละเอียด
12. ได้เรียนรู้กับกระบวนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งหัวหน้าโครงการวิจัยต้องเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการบริหารโครงการอย่างชัดเจน ทั้งนี้ต้องอาศัยการฝึกการถ่ายทอดประสบการณ์เป็นหลัก และดำเนินงานวิจัยตามกรอบกิจกรรมที่ร่วมวางแผนไว้จะทำให้การทำงานง่ายขึ้น

3) สิ่งที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

1. กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นมีการบริหารจัดการที่ดีขึ้น ,มีการทำงานอย่างเป็นระบบ , มีการจดบันทึก , มีการคิดการวางแผนรายรับ – รายจ่าย ซึ่งเป็นผลจากการทำงานร่วมในกิจกรรมงานวิจัย
2. ทำให้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ในรูปแบบการร่วมรับฟัง แสดงความคิดเห็นร่วมกัน
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ตามโครงการวิจัยและกิจกรรมนอกเหนือจากงานวิจัยในโครงการ เนื่องจากกลุ่มมีรายได้จากการทำงาน ในรูปการช่วยเหลือด้านการสนับสนุนการรวมกลุ่ม เช่นกลุ่มแม่บ้านผู้เลี้ยงปลากระพง ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มส่งผลให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. เกิดกลุ่มใหม่ที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งสิ้น 2 กลุ่ม คือ เป็นกลุ่มแม่บ้าน ในชุดประเด็นเศรษฐกิจ ในโครงการ ศึกษาพัฒนารูปแบบการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปลาหีบต้มและแสงหาลาดของของกลุ่มแม่บ้าน ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และกรรมการมัสยิดบ้านปือโด ตำบลหนองแรด ในโครงการ "ศึกษาพัฒนาเทคโนโลยีในการเลี้ยงโคพื้นบ้าน ในมิติการบริหารจัดการตามหลักศาสนาอิสลามของคณะกรรมการมัสยิด บ้านปือโด ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี" เป็นต้น

4) ข้อค้นพบในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ได้ค้นพบรูปแบบการค้าขายแต่น้อยอย่างเป็นระบบ
2. ได้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มผู้เลี้ยงอย่างเป็นระบบ
3. กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้สอนให้ทีมวิจัยกล้าคิด กล้าแสดงออก และการแก้ปัญหา ร่วมกันได้
4. ระหว่างการดำเนินงานวิจัย มีหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน/หนุนเสริมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง เช่น สหกรณ์จังหวัดปัตตานี , ประมงชายฝั่งอำเภอยะหริ่ง , สหกรณ์อำเภอยะหริ่ง , ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน , SME BANK , องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด ได้เข้าสนับสนุนในรูปการออกแสดงนิทรรศการ ออกบ้าน และงานปลากระพงอำเภอยะหริ่ง มีการอุดหนุนวัสดุ อุปกรณ์ และสนับสนุนงบประมาณและส่วนที่กล่าวมาทั้งหมดจากหน่วยงานรัฐเพิ่มขึ้น

5) ข้อเสนอแนะ

1. การทำวิจัยต้องเข้าถึงชุมชนจริง ๆ ทำให้งานวิจัยสามารถที่จะแก้ปัญหาได้จริง มิใช่เพื่อหาเงินเพื่อตนเอง
2. เนื่องจากทุกคนมีปัญหา ดังนั้นเห็นด้วยที่จะให้กลุ่มต่าง ๆ ใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ปัญหา
3. งานวิจัยไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ควรมีการคิดงานและทำงานร่วมกัน ในกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่ม ดังนั้น คนที่ทำงานวิจัยแล้วควรบอกปากต่อปาก เพื่อการขยายงานต่อไป
4. ทางโครงการวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานวิจัย ว่า ควรให้ความสำคัญกับการเสริมทักษะด้านการบริหารจัดการโครงการแก่ทีมวิจัยโดยผ่านการอบรมจากวิทยากรโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากการให้ความรู้โดยสื่อเอกสารอย่างเดียวถือว่ายังไม่เพียงพอสำหรับนักวิจัยชาวบ้าน โดยการเพิ่มทักษะและความเข้าใจแก่ทีมวิจัยตั้งแต่ต้นเกี่ยวกับเรื่อง ดังนี้
 - โครงสร้างและขอบเขตของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในด้านเนื้อหาของงานวิจัยของแต่ละโครงการต้องมีความชัดเจน ซึ่งข้อมูลบางอย่างสามารถศึกษาได้ตลอดชีวิต เช่น กระบวนการกลุ่มมีการพัฒนาโดยตลอดเวลาก่อให้เกิดข้อมูลใหม่ ๆ อยู่เสมอ การศึกษาที่ไม่กำหนดขอบเขตอาจส่งผลกระทบต่อบุคลากรและระยะเวลาดำเนินโครงการได้ มองว่าข้อมูลบางอย่างไม่มีความชัดเจน เป็นต้น
 - ระบบการบริหารจัดการด้านงบประมาณและเอกสารการเงินบัญชี
 - การติดตามและการประเมินผล
 - การเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาคผนวก

ประวัตินักวิจัย

การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย
และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม
กรณีการค้าปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ

นายสันติ สมาชิก

เพศ

ชาย

วัน เดือน ปี เกิด

5 มีนาคม 2499

ที่อยู่ปัจจุบัน

49 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

โทร. 0-1276-7886

ศาสนา

อิสลาม

สถานภาพสมรส

สมรสแล้ว

วุฒิการศึกษา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ประสบการณ์การทำงาน

เคยทำงานเกี่ยวกับทางด้านประมงหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปูขุน
เลี้ยงอะทิมเปีย(ไรแดง) ตัวใหญ่ , เลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง และอนุบาลพันธุ์
ปลากะพงขาวในบ่อดิน ตลอดจนเลี้ยงปลากะพงในบ่อดินให้โตจนเป็นปลา
ขนาด 6 กรัม จนถึง 1 กิโลกรัม

การฝึกอบรม

เคยฝึกอบรมโดยทางด่านประมงเป็นผู้ประสานหาข้อมูลเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยง
สัตว์น้ำ

รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?

ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมในโครงการชุมชนชายแดน เลย์สนใจที่จะเข้าร่วมทำ
วิจัยท้องถิ่น

เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?

เพื่อจะหาวิธีการแก้ปัญหาต่องานนั้นๆ และพัฒนาต่องานนั้นๆ ให้ได้ผลสำเร็จ
คิดก่อนทำ ทำแล้วต้องให้สำเร็จ

คติประจำใจ

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายมาหามะปอไช่ ลันจา
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	11 กรกฎาคม 2511
ที่อยู่ปัจจุบัน	112 หมู่ที่ 6 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-1368-6496
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 6
ประสบการณ์การทำงาน	เริ่มทำงานประมาณปี พ.ศ.2530 โดยทำงานการเพาะเลี้ยงปลากระพงขาว โดยเลี้ยงเพาะอนุบาลพันธุ์ปลากระพงขาวในกระชัง โดยใช้แพเป็นฐานรองรับ และต่อมาได้พัฒนามาโดยตลอด เลี้ยงในบ่อดินจนถึงทุกวันนี้
การฝึกอบรม	เคยฝึกอบรมกับประมงชายฝั่งอำเภอยะหริ่ง ประมงน้ำจืดอำเภอยะรัง กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาวในตำบล และประมงจังหวัด
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	ได้รู้จักจาก น.ส.ซูฮายนงค์ สماعيل และมีความสนใจ
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	สนใจที่จะแก้ปัญหาการทำงานในท้องถิ่น
คติประจำใจ	คิดก่อนทำ ทำแล้วต้องให้สำเร็จ ลงมือทำแล้ว ต้องให้สำเร็จผล

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายหามะ สماعيل
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	6 มกราคม 2501
ที่อยู่ปัจจุบัน	29 หมู่ 5 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-7299-4874
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 4
ประสบการณ์การทำงาน	- เลี้ยงพันธุ์ปลากะพง 10 ปี - เลี้ยงปลาเนื้อปลากะพง 10 ปี
การฝึกอบรม	- อบรมประมงชายฝั่งอำเภอยะหริ่ง - อบรมสิทธิและเสรีภาพ - อบรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของอำเภอยะหริ่ง
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	ยังไม่รู้จักดีพอ
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพง
คติประจำใจ	ชีวิตนี้ยังมีหวัง

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายอดินันท์ สาขะ
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	13 พฤศจิกายน 2511
ที่อยู่ปัจจุบัน	35 หมู่ 1 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-9598-2769
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรส
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 6
ประสบการณ์การทำงาน	เลี้ยงปลากะพงมากกว่า 5 ปี
การฝึกอบรม	อบรมมากกว่า 5 ครั้งต่อปี
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	มีคนแนะนำ
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	สนใจด้านการพัฒนา การวิจัย
คติประจำใจ	รู้จริง ทำจริง จึงเจริญ

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายอับรอเอง คาเร้ง
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	2 กุมภาพันธ์ 2515
ที่อยู่ปัจจุบัน	14/3 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-1897-4260
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	- ประถมศึกษาปีที่ 6 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 กศน.
ประสบการณ์การทำงาน	ปลากระชังเริ่มเลี้ยงเมื่อปี 2533 ประมาณ 14 ปี ปลาบ่ออนุบาลปี 2538 ตลอดจนทุกวันนี้
การฝึกอบรม	เคยอบรมกับเจ้าหน้าที่ประมงและเคยพูดคุยกับเพื่อนๆ ตามร้านน้ำชา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	บางทีมวิจัยเป็นสื่อกลางให้ความรู้บ้าง และเพื่อนๆ รุ่นพี่ที่เคยผ่านการทำงานแล้วแนะนำให้
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	เพื่อให้ความรู้เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นประสบการณ์แก่ตัวเองและจะได้ถ่ายทอดให้คนอื่นได้รู้ด้วย
คติประจำใจ	จะอุทิศตนเพื่อส่วนรวม และเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นของตัวเองและครอบครัวต่อไป

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายวามิน สามะ
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	3 กันยายน 2505
ที่อยู่ปัจจุบัน	12 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-1963-8467
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6
ประสบการณ์การทำงาน	เริ่มเลี้ยงปลากระพงเมื่อปี 2530 เลี้ยงในกระชัง เลี้ยงในบ่อดินอนุบาล ประมาณ 11 ปีแล้ว อดีตเคยเป็นกรรมการสหกรณ์สัตว์น้ำปลากระพงอำเภอยะหริ่ง เข้าอบรมประจำกับสหกรณ์และประมงอำเภอยะหริ่ง ประมงอำเภอจังหวัด จากประสบการณ์การทำงานและเพื่อนๆ
การฝึกอบรม	เพื่อจะได้ความรู้และจะได้ถ่ายทอดวิชาให้รุ่นน้องๆ ให้มีความรู้ด้วย
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	จะทำให้มีส่วนร่วมและครอบครัว เพื่อความสำเร็จที่ดีขึ้นต่อไป
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	
คติประจำใจ	

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายสมิต ดูवलอ
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	10 มกราคม 2501
ที่อยู่ปัจจุบัน	63/1 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-1959-2774
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
ประสบการณ์การทำงาน	ได้ทดลองเลี้ยงปลากระพงขาวตั้งแต่อนุบาลจนถึงปลาเนื้อในกระชัง ตั้งแต่ปี 2532 และได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการเลี้ยงปลาในบ่อดินก็สำเร็จมาถึงปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านในตำบลสนใจ การเพาะเลี้ยงปลากระพงขาวมากขึ้น ทางประมงอำเภอได้จัดฝึกอบรมพื้นฐานจนถึงประมงจังหวัด ได้มีการจัดไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัดและได้ศึกษาการเลี้ยงเพิ่มเติมมากขึ้น
การฝึกอบรม	-
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	-
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	-
คติประจำใจ	-
อื่นๆ	พื้นที่ในตำบลหนองแรดเป็นเกาะ มีน้ำล้อมรอบล้าคลองติดต่อกับปากอ่าว ซึ่งเป็นน้ำกร่อย เหมาะสำหรับเพาะเลี้ยงปลากระพงขาวเป็นอย่างดี ในขณะนี้ ก็มีการเลี้ยงมากขึ้น มีการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับปลากระพงขาว และปลาเนื้อในด้านค้าขายกับต่างประเทศไกลบ้าน

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายสมจิตต์ ตูवल
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	7 กรกฎาคม 2507
ที่อยู่ปัจจุบัน	63/1 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-1898-5224
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 กศน.
ประสบการณ์การทำงาน	เริ่มเลี้ยงปลาในกระชังเมื่อปี 2531 และเลี้ยงปลาอนุบาลเมื่อปี 2535 ต่อมาจนถึงทุกวันนี้เป็นเวลา 16 ปี
การฝึกอบรม	ฝึกอบรม 6 ครั้งต่อปีและสนทนาทุกวันที่บ้านน้ำชา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด เคยอบรมกับประมงและฟาร์มิตและฟาร์มิต เป็นผู้ที่มีการเลี้ยงปลากระชังเข้ามา
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	ได้คำแนะนำจากเพื่อนๆ และส่วนราชการ
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	เพื่อได้ความรู้เพิ่มเติม
คติประจำใจ	จะทำเพื่อส่วนรวมและครอบครัวตัวเองด้วย เพื่อความสำเร็จต่อไป

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายอาแว สามะ
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	11 มีนาคม 2508
ที่อยู่ปัจจุบัน	23 หมู่ 4 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-9293-9697
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 3
ประสบการณ์การทำงาน	เริ่มทำงานปี พ.ศ.2528 โดยทำงานกับการเพาะเลี้ยงปลากระพงขาว โดยเลี้ยง เพาะอนุบาลพันธุ์ปลากระพงในกระชัง โดยใช้แพเป็นฐาน และต่อมาพัฒนาเลี้ยง ในบ่อดิน จนถึงทุกวันนี้
การฝึกอบรม	เคยฝึกอบรมการเลี้ยงกับการจัดการกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	ได้รู้จากการบอกเล่าและมีความสนใจ
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	สนใจที่จะแก้ปัญหาการทำงานในท้องถิ่น
คติประจำใจ	ลงมือทำงานแล้วต้องให้สำเร็จผล

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายกูดิง ตูแวลอ
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	14 ธันวาคม 2520
ที่อยู่ปัจจุบัน	14 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-6291-2148
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 กศน.
ประสบการณ์การทำงาน	เริ่มเลี้ยงปลาในกระชังเมื่อปี 2540 และเลี้ยงปลาในบ่อเมื่อปี 2541 ตลอดจนถึงทุกวันนี้
การฝึกอบรม	เคยอบรมกับเจ้าหน้าที่ประมง
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	รู้จักกับเพื่อนๆ ที่มากินน้ำชาที่ร้าน
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	เพื่อจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการเลี้ยงปลาและปัญหาที่มักเกิดขึ้นกับการค้าปลากระพง
คติประจำใจ	ทำปัจจุบันให้ดีที่สุด

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายอาแว สماعيل
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	ปี พ.ศ.2508
ที่อยู่ปัจจุบัน	41 หมู่ 1 ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-6281-0996
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรสแล้ว
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6
ประสบการณ์การทำงาน	- เพาะเลี้ยงพันธุ์ปลากะพง 6 ปี - เลี้ยงพันธุ์ปลากะพงเนื้อ 15 ปี
การฝึกอบรม	- อบรมของสำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี - อบรมของสหกรณ์ประมงชายฝั่งอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	ได้จากการบอกเล่าและสนใจ
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	ได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพง
คติประจำใจ	-

ทีมวิจัยโครงการ

ชื่อ	นายมะ แวสาเมะ
เพศ	ชาย
วัน เดือน ปี เกิด	ปี พ.ศ.2492
ที่อยู่ปัจจุบัน	59 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
	โทร. -
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	สมรส
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 4
ประสบการณ์การทำงาน	เลี้ยงปลากระพง (ปลาเนื้อ) ในกระชัง 15 ปี
การฝึกอบรม	- อบรมประมงชายฝั่ง - อบรมสหกรณ์อำเภอยะหริ่ง
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	ได้พูดคุยและซักถามบอกต่อๆ กัน
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	สนใจที่จะแก้ปัญหาที่ปลาไม่มีตลาดออกจำหน่ายไม่ได้
คติประจำใจ	ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

มวิจัยโครงการ

ชื่อ	นางสาวซูฮายันงค์ สมาชิก
เพศ	หญิง
วัน เดือน ปี เกิด	15 พฤศจิกายน 2525
ที่อยู่ปัจจุบัน	49 หมู่ 1 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โทร. 0-9595-4629
ศาสนา	อิสลาม
สถานภาพสมรส	โสด
วุฒิการศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปสว.) การบัญชีบริหารธุรกิจ
ประสบการณ์การทำงาน	- ประสบการณ์เลี้ยงปลากระพง (ปลาเนื้อและปลาพันธุ์) - นักวิจัยท้องถิ่น (โครงการสิทธิและเสรีภาพ)
การฝึกอบรม	- อบรมสิทธิและเสรีภาพ - อบรมภาษาและวัฒนธรรม (ชุดภาษา สำนักภาษาและวัฒนธรรม) - อบรมการเพาะเลี้ยงประมงชายฝั่ง
รู้จักงานวิจัยท้องถิ่นได้อย่างไร?	สนใจงานวิจัยท้องถิ่น
เหตุใดสนใจงานวิจัยท้องถิ่น?	แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
คติประจำใจ	เรียนแล้วต้องรู้ รู้เรียน เรียนแล้วต้องสำเร็จ

- ตัวอย่าง -

แบบสำรวจฐานข้อมูลผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรด

โครงการวิจัย “การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย
และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม
กรณีการค้าปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี”

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - นามสกุล เบอร์โทร

ที่อยู่

วันเดือนปี เกิด เริ่มทำอาชีพผู้เลี้ยงปลากระพงเมื่อปี พ.ศ.

ปัจจุบันมีสมาชิกที่ทำงานให้ คน เป็นชาย คน เป็นหญิง คน ดังรายชื่อ

1. อายุ ปี ทำหน้าที่
2. อายุ ปี ทำหน้าที่
3. อายุ ปี ทำหน้าที่
4. อายุ ปี ทำหน้าที่
5. อายุ ปี ทำหน้าที่
6. อายุ ปี ทำหน้าที่
7. อายุ ปี ทำหน้าที่
8. อายุ ปี ทำหน้าที่
9. อายุ ปี ทำหน้าที่
10. อายุ ปี ทำหน้าที่

2. ข้อมูลด้านการผลิต

2.1 เลี้ยงปลาในบ่อ ขนาด x เมตร จำนวน บ่อ

ขนาด x เมตร จำนวน บ่อ

ขนาด x เมตร จำนวน บ่อ

ขนาด x เมตร จำนวน บ่อ

ขนาด x เมตร จำนวน บ่อ

2.2 เลี้ยงปลาในกระชัง ขนาด x เมตร จำนวน กระชัง

ขนาด x เมตร จำนวน กระชัง

ขนาด x เมตร จำนวน กระชัง

ขนาด x เมตร จำนวน กระชัง

ขนาด x เมตร จำนวน กระชัง

2.3 ปลาที่เลี้ยง ขนาด นิ้ว หรือ ตัว/กิโลกรัม จำนวน ตัว

ขนาด นิ้ว หรือ ตัว/กิโลกรัม จำนวน ตัว

ขนาด นิ้ว หรือ ตัว/กิโลกรัม จำนวน ตัว

รายละเอียดอื่น ๆ (ถ้ามี)

แนวทางการจัดทำแผนที่
กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

1. โครงสร้างของแผนที่ควรประกอบด้วย

- 1.1 เส้นทางถนนสายหลัก
- 1.2 ลำน้ำ
- 1.3 เส้นแบ่งเขตหมู่บ้าน
- 1.4 เส้นแบ่งเขตโซนที่ชาวบ้านกำหนดเอง
- 1.5 สถานที่สำคัญ เช่น มัสยิด โรงเรียน สถานีอนามัย อบต. ฯลฯ
- 1.6 บ้านของหิมาวิจัย

2. การเพาะเลี้ยง

2.1 บ่อเลี้ยงปลากระพง มี 2 วิธี (เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง)

- ถ้าบ่ออยู่เกาะกลุ่มกันให้ลากเส้นขอบเขตพื้นที่แล้วใส่ตัวเลขเพื่อบอกจำนวนบ่อ
- ทำเป็นจุดสี่เหลี่ยมหรือตัดสติกเกอร์เป็นชิ้นเล็กๆ ติดลงไปบนแผนที่เพื่อดูการกระจายตัวของบ่อ

2.2 กระชังเลี้ยงปลากระพง ให้ทำเป็นจุดสี่เหลี่ยมหรือตัดสติกเกอร์เป็นชิ้นเล็กๆ ติดลงไปบนแผนที่เพื่อดูการกระจายตัวของกระชัง

3. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบ

- 3.1 ทิศทางการไหลของน้ำ ทำลูกศรชี้ทิศทาง
- 3.2 กองขยะ ตั้งอยู่ที่ไหน
- 3.3 เขียนอักษร ก ข ค เพื่อบอกลำดับว่ากระชังไหนที่ปลาตายก่อน – หลัง
- 3.4 เขียนอักษร A B C เพื่อบอกลำดับว่าบ่อไหนที่ปลาตายก่อน – หลัง

ข้อมูลผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ปี 2548

ลำดับ	สรรพนาม	ชื่อ	สกุล	โทร	อายุ
1	นาย	สันติ	สมาเฮาะ		49
2	น.ส.	ฮัทยา	เจริญชีพ		27
3	นาย	สมจิตต์	ตูวาลอ	01-8985224	41
4	นาย	อิบรอเฮม	สาละ	01-8985224	42
5	นาย	มะ	แวสาเมะ		54
6	นาง	แวเสาะ	แวสาเมะ		
7	นาย	อิสมาแอ	สมาเฮาะ		26
8	นาย	อิบรอเฮม	สมาเฮาะ		51
9	นาง	มารีแย	สมาเฮาะ		38
10	นาย	ยาชะ	มูรอก		21
11	นาย	มูฮัมหมัดรอเก้	มูรอก		19
12	นาย	เจ๊ะ	สมาเฮาะ		58
13	นาง	ปาดีเมาะ	คอสะ		50
14	นาย	หามะ	สมาเฮาะ		52
15	นาง	ซารียะ	สมาเฮาะ		48
16	นาย	วามะ	วาจิ		53
17	นาย	มะรอกะ	สันจา		30
18	นาย	ซากันะ	นิมะ		20
19	นาย	มูสดอปา	สมาแล		38
20	นาย	วากี	สมาแล		41
21	นาง	คอฟเสาะ	สมาแล		
22	นาย	รอตาบิ	โละ		39
23	นาง	สิดีมารียะ	วาจิ		47
24	นาย	คอรอกัง	กาหลง		51
25		ซิปรี	กาหลง		19
26		ปาริดี	โละ		29
27	นาย	รอนันสูร	สมาเฮาะ		39
28	นาย	รอฮาดิ	แสมอัย		39
29	นาย	อาแซ	สมาเฮาะ		47
30	นาย	อาแว	สมาแล		40

31	นาง	แยะเราะ	แวงสาเมาะ		50
32	นาย	อับดุลฮามิ	ลาเต๊ะ		47
33	นาง	เจ๊ะรอนีมาะ	ลาเต๊ะ		43
34	นาย	หามะ	สมาเฮาะ		55
35	นาง	อาฮียะ	ยามา		49
36	นาย	มะยูนิ	ยามา		29
37	นาย	อตินันท์	สามะ		36
38	นาย	อิสเรล	ยะโก๊ะ		48
39	นาย	ซัมรี	เวาะโซะ		
40	นาง	ตูแวงโซะ	ตูแวงลอ		54
41	นาย	กูติง	ตูแวงลอ		28
42	นาย	มะยากี	สาเมาะ		34
43	นาย	อิตเรล	เจ๊ะอูมา		34
44	นาย	อับดุลเลาะ	บาโร๊ะสะนอ		48
45	นาย	วามิง	สาเมาะ		43
46	นาย	อัสมัน	สมาเฮาะ		38
47	นาย	อิบรอเฮม	สาและ		55
48	นาย	อาดำ	ยอมมา		37
49	น.ส.	นูรีซัน	บาซอ		26
50	นาย	อับดุลอาซิ	ยานียา		40
51	นาย	ชะฮารี	กาเจ		62
52	นาง	เจ๊ะซง	แวงสาเมาะ		43
53	นาย	อิบรอเฮม	ดาราแม		26
54	นาง	นูรี๊ะ	ตูแวงลอ		36
55	นาย	หามะ	เจ๊ะบู		39
56	นาง	ฟาฮียะ	แลมงอ๊ะ		32
57	นาย	รอเจ็ง	สาเมาะ		36
58	นาง	ปาตีเราะ	แลมงอ๊ะ		52
59	นาย	เจ๊ะมุฮัมมัด	แลมงอ๊ะ		56
60	นาย	อับดุลเลาะ	ลันจา		41
61	นาย	รอปีเลาะ	ลันจา		38
62	นาง	รอฮีม๊ะ	ลาเต๊ะ		36
63	นาย	อับดุลรอเฮม	ลาเต๊ะ		41
64	นาย	ฮาว	ตูแวงลอ		40

65	นาย	มีอลี	นิชอ		35
66	นาย	อนุชิต	ตูแวลอ		26
67	นาย	ตูแวลอมะ	ตูแวลอ		66
68	นาย	มะยูนาวี	ตูแวลอ		33
69	นาย	ตูแวลิจิ	ตูแวลอ		37
70	นาย	มายุบ	สาเมาะ		34
71	นาย	ตูแวมารุง	นิแว		39
72	นาย	ตูแวมอง	ตูแวลอ		54
73	นาง	บราเฮง	แตแซ		53
74	นาย	อิบรอเฮม	คาเร็ง		32
75	นาย	มะยิ	คาเร็ง		65
76	นาง	แยณะ	คาเร็ง		55
77	นาย	อับดุลเลาะ	สาเมาะ		24
78	นาย	การียา	สาเมาะ		42
79	นาย	ตูแวลอแซ	ตูแวลอ		66

3141

41.328947

วิกฤตปลากะพงกับการก้าวพ้นบททดสอบด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
....(PDG47S0006) การใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจชุมชน

จากการทำวิจัยโครงการ “การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการเลี้ยงปลาไทย — มาเลเซีย และ ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่มกรณีการค้าปลากะพง ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” โดยมีคุณสันติ สมหาเฮาะ เป็นหัวหน้าโครงการ ปัจจุบันชุมชนตำบลหนองแรดประกอบอาชีพเลี้ยงปลากะพงขาวเป็นหลัก เมื่อดำเนินการมานานเข้า จึงเริ่มมองเห็นปัญหาหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนการผลิตที่สูง ขณะที่ราคาปลากะพงตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน ทำให้ผู้เลี้ยงปลากะพงขาดทุนและบางรายถึงกับเลิกกิจการไป จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเกิดอาสาสมัครเข้ามาเป็นทีมวิจัยในการแก้ปัญหาผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในเบื้องต้น ทีมวิจัยมีความเห็นที่จะสำรวจข้อมูลอย่างจริงจัง จึงทำให้ได้ข้อมูลว่า ปี 2547 ตำบลหนองแรด มีผู้เลี้ยงปลากะพงกว่า 90 ราย จำแนกเป็นการเพาะเลี้ยงด้วยบ่อดินถึง 348 บ่อ เพาะเลี้ยงด้วยกระชัง 196 กระชัง มีกำลังการผลิตสูงถึง 805,710 ตัว มีตลาดสำคัญที่รับซื้อปลากะพงเป็นตลาดภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 90 โดยเฉพาะในตำบลบางปู และตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในรูปแบบที่จำหน่ายเป็นพันธุ์ปลาเพื่อนำไปเลี้ยงต่อให้โต ส่วนอีกร้อยละ 10 จะจัดส่งไปประเทศมาเลเซีย คือ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกานู

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้เลี้ยงปลากะพงเริ่มตั้งหลักว่าจะแก้ปัญหาอะไรก่อน-หลังดี จนที่สุดแล้วมีความเห็นพ้องต้องกันที่จะลดต้นทุนการผลิตเสียก่อน โดยพยายามคิดค้นสูตรอาหารต้นทุนต่ำแต่คุณค่าทางโภชนาการสำหรับปลากะพงต้องไม่ด้อยไปกว่าเดิม ในส่วนสูตรอาหารที่ใช้สำหรับการลดต้นทุนการผลิต คือ รำข้าวที่มีสัดส่วน 2/10 ส่วน กากปาล์มมีสัดส่วน 1/10 ส่วน น้ำมันตับปลา 0.5/10 ส่วน ปลาสด 6/10 ส่วน ยาวิตามิน 0.5/10 ส่วน โดยมีต้นทุนในการผลิต ลดลงมากเดิม จาก 100 กิโล X 12 บาท = 1,200 บาท ต่อวัน มาเป็น ปลาสด 60 กิโล X 12 บาท = 720 บาท , กากปาล์ม 10 บาท , น้ำมันตับปลา 10 บาท ยาวิตามิน 10 บาท รวมทั้งสิ้น 750 บาท ซึ่งลดต้นทุนการผลิต 450 บาทต่อวัน จากผลการทดลองทางกลุ่มมีความเห็นพ้องต้องกันว่าลดต้นทุนการผลิตได้มากกว่าเดิม ปัจจุบันมีผู้ที่ทดลองใช้จำนวน 6 ราย ซึ่งคาดว่าจะมีการขยายต่อไปยังผู้เลี้ยงปลากะพงอื่นด้วยในอนาคต

จัดทำโดย ชูฮายนงค์ สมหาเฮาะ
7 มิถุนายน 2549

.....ถอดประสบการณ์การเลี้ยง โดย นายสันติ สมหาเฮะ
ประธานผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

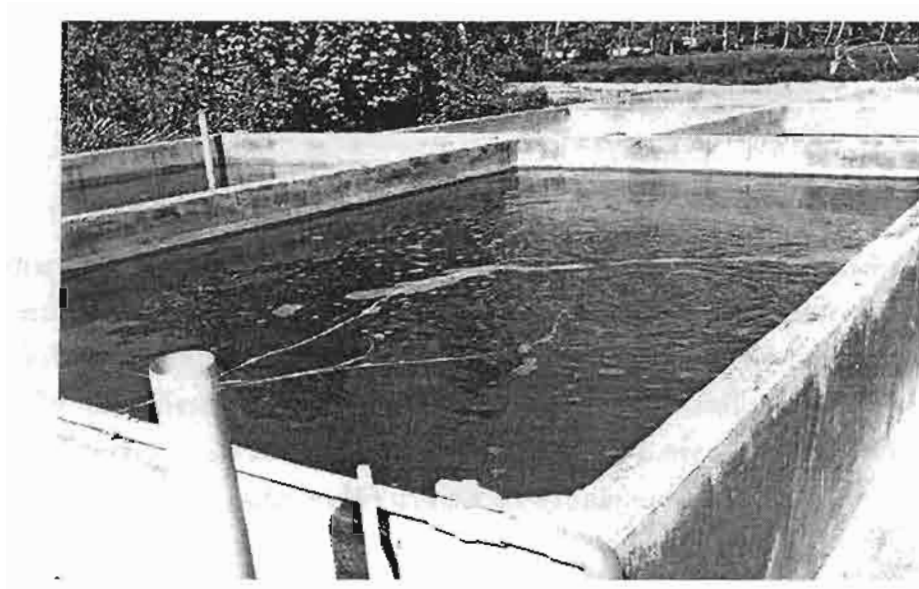
.....การเลี้ยงปลากระพง โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ...ชาวบ้านหลาย ๆ คนคงจะไม่คุ้นเคยกับกับคำว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยแท้จริงแล้ว คำว่างานทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันในการประกอบอาชีพ ที่ผ่านมากลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง เหมือนกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ที่เลี้ยงปลากระพงโดยสุจริตใจไม่มีเทคนิคการเลี้ยงอะไร เลี้ยงไปตามปกติที่เคยเลี้ยง พอได้มาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือนงานวิจัยชาวบ้านของส.ก.ว และนักวิชาการจาก คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี อาจารย์ชลธิ์ เศรษฐธรรม ได้มีการค้นคว้าและให้ความรู้ในการนำเทคโนโลยีทางการเลี้ยงแบบสมัยใหม่มาลองปรับใช้ ภายได้ ชื่อโครงการศึกษาและพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพาะเลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทำให้เข้าใจคำว่าวิจัยได้มากขึ้น การวิจัยทำให้กลุ่มได้ทำไปและเรียนรู้ไป รวมถึงได้เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการค้นคว้าการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการเพาะเลี้ยงปลากระพง เพื่อนำข้อมูล มาปรับใช้กับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

การเลี้ยงปลากระพง เมื่อประมาณปี 2541 นายสันติ สมหาเฮะ ได้เป็นผู้ริเริ่มและบุกเบิกการเลี้ยงปลากระพงในระบบบ่อเป็นรายแรกในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยศึกษาเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงจากจังหวัดฉะเชิงเทรา เพชรบุรี และสมุทรสาคร ซึ่งสร้างรายได้ให้ผู้เลี้ยงปลากระพงในระบบบ่อเป็นอย่างดี จึงเริ่มศึกษาเทคนิคการเลี้ยงและซื้อพันธุ์ปลากระพงจากจังหวัดฉะเชิงเทรามาทดลองเพาะเลี้ยง ในระยะแรก ได้ทำการสำรวจพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่ามาทำการขุดเป็นบ่อดิน และพัฒนาเป็นบ่อซีเมนต์เพื่อการเพาะเลี้ยงปลากระพงเรื่อยมา

ลักษณะการจำหน่ายจะเป็นในรูปของปลาเนื้อ คือการเลี้ยงจนโตได้ขนาดที่จะบริโภคได้ กับลักษณะการจำหน่ายที่เป็นลูกพันธุ์ ซึ่งเริ่มเป็นที่นิยมในระยะหลัง ด้วยรายได้ที่สามารถถอนทุนคืนได้ภายในหนึ่งปี ทำให้ มีผู้นิยมเพาะเลี้ยงปลากระพงในระบบบ่อเพิ่มขึ้น บางคนที่ร่วมบุกเบิกกันมา ก็แยกออกไปทำเอง ไม่ได้มองว่า เป็นการแข่งขันทางธุรกิจ แต่เป็นการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีการสั่งซื้อปลากระพง ทั้งปลาเนื้อและลูกพันธุ์จำนวนมาก หากเจ้าใดที่มีไม่เพียงพอตามข้อตกลงจัดส่ง ก็จะใช้วิธีการรวบรวมปลากระพงภายในเครือข่ายด้วยความเอื้อเฟื้อทางธุรกิจต่อกัน โดยใช้ร้านน้ำชาเป็นสถานที่ปรึกษาหารือร่วมกัน

ตลาดของปลากระพงมีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลาดภายในประเทศที่ถือเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดคือเกาะยอ จังหวัดสงขลา แหล่งเลี้ยงปลาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแหล่งหนึ่งของประเทศ โดยจำหน่ายเป็นลูกพันธุ์ ปลากระพงขนาด 1 นิ้ว ถึง 4.5 นิ้ว เพื่อนำไปเลี้ยงในกระชังจนโตได้ขนาดสำหรับบริโภค ส่วนตลาดต่างประเทศขนาดใหญ่อยู่ที่มาเลเซีย โดยจำหน่ายเป็นปลากระพงในขนาดบริโภคทั้งแช่น้ำแข็งและส่งจำหน่ายทั้งยังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อเทียบสัดส่วนแล้ว ตลาดต่างประเทศอย่างมาเลเซียถือเป็นตลาดที่สำคัญกว่า ฉะนั้น ผู้ค้าปลากระพงจะต้อง มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบพิธีการส่งออก ซึ่งมีความซับซ้อนทั้งในแง่ระเบียบกฎหมายและแหล่งกลทางการค้า ต้องรู้ขั้นตอนตั้งแต่การส่งตัวอย่างปลาให้ประมงจังหวัดตรวจรับรองเพื่อออกใบอนุญาตส่งออก การอนุญาต นำปลากระพงผ่านแดน ณ ที่ทำการด่านชายแดนของประเทศมาเลเซีย การตรวจของเจ้าหน้าที่ด่านชายแดนของประเทศมาเลเซีย ก่อนนำส่งถึงมือผู้สั่งซื้อปลากระพงชาวมาเลเซีย ตลอดจนวิธีการชำระเงิน

การเลี้ยงปลากระพงด้วยงานวิจัย เป็นการใช้สมองใช้ปัญญาในการเลี้ยง ต้นทุนสูง และการบริหารจัดการ ในการจัดการความรู้ การจดบันทึกเหตุการณ์ กิจกรรมการเลี้ยงปลากระพง ทำให้เรามีข้อมูลการเลี้ยงปลาเป็นของตัวเองทำให้เกิดความรู้ และประสบการณ์ในรูปแบบต่างที่พบจากเหตุการณ์จริง การมีข้อมูลที่เป็นของตัวเองจะทำให้เราเป็นคนเห็นโอกาสและเพิ่มความสามารถของตัวเองทำให้เราตื่นตัวอยู่เสมอ ทำให้เกิดความคิดและการคำนวณเป็น สามารถพยากรณ์การเลี้ยงปลากระพงได้แม่นยำ โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดการการเลี้ยงปลาที่ดี เช่น การเตรียมบ่อปูนและบ่อดินในการเลี้ยงปลากระพง การเตรียมพันธุ์จากไข่ปลากระพง การเพาะฟักลูกปลากระพงจากบ่อปูน การปล่อยลูกปลานุบาลลงบ่อดิน และการปล่อยลูกปลาลงกระชัง การสูบน้ำ การให้อาหาร การคัดปลา และการจับปลาขายทุกอย่าง ต้องทำให้เป็นข้อมูลของแต่ละปี เราจะรู้ความเป็นมา ความเป็นอยู่และความเป็นไปของปลากระพง เป็นการทำให้ไปเรียนรู้ไปเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเรา

การพักน้ำในบ่อปูน

การเตรียมบ่อเลี้ยงปลากระพง ต้องเอาซีเมนต์ในบ่อดินออกให้หมดก่อน แล้วตากบ่อให้แห้งสนิท ชนิดที่ไม่ติดเท้า เพราะถ้าเราตากบ่อให้สนิทก็จะเป็นการระเหย แก๊สพิษต่างๆออกจากบ่อ ตากให้ดินสูง นอกจากจะระเหยแก๊สพิษ เรายังได้กำจัดปลาหรือสัตว์น้ำ พืชน้ำ ที่เราไม่ต้องการให้หมดไปจากบ่อเราด้วย แต่ถ้าเราปล่อยให้มีน้ำอยู่ในบ่อ แก๊สพิษต่างๆ ก็จะไม่ได้ระเหยออกไป ลูกปลาอื่นๆ สัตว์น้ำ พืชน้ำ ที่เราไม่ต้องการก็จะมีมาก จะเป็นปัญหาต่อการเลี้ยงได้ การตากบ่อเลี้ยงให้แห้งสนิทเป็นการทำให้ดินสูงจากกลิ่นเหม็นมีแก๊สพิษพอแห้งสนิทก็เป็นดินสูงไม่มีแก๊สพิษและควรเก็บหญ้าเก่าหญ้าแก่เผาให้หมด (ถ้ามี) เพราะหาหญ้าใหม่จะขึ้นใหม่ ให้แห้งให้สะอาดจะทำให้การการเลี้ยงฟักลูกปลากระพงไม่มีปัญหาระหว่างการเลี้ยง

บ่อฟักไข่

การเพาะฟักลูกปลากะพงจะเตรียมบ่อฟักไข่ เตรียมพันธุ์ไข่ไว้ให้พร้อม แล้วเอาพันธุ์ที่เราต้องการเข้าบ่อปูน และเมื่อน้ำในสาลงธรรมชาติเปิดระบายไม่เข้าบ่อ ผมก็จะสูบน้ำเข้าโดยผ่านการกรองน้ำ โดยอวนเขียวเข้าไปอีก หลังจากฟักไข่ได้ประมาณ 5 ถึง 7 วัน ก็จะเป็นลูกปลากะพง ว่ายเลาะตามขอบบ่อ พอลูกปลาอายุได้ 15 วัน ก็จะลงในบ่ออีกขนาดหนึ่ง แล้วทำการคัดปลากะพงให้มีขนาดที่เท่ากัน หลังจากนั้นได้อีก 7 วัน ก็คัดปลาอีก จนได้ขนาดที่พอจะลงบ่อดินได้ ประมาณ 4-5 ครั้ง ปลาที่มีขนาดลงบ่อดินได้มีขนาด 1-2 นิ้ว ลงบ่อดินที่มีขนาดเล็ก พอได้ขนาด 3-4 นิ้ว ลงบ่ออีกขนาดหนึ่ง พอได้ขนาด 4.5-5 นิ้ว สามารถลงกระชังได้

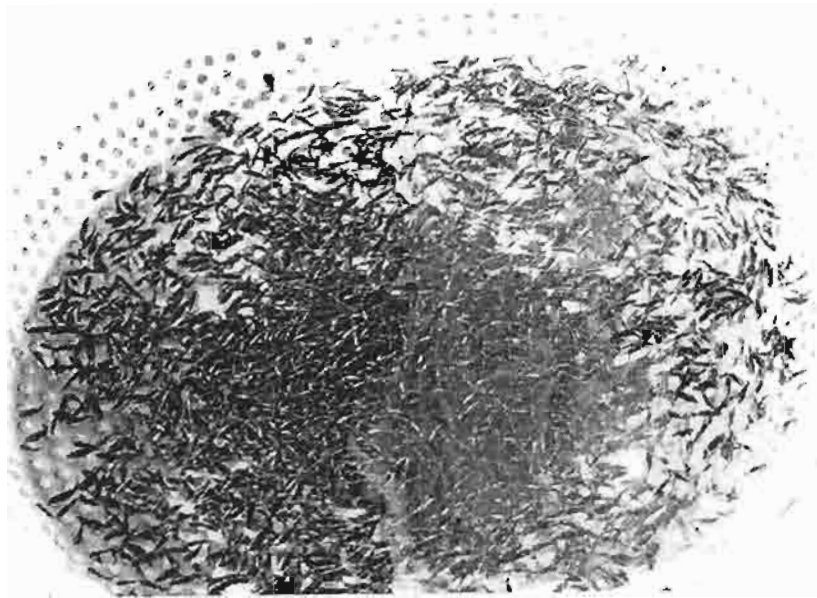
ปักไข่ปลากะพง

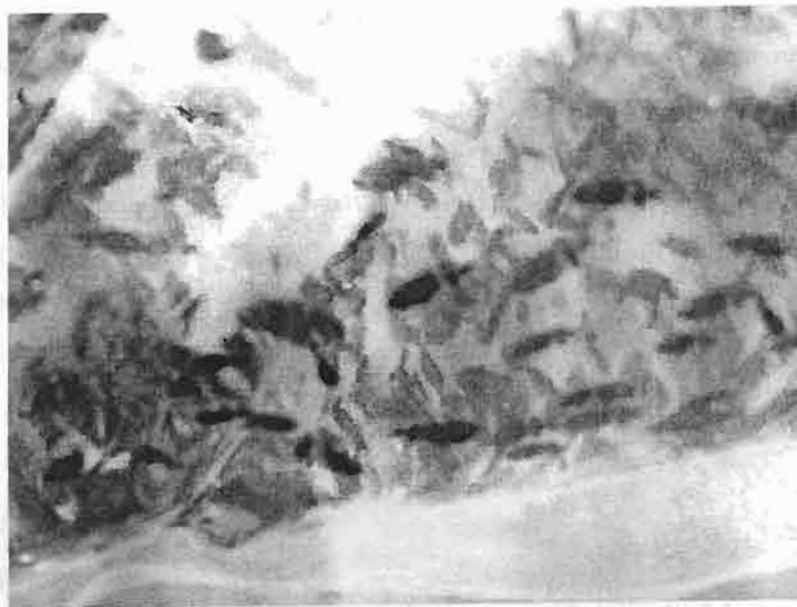
การคัดปลากะพง อายุ 15 วัน
ขั้นตอนที่ (1)

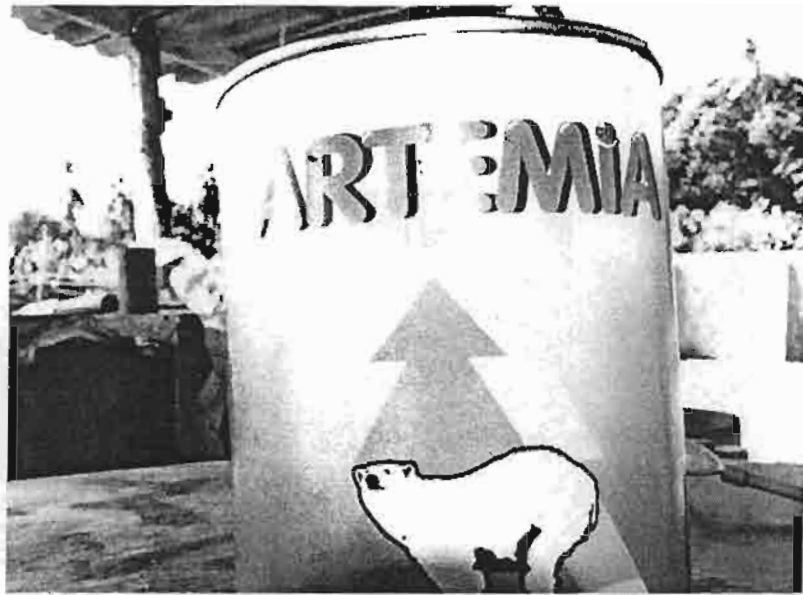
ขั้นตอนที่ (2)

ขั้นตอนที่ (3)

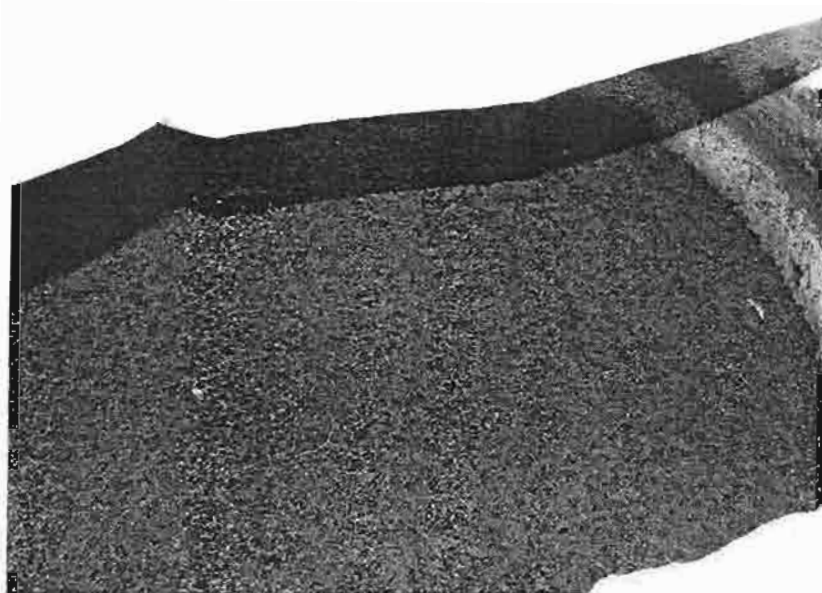

ขั้นตอนที่ (4)

อาหารปลากะพง "อะทีเมีย"

การให้อาหารปลากะพง พอลูกปลากะพงที่ได้อายุ 5-7 วันก็เริ่มให้อาหาร ที่เรียกว่า อะทีเมียและไรแดง ซึ่งได้เพาะเลี้ยงเองในบ่ออีกบ่อหนึ่ง ในส่วนไรแดงก็ต้องหาในแนวโรงงานอุตสาหกรรม พออายุได้ 15 วัน ก็จะกินลูกกุ้งเล็ก ๆ กับอาหารบด กับวิตามิน และอาหารสำเร็จรูป พอได้ประมาณ 1-2 นิ้ว จะกินอาหารบดที่มีขนาดเล็กที่สุด ผสมกับอาหารสำเร็จรูปและยาวิตามิน พอได้ขนาด 3-4 นิ้ว เครื่องบดจะเปลี่ยนขนาดเป็นขนาดกลาง พอ 4.5 - 5 นิ้ว จะเปลี่ยนขนาดใหญ่ ผสมกับอาหารสำเร็จรูปและยาวิตามิน จะให้อาหารในตอนเช้าและตอนเย็น ขนาดอาหารจะเพิ่มปริมาณขนาดของปลา การให้อาหารจะการบันทึกเอาไว้ทุกวันว่าเป็นอย่างไรในวันๆหนึ่ง และจดบันทึกความเปลี่ยนแปลงของปลาเอาไว้ทุกครั้ง

อาหารอะทีเมีย "จุลินทรีย์"

การเลี้ยงปลากระพงแบบศึกษาวิจัยพัฒนาครบวงจร รู้อัตราการรอดรู้ผลผลิตเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น ปลาโตสม่ำเสมอ ทำให้ปลาขนาดของปลาได้ ควบคุมการเจริญเติบโตได้อาหารมีคุณภาพและพอเพียง เหมาะสมกับการเจริญเติบโต ระยะการเลี้ยงสั้นขึ้นได้ผลผลิตได้มากกว่าปกติ ลดปริมาณศัตรูของปลาที่เป็นตัวแย่งอาหาร ลดการสูญเสีย รู้ต้นทุนที่จะต้องช้ก่อนการเลี้ยงปลา ทำให้เกิดจัดการ การลงทุน การเลี้ยงได้ทำให้เกิด การจัดการความรู้ การเลี้ยงปลากระพงที่ครบวงจรและนำไปสู่ การนำเทคโนโลยีใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบพึ่งพาตนเองได้ด้วยความพอเพียงได้อีกด้วย

จัดทำโดย : ชูฮายณรงค์
ประเด็น สดจ.

**โครงการ “การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย
และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าปลักกระพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม
กรณีการค้าปลักกระพง ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี”**

วิกฤตปลากะพงกับการก้าวพ้นบททดสอบด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ย้อนกลับไปเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ชุมชนตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย พึ่งพิงกับธรรมชาติ เช่น การทำนา ลอกใบจาก เลี้ยงปลาในกระชัง จนกระทั่งคุณสันติ สมาชิก อบต. เข้ามาบุกเบิกนวัตกรรมการเลี้ยงปลากะพงที่ได้เรียนรู้มาจากจังหวัดฉะเชิงเทราจนทำกำไรงาม ชาวบ้านจึงเข้ามาตามไล่ขอคำแนะนำเพื่อจะไปลองทำดูบ้าง คุณสันติก็ยินดีให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง ทำให้เกิดผู้เลี้ยงปลากะพงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แล้วรายได้จนปัจจุบันนี้ชุมชนตำบลหนองแรดหันมาประกอบอาชีพเลี้ยงปลากะพงขาวเป็นหลัก จัดวางให้หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 เป็นท่าเลศูนย์รวมการเพาะเลี้ยงทั้งแบบกระชังและแบบบ่อ

เมื่อดำเนินการมานานเข้า จึงเริ่มมองเห็นปัญหาหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนการผลิตที่สูง ขณะที่ราคาปลากะพงตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน ทำให้ผู้เลี้ยงปลากะพงขาดทุนและบางรายถึงกับเลิกกิจการไป จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเกิดอาสาสมัครเข้ามาเป็นทีมวิจัยในการแก้ปัญหาผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในเบื้องต้น ทีมวิจัยมีความเห็นที่จะสำรวจข้อมูลอย่างจริงจัง จังๆ สักครั้งว่าในตำบลหนองแรดมีผู้เลี้ยงปลากะพงอยู่เท่าใด ปริมาณการผลิต การตลาดเป็นอยู่อย่างไร ด้วยการใช้แบบสำรวจที่ทีมวิจัยแบ่งเขตพื้นที่กันไปถามกันมา ผลปรากฏว่าในรอบปี 2547 ตำบลหนองแรด มีผู้เลี้ยงปลากะพงกว่า 90 ราย จำแนกเป็นการเพาะเลี้ยงด้วยบ่อดินถึง 348 บ่อ เพาะเลี้ยงด้วยกระชัง 196 กระชัง มีกำลังการผลิตสูงถึง 805,710 ตัว มีตลาดสำคัญที่รับซื้อปลากะพงเป็นตลาดภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 90 โดยเฉพาะในตำบลบางปู และตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในรูปแบบที่จำหน่ายเป็นพันธุ์ปลาเพื่อนำไปเลี้ยงต่อให้โต ส่วนอีกร้อยละ 10 จะจัดส่งไปประเทศมาเลเซีย คือ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกัน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้เลี้ยงปลากะพงเริ่มตั้งหลักว่าจะแก้ปัญหาอะไรก่อน-หลังดี จนที่สุดแล้วมีความเห็นพ้องต้องกันที่จะลดต้นทุนการผลิตเสียก่อน โดยพยายามคิดค้นสูตรอาหารต้นทุนต่ำแต่คุณค่าทางโภชนาการสำหรับปลากะพงต้องไม่น้อยไปกว่าเดิม ในระหว่างที่คิดค้นสูตรอาหาร อยู่ๆ เรื่องที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น

ต้นเดือนมิถุนายน 2548 เกิดปรากฏการณ์ปลากะพงลอยตายจำนวนมาก แม้จะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกปีในช่วงฤดูฝน ซึ่งน้ำจืดได้หนุนเข้าไปในลำน้ำธรรมชาติทำให้ปลาที่ไม่แข็งแรงและปรับตัวไม่ทันก็ลอยตาย แต่ไม่เคยพบเห็นการตายของปลากะพงมากเท่าปีนี้นัก่อน บางคนลงทุนไว้มาก พอเจอเหตุการณ์นี้ก็แทบสิ้นเนื้อประดาตัว ชาวบ้านต่างวิเคราะห์ปัญหากันเองว่าเกิดอะไรขึ้น จึงตั้งสมมติฐานไว้ 2 ประการคือ เชื้อนบางลง (อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา) ได้ปล่อยน้ำจืดลงมา และน้ำเสียจากกองขยะที่ทางเทศบาลยะหริ่งนำมาทิ้งไว้ในหมู่ที่ 3 ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ทีมวิจัยจึงนำปัญหามาปรึกากับสำนักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ และได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ปิยะ กิจถาวร ผู้ประสานงานสำนักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ ให้ติดต่อไปยังนายอำเภอยะหริ่งเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นการเร่งด่วน ซึ่งนายอำเภอยะหริ่งได้ขอให้ชาวบ้านลงพื้นที่สำรวจความเสียหายเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วหาแนวทางลดเขยบรรเทาความเดือดร้อนให้ชาวบ้านเป็นเบื้องต้น

วันที่ 7-14 มิถุนายน 2548 นักวิจัยชาวบ้านจึงลงสำรวจข้อมูลด้วยทักษะการเก็บข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจากการสำรวจความเสียหาย ได้มีข้อสรุปว่าผู้เสียหายจากปลากะพงลอยตายอยู่ 52 ราย มีมูลค่าความเสียหาย ประมาณ 900,000 กว่าบาท หลังจากได้ข้อมูลที่ชัดเจนแล้ว ท่านนายอำเภอยะหริ่งได้เรียกประชุมด่วนวันที่ 14 มิถุนายน 2548 ที่ผ่านมา โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับรู้ปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน จากการประชุมดังกล่าวจึงได้เห็นชอบการช่วยเหลือชดเชยความเสียหายโดยเข้าหลักเกณฑ์การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ ทำให้วิกฤตนี้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

กระนั้นก็ตาม หากต้องรอให้เกิดความเสียหายอย่างนี้ทุกปีแล้วต้องมาคอยแก้กันทุกครั้งคงไม่ดีแน่ ทางกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงจึงคิดอ่านกันว่าจะป้องกันผลกระทบในระยะยาวได้อย่างไร จึงได้ประสานงานไปยังสำนักงานประมงชายฝั่ง รวมทั้งประสานงานกับท่านนายอำเภอยะหริ่ง เพื่อหาแนวทางป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในปีต่อไป จนได้ข้อสรุปดังนี้

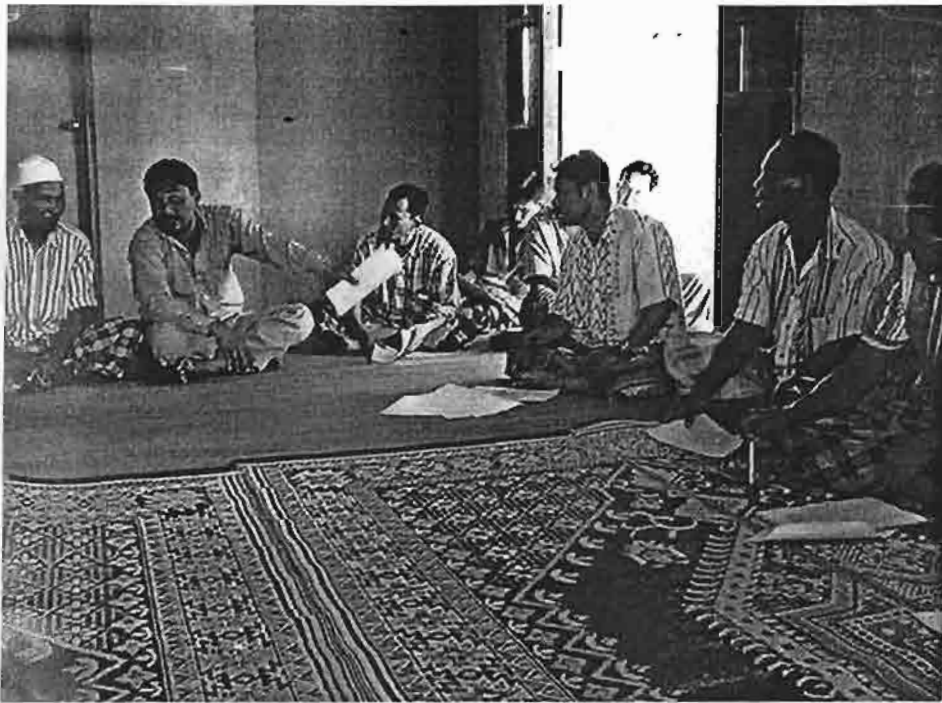
- 1) ประสานงานไปยังเขื่อนบางลาง ถ้ามีการปล่อยน้ำลงมาให้มีการประสานมายังกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพง เพื่อหาแนวทางแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง
- 2) มีการตรวจสภาพน้ำตลอดทุกเดือน โดยนักวิจัยชาวบ้าน
- 3) หาดลาดรับซื้อปลากะพงเพื่อจำหน่ายให้หมดก่อนที่ทางเขื่อนจะปล่อยน้ำจึงลงมา โดยทางอำเภอยะหริ่งร่วมกับสหกรณ์ผู้เลี้ยงปลากะพงยะหริ่งจะช่วยประสานงานให้
- 4) เมื่อได้รับข้อมูลทางสำนักงานเขื่อนบางลางแล้ว ให้มีการประกาศทางหอกระจายเสียงของตำบลเพื่อให้รับทราบทั่วกัน

จากวิกฤตที่เกิดขึ้นกับปลากะพงดังกล่าว ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านได้พัฒนาตัวเองในหลายๆ ด้าน เห็นความสำคัญของการใช้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดทักษะด้านการวางแผนและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภายนอกชุมชน รวมทั้งได้ยังหาหรือเรื่องการลดต้นทุนการเลี้ยงปลากะพงและแนวทางการจัดการทรัพยากรให้มีความยั่งยืนต่อไป

ทั้งหมดนี้คือบททดสอบของทีมวิจัยชาวบ้านที่ก้าวผ่านวิกฤตมาได้ และนี่คือชุมชนตำบลหนองแรดที่ผูกพันกับปลากะพงมาทั้งชีวิต....

ชูชายนงค์ สมาชิก
บทความ /ประเด็น สดจ.

ภาพกิจกรรม

เวทีชี้แจงเกี่ยวกับโครงการให้นักวิจัยชาวบ้าน

ประชุมถอดประสบการณ์การเลี้ยงปลากระพงร่วมกับพัฒนาชุมชนอำเภอยะหริ่ง

เวทีประชุมลดต้นทุนการผลิต การเฝ้าอาหารปลากระพง

เวทีชี้แจงโครงการการค้าชายแดน กรณี ปลากระพง ตำบลหนองแรด

สัมภาษณ์กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพง ตำบลหนองแรดกับทีมวิจัย

ประชุมแก้ปัญหาวิกฤตปลากระพง

ประชุมถอดประสบการณ์การค้าชายแดน กรณีปลากระพง

เวทีถอดประสบการณ์การ
จัดการกลุ่มและการค้า
ชายแดนร่วมกับ สหกรณ์
จังหวัดปัตตานี และองค์
การบริหารส่วนตำบล
หนองแรต

ประกวดการประกอบอาหารจากปลากระพง
ในวันเทศกาลงานปลากระพง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

เรือผ่านชายแดนตากใบ ไทย - มาเลเซีย

ด่านทางฝั่งมาเลเซีย

หน่วยแผนยานยนต์ รสพ.ตากใบ

ด่านตากใบ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส